

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1907. Första Kammaren. N:o 34.

Lördagen den 27 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 20 i denna månad.

Upplästes följande ingifna läkarintyg:

Att ledamoten af Riksdagens Första Kammare, byråchefen *Alexis Hammarström* på grund af bröstkatarrh är nödsakad att hålla sig inne under de närmaste dagarna, intygar.

Stockholm den 26 april 1907.

J. G. Edgren.
e. o. prof. i medicin.

Upplästes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 82, till Konungen, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående stadsplan och tomtindelning m. m., dels ock tio med föranledande af nämnda proposition väckta motioner.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet den af herr *Enhörning* m. fl. nästlidne dag väckta och då bordlagda motion, n:o 73, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

Vid föredragning af andra särskilda utskottets under gårdagen bordlagda memorial n:o 2, angående aflöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran Första Kammarens tillfälliga utskotts sistslidne dag bordlagda utlåtande n:o 9.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 24 och 26 innevarande månad bordlagda memorial n:o 4, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Anmärkning mot statsråd. ärenden. Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan af vissa

Beträffande nedan omförmälda, i protokoll öfver ecklesiastikärenden för den 2 mars 1906, punkten 27, och den 11 maj 1906, punkten 26, behandlade ärenden hade utskottet anfört följande:

»Till fullgörande af det öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk genom nådigt bref den 20 januari 1905 lämnade uppdrag att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till undervisningsplan för nämnda läroverk öfverlämnade öfverstyrelsen med underdånig skrifvelse den 8 februari 1906, efter samråd med tillkallade sakkunnige, till Kungl. Maj:t förslag till undervisningsplan för realskolans samtliga klasser, innehållande timplan och kursplan för läroämnena samt välskrifning och teckning. Öti sin berörda skrifvelse anförde öfverstyrelsen, bland annat, att öfverstyrelsen vid utarbetande af själfva kursfördelningen i allmänhet låtit sig angeläget vara att, beträffande de fem lägre klasserna, i möjligaste mån följa de principer, som läge till grund för den genom nådiga brefvet den 13 april 1905 fastställda kursfördelning, och endast föreslå förändringar i sådana fall, där vunen erfarenhet visat sådana vara af nöden. Blott i fråga om ämnet kristendom hade öfverstyrelsen funnit sig nödsakad vidtaga en mera genomgående förändring. Nämnda ämne hade visserligen redan länge påkallat en omläggning, men öfverstyrelsen hade, i afbidan på åtskilliga allmänne, af Riksdag och kyrkomöte påyrkade reformåtgärder i fråga om kristendomsundervisningen, icke ansett sig böra framkomma med ett mera genomgripande reformförslag, förrän realskolans undervisningsplan blefve fullständigt framlagd.

Den af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk sålunda gjorda framställningen äfvensom vissa andra till ecklesiastikdepartementet inkomna handlingar, såvidt de rörde undervisningen inom realskolan, hvilka handlingar emellertid icke äro af betydelse för bedömande af nu ifrågakvarande del af ärendet, föredrogs den 2 mars 1906 inför Kungl. Maj:t af dåvarande departementschefen, statsrådet *Berg*, som därvid tillstyrkte, att Kungl. Maj:t måtte utfärda nådig kungörelse angående undervisningsplan för realskolan af viss angifven lydelse;

varande det förslag till kungörelse, hvars fastställande sålunda af föredraganden tillstyrktes, med afseende å läroämnet kristendom affattadt i öfverensstämmelse med det af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk framställda förslaget. Departementschefens, af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan, blef ock af Kungl. Maj:t offallen.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Den 27 april 1906 inkom vidare öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, likaledes efter samråd med tillkallade sakkunnige, till Kungl. Maj:t med förslag till undervisningsplan för gymnasiet första och andra ringar, utarbetadt hufvudsakligen på grundvalen af det utaf senaste läroverkskommitté framlagda förslaget till timplan och kursfördelning för gymnasiet.

Öfverstyrelsens sistberörda underdåniga framställning föredrogs den 11 maj 1906 inför Kungl. Maj:t af departementschefen, statsrådet *Eerg*, därvid föredraganden hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes förordna, att undervisningen i gymnasiet första ring under läsåren 1906—1907 och 1907—1908 samt i gymnasiet andra ring under läsåret 1907—1908 skulle, i fråga om såväl timplan som kursfördelning beträffande samtliga läroämnena äfvensom teckning, äga rum enligt angifven undervisningsplan. I denna hemställan förenade sig statsrådets öfriga ledamöter; och biföll Kungl. Maj:t hvad statsrådet sålunda tillstyrkt. Vidkommande läroämnet kristendom företer den fastställda undervisningsplanen ingen afvikelse från det af öfverstyrelsen Kungl. Maj:ts pröfning underställda förslaget.

Hvad som vid dessa ärendens behandling syns utskottet anmärkningsvärdt är föredragandens underlåtenhet att, innan öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk ifrågavarande framställningar inför Kungl. Maj:t föredrogs, bereda dem, i hvad de afsåge förändrad plan för undervisningen i kristendom, på sätt § 10 regeringsformen stadgar, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk. Hvilka åter de myndigheter äro, som bort sättas i tillfälle att yttra sig öfver de af öfverstyrelsen framlagda ändringsförslagen, framgår af kap. 24 § 3 kyrkolagen och § 201 i gällande läroverksstadga. I omförmälda paragraf af kyrkolagen stadgas: »Biskoparna skola ock hafva uppsikt med gymnasier och skolor så ock ungdomens upptuktelse efter skolordningen, uti hvilken ingen må egenvilligt göra någon ändring.» Denna kyrkolagens bestämmelse, som af ålder vunnit tillämpning i växlande skolordningar, har icke blifvit upphäfd. Den däri för rikets biskopar stadgade rätt och plikt att utöfva tillsyn öfver de allmänna läroverken har tvärtom vunnit uttryck äfven i nu gällande stadga för rikets allmänna läroverk den 18 februari 1905, i hvilken ofvanberörda § 201 har följande lydelse: »Eforus tillkommer att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet och särskildt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken; börande han, därest brister af honom bemärkas, därom hos öfverstyrelsen göra anmälan.» Det ligger ock i sakens egen natur att i ett land med statskyrka äfven kyrkliga myndigheter böra få göra sig hörda i fråga om bestämmandet af grunderna och sättet för ungdomens religiöst sedliga

*Anmärkning
mot statsråd.* fostran, och det är bekant, att den i detta fall timade uraktlåtenheten, att öfver de berörda undervisningsplanerna i kristendom från sådant håll inhämta nödiga upplysningar, haft till påföljd en allvarlig oro inom vida kretsar af landet.

(Forts.)

Att eforalstyrelserna haft tillfälle att yttra sig öfver senaste läroverkskommittés kursplan, med hvilken kursplanen af den 13 april 1905, hvad angår kristendomsundervisningen, i allt väsentligt öfverensstämde, inverkar härvid icke, enär förutsättningarna då voro väsentligt olika de förhållanden, som genom den öfverstyrelsen gifna instruktionen sedermera inträdt. Och särskildt må i afseende på den nu ifrågavarande kursplanen för realskolan af den 2 mars 1906 bemärkas, att öfverstyrelsen, såsom den själf förklarar, funnit sig nödsakad att i fråga om ämnet kristendom vidtaga en mera genomgående förändring.

Då ifrågavarande ärenden sålunda blifvit inför Kungl. Maj:t föredragna, utan att eforalstyrelserna, hvilka det enligt gällande föreskrifter tillkommer att utöfva uppsikt öfver undervisningen vid de allmänna läroverken och särskildt öfver kristendomsundervisningen, erhållit tillfälle att yttra sig öfver de föreslagna undervisningsplanerna, i hvad de afse läroämnet kristendom, och alltså bestämmelsen i § 10 regeringsformen angående regeringsärendens beredning icke blifvit iakttagen, har utskottet funnit sig böra hos Riksdagen mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.»

Herr Säve: Jag anhåller om en stunds uppmärksamhet för att något närmare belysa den anmälan, som konstitutionsutskottets majoritet ansett sig befogad att göra mot en af föredragandena inom statsrådet under året 1906.

För hvar och en, som anser det vara af vikt, att de ärenden, som i statsrådet föredragas för Konungen till afgörande, förut blifvit sorgfälligt beredda, måste det vara af synnerlig betydelse, att föreskriften i § 10 regeringsformen noga beaktas. Den har följande lydelse: »Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de genom nödiga upplysningar inhämtande från vederbörande ämbetsverk af den föredragande beredas.» Grundlagsbestämmelsen fastlogs af 1809 års lagstiftare, och det oaktadt man då för beredningen hade att tillgå den af åtta personer bestående rikets allmänna ärendens beredning, hvilken ansågs lika nödvändig för statsrådet som nedre justitierevisionen för högsta domstolen. Af än större betydelse blef naturligen grundlagsföreskriften, att nödiga upplysningar skulle inhämtas från vederbörande ämbetsverk efter 1840, då rikets allmänna ärendens beredning afskaffades och 10 § regeringsformen fick sin nuvarande formulering. Och med den utveckling vårt offentliga lif under de senare åren fått, med de snabbt på hvarandra följande ministärförändringarna, med hvilka följa icke blott växling af personer utan äfven växling af betraktelsesätt och synpunkter, i följd hvaraf kontinuiteten vid regeringsärendenas behandling lätt kan afbrytas, torde vikten af, att grundlagsbestämmelsen i fråga noga iakttages, stå ännu tydligare för ögonen än någonsin förut. Det måste därför anses hafva varit för konstitutionsutskottet en trängande plikt att för Riksdagen anmäla den af-

vikelse från lagstadgad ordning och hittills sorgfälligt följd praxis, som man gjort vid behandlingen af de i statsrådsprotokollen den 2 mars och den 11 maj 1906 omförmälda och nu i dechargebetänkandet angifna ärendena, hvilka afgjorts utan nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk. *Anmärkning mot statsråd.* (Forts.)

Att eforalstyrelserna äro de myndigheter, som bort höras öfver de af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk på nådig befallning uppgjorda förslagen till undervisningsplaner, särskildt i ämnet kristendom för realskolan och gymnasiet's två första ringar, hvilka genom nyssnämnda regeringsbeslut af den 2 mars och den 11 maj 1906 blifvit anbefallda att tillämpas, har konstitutionsutskottet ansett böra tydligt framgå af kap. 24, § 3 i kyrkolagen, hvori stadgas: »Biskoparna skola och hafva uppsikt med gymnasier och skolor så ock ungdomens upptuktelse efter skolordningen, uti hvilken ingen må egenvilligt göra nagon ändring.»

Det kan ej sägas, att denna paragraf förlorat sin gällande kraft genom den nådiga instruktionen för öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 28 oktober 1904, ty den nådiga stadgan för rikets allmänna läroverk af den 18 februari 1905, som sålunda — man må noga observera detta! — är af ett senare datum, bestämmer uttryckligen i sin § 201, att »Eforus tillkommer att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet och särskildt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken». För öfrigt lärer väl ingen på administrativ väg utkommen förordning ensamt kunna kullkasta gällande kyrkolag, för hvars upphäfvande fordras samtycke af konung, riksdag och kyrkomöte. Det framhålles emellertid af vännerna af centralisationssystemet inom vårt undervisningsväsende, att Riksdagen 1904, genom att godkänna den kungl. propositionen om den stora läroverksreformen, gifvit sitt bifall till läroverkens sekularisation, men något sådant framgår ej af Riksdagens skrifvelse. Hvad som ur Riksdagens skrifvelse skulle kunna anföras som stöd för sekularisationsvännernas uppfattning skulle väl finnas i den del af Riksdagens skrifvelse, som handlar om öfverstyrelsen, men häri står blott, att Riksdagen »medgifvit att till biträde vid öfvervakande af examina och utöfvande af den eklestastikdepartementet tillkommande uppsikt öfver de allmänna läroverken, enskilda läroverk med dimissionsrätt, statsunderstödda flickskolor och samskolor samt för handläggning af vissa läroverksärenden må enligt närmare föreskrifter i särskild af Eders Kungl. Maj:t utfärdad instruktion inrättas en öfverstyrelse, bestående af en ordförande och fyra ledamöter, hvilka af Eders Kungl. Maj:t förordnas för en tid af 5 år i sänder», hvarjämte Riksdagen »på grund af sitt bifall till förslaget om inrättandet af en öfverstyrelse för de allmänna läroverken ur aflöningsstaten för eklestastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli uteslutit lön och tjänstgöringspenningar åt en byråchef». Men dessa ord innebära blott, att det var läroverksbyråns inom eklestastikdepartementet uppgifter och göromål, som Riksdagen menade skulle öfverflyttas till den nya öfverstyrelsen, i samband hvarmed den äfven indrog byråchefens för den högre undervisningen befattning inom departementet. Och i det yttrande

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

till statsrådsprotokollet, som anföres i propositionen om läroverksreformen och som innehåller motiven för upprättandet af en öfverstyrelse, berör dåvarande ecklesiastikministern Carl von Friesen ej eforalstyrelserna med ett enda ord, utan han inskränker sig till att anföra, »att svårigheten för domkapitlen att fungera som läroverksstyrelser med tiden blifvit mera märkbar, att deras rent kyrkliga uppgift alltmera toge deras verksamhet i anspråk, att de icke kunde samverka med hvarandra, att deras arbetssätt enligt sakens natur måste blifva tungt, och att allt detta i väsentlig grad försvårade ernandet af den enhetlighet och planmässiga ledning, som för läroverkens del vore önskvärda». Visserligen tyckte jag och många med mig, när vi läste dessa ord, att deras udd ej gärna kunde vara riktad mot domkapitlen, hvilka, sedan de befriats från att utnämna lärare vid läroverken, i verkligheten hade mycket litet att beställa med läroverken, men det vore mindre aktningsfullt af mig mot en förtjänt dödmans minne att ens uttala en gissning, att han med sina af mig nu citerade ord skulle menat eforalstyrelserna, ty i sådant fall skulle han väl också hafva tydligt uttalat det. Man måste väl därför tro, att statsrådet von Friesens afsikt, då han framlade sin proposition för 1904 års Riksdag var att lämna eforsämbetena i sin egenskap af läroverksstyrelser i väsentliga delar orörda.

En sanning är visserligen, att han efter 1904 års riksdags slut intog en annan ställning i den af honom kontrasignerade instruktionen för öfverstyrelsen äfvensom i läroverksstadgan, hvilka administrativa förordningar ej blott betogo domkapitlen deras befogenhet att vara läroverksstyrelser — hvilket Riksdagen torde få anses hafva i princip gillat — utan äfven med starkt tangerande af kyrkolagen öfver höfvan begränsade eforsämbetenas befogenhet som läroverksstyrelser till förman för öfverstyrelsen, detta centralisationssträfvandenas illegitima barn, såsom biskop Billing vid förliden Riksdag karaktäriserade den. Men fast står dock, att administrativa förordningar ej ensamma kunna upphäfva kyrkolag.

Jag ber att få särskildt fästa uppmärksamheten på, att man förut vid utfärdandet af bestämmelser, som afsett en omläggning af kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken, ansett sig böra höra de kyrkliga myndigheterna. Så skedde vid utfärdandet af cirkuläret angående den kateketiska undervisningen vid läroverken af den 12 maj 1865, och till detta efter domkapitlens hörande tillkomna cirkulär hänvisade man i cirkuläret af den 11 oktoker 1878 angående antagandet af en ny katekes. Den senaste stora läroverkskommitténs betänkande underställdes de kyrkliga myndigheternas pröfning, hvadan det sålunda, då undervisningsplanen för läroverkens fem lägre klasser af den 13 april 1905, hvilken med afseende på kristendomsundervisningen nära anslöt sig till läroverkskommitténs betänkande, utfärdades, kan på visst sätt sägas, att denna i fråga om ämnet kristendom tillkommit efter de kyrkliga myndigheternas hörande. Men den undervisningsplan för realskolan af den 2 mars 1906, hvarom här närmast är fråga, skiljer sig så väsentligt från läroverkskommitténs betänkande, att det väl kan sägas, att den inaugurerar en fullständig omläggning af kristendomsundervisningen. Och med afseende på denna omlägg-

ning hade utlåtanden från kyrkans målsmän med så mycket större skäl bort infordras, som öfverstyrelsen, som uppgjort förslaget till kursplanen, näppeligen kunde anses äga erforderlig kompetens för detta uppdrag. Det torde helt visst väcka herrarnes förvåning, då jag säger, att det viktiga ämnet kristendom icke inom öfverstyrelsen är representeradt af någon, som allagt en teologisk universitetsexamen, samt att af de två sakkunnige, som af öfverstyrelsen tillkallats vid undervisningsplanens utarbetande, den ene icke heller allagt sådan examen; den andre, en universitetsprofessor vid teologisk fakultet, är ej elementarlärare. Jag antager, att öfverstyrelsens medlemmar tillhöra statskyrkan, men de behöfva ej göra det, och det skulle, då läroverksråden kunna ombytas hvar femte år, kunna i framtiden inträffa, att platserna i öfverstyrelsen tillsättas med personer, som icke tillhöra denna kyrka, hvadan det äfven skulle kunna inträffa, att kursplaner och metodiska anvisningar för kristendomsundervisningen vid våra statsläroverk kunna komma att uppgöras af personer, som icke omfatta vår kyrkas bekännelse.

Att det sätt, hvarpå denna viktiga fråga af regeringen behandlats, väckt den största oro hos den kyrkligt intresserade allmänheten, känna vi alla. Man vill ej, att den svenska kyrkan skall förlora sin rätt att genom sina målsmän öfvervaka, att Sveriges ungdom i de allmänna statsläroverken blir undervisad i hennes lära. Man fordrar samma skydd för att det uppväxande släktet fostras i sina fäders tro, som lagen sedan länge medgifvit dissentersamfunden, hvilka väl förstått skaffa sig garantier för, att deras ungdom bibringas samfundens religiösa åskådning. Och med de anbefallda undervisningsplanerna och medföljande metodiska anvisningar känner man sig ej tillfredsställd. Det är ej min mening att här ingå på en pröfning af innehållet af dessa, men det anser jag mig böra framhålla, att det bör vara klart för hvar och en, som genomläser dem, att de omsorgsfullt undanskjuta hvarje konfessionellt element. Meningen tyckes vara att göra religionsundervisningen rent historisk, d. v. s. »lärare och lärjungar skola», såsom det blifvit anmärkt, »förhålla sig fullkomligt indifferent till det meddelade stoffet och endast mottaga detta såsom historiska fakta». Och det är ej blott de högkyrkliga, som hysa sådana farhågor. Den evangeliska fosterlandsstiftelsen, som representerar svenska hem i tiotusental, ansåg sig på en talrikt besökt årskonferens i Stockholm sommaren 1906 böra i en petition till Konungen uttala sina bekymmer öfver kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken, och anförde, »att hemmen, å hvilkas vägnar den var befogad att tala, hade rätt att vänta, att verklig kristendoms-kunskap skulle i statens skolor bibringas deras barn, för att icke säga, att enligt gällande lag ännu hela vårt folk hade denna rätt», hvarjämte den framhöll »betydelsen af en genom eforalstyrelserna utöfvad skärpt kontroll öfver läroböcker och lärare i kristendom som ett värn mot barnens prisgifvande åt en för deras religiösa och andliga karaktärsutveckling ruinerande godtycklighet och subjektivism». I sitt svar för lidnen lördag på den till honom i Andra Kammaren af herr Starbäck ställda interpellationen med anledning af den bekanta biskopspetitionen har den nuvarande ecklesiastikministern, enligt hvad jag sett af tidningsre-

*Anmärkning
mot statsr. d.
(Forts.)*

Anmärkning feraten, erinrat om »en petition, som ingått från svenska missionsförbundet, och i hvilken hemställan göres, att föräldrar måtte äga rätt att få sina barn befriade från kristendomsundervisningen i de fall de (föräldrarna) anse, att undervisningen ej står i öfverensstämmelse med den augsburgiska bekännelsen, och dessa petitionärer hafva förklarar, att bakom dem stå hundratusentals föräldrar».

(Forts.)
Emellertid, hvad som för konstitutionsutskottet varit hufvudsaken, det har varit tanken på grundlagens helgd, och därför har utskottet ansett sig böra för Riksdagen anmäla den afvikelsen från regeringsformen § 10, som behandlingen af de i dechargebetänkandet relaterade och af mig nu ytterligare omnämnda regeringsärendena innebär. Jag tillåter mig ej göra något yrkande.

Herr Ljungberg: Herr talman! Mina herrar! Den formalism, som man ofta och med stort fog klandrat hos våra ämbetsverk, den återfinnes i konstitutionsutskottets föreliggande memorial; och för min del beklagar jag, att denna formalism riktat sig mot genomförandet af den af Riksdagen år 1904 beslutade läroverksreformen, en reform, som af flertalet i vårt land länge varit efterlängtdad och blifvit med den största tillfredsställelse mottagen.

De Kungl. Maj:ts efter dåvarande chefens för ecklesiastikdepartementet föredragning tillkomna beslut, som med utskottets ifrågavarande anmälan afses, hafva fattats dels den 2 mars 1906 angående undervisningsplan för realskolan och dels den 11 maj 1906 angående undervisningsplan för gymnasiet första och andra ringar, och gäller anmälingen i fråga om båda besluten läroämnet kristendom.

Jag skall be att något tydligare, än i memorialet skett, få klargöra sakens läge. Som bekant har den nuvarande läroverksorganisationen grundats på utlåtande af en för ändamålet tillsatt kommité, i hvilket utlåtande ingick fullständigt förslag till ny undervisningsplan för elementarläroverken. Häröfver fingo yttra sig såväl samtliga läroverkskollegier som ock deras dåvarande målsmän, eforerna. På grund af läroverkskommitténs förslag och i närmaste öfverensstämmelse därmed utfärdade Kungl. Maj:t redan sommaren 1904 undervisningsplan för realskolans första och andra klasser, och den 13 april 1905 förordnade Kungl. Maj:t om undervisningsplan för samma skolas tredje och fjärde klasser, detta senare på förslag af den dåmera inrättade öfverstyrelsen för de allmänna läroverken och utan hörande af annan myndighet. Dessa undervisningsplaner hafva af föregående års konstitutionsutskott lämnats utan anmärkning. Den genom Kungl. Maj:ts beslut den 11 maj 1906 fastställda undervisningsplanen för gymnasiet första och andra ringar hvilat på alldeles samma grunder, det vill säga läroverkskommitténs förslag, som undervisningsplanen af den 13 april 1905; och då denna sistnämnda af konstitutionsutskott och Riksdag lämnats utan anmärkning, borde konstitutionsutskottet för konsekvensens skull hafva lämnat utan anmärkning den på alldeles samma sätt tillkomna undervisningsplanen af den 11 maj 1906, detta desto hållre som i fråga om läroämnet kristendom endast gjorts den förändring i kommittéförslaget, att åt ämnet i gymnasiet andra ring tilldelats två timmar i veckan i stället för af kommittén föreslagen en timme. Till

förklaring af sin anmärkning säger nu konstitutionsutskottet, att förut-sättningarna den 13 april 1905 voro väsentligt olika de förhållanden, som genom den öfverstyrelsen gifna instruktionen sedermera inträdt. Hvad utskottet menar härmed, är verkligen icke godt att förstå, ty instruktionen för öfverstyrelsen utfärdades den 28 oktober 1904 och var således gällande redan vid utfärdandet af undervisningsplanen af den 13 april 1905. Af hvad jag sålunda haft äran anföra torde framgå, att anmälningen, så vidt angår undervisningsplanen för gymnasiet, alldeles icke har fog för sig.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Återstår den för realskolan i dess helhet den 2 mars 1906 utfärdade undervisningsplanen, som i fråga om läroämnet kristendom fastslår en väsentligen annan plan för kristendomsundervisningen än den i förenämnda kommittéförlag upptagna. Denna plan har uppgjorts af läroverksöfverstyrelsen efter samråd med tillkallade sakkunnige, däribland teologie professorn Frans Johansson i Lund och har där-efter utan någon annan myndighets hörande af Kungl. Maj:t kungjorts till efterrättelse. Konstitutionsutskottet riktar sig nu mot att före-dragande departementschefen icke ställt sig till efterrättelse föreskriften i 10 § regeringsformen angående »nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk». Ja, det är just frågan, hvilket är vederbörande ämbetsverk? Enligt min mening bör, sedan genom Konungs och Riksdags beslut en öfverstyrelse för läroverken inrättats, denna styrelse anses vara den, som i alla ärenden rörande läroverken skall lämna nödiga upplysningar. Och hade t. ex. professor Johansson enligt uppdrag afgifvit förslag till ifrågavarande undervisningsplan, hade sannolikt icke påfordrats annan remiss af förslaget än till öfverstyrelsen. Men för mig synes saken ganska lika, om öfverstyrelsen omedelbart eller efter remiss afgifver utlåtande i en fråga.

Utskottet tyckes emellertid förmena att, då en ny skolundervisningsplan omfattar ämnet kristendom, eforerna ovillkorligen skola däröfver höras. Denna åsikt grundar utskottet i första rummet på ett åberopadt stadgande i kyrkolagen, af innehåll, att »biskoparna skola ock hafva uppsikt med gymnasier och skolor så ock ungdomens upptuktelse efter skolordningen, uti hvilken ingen må egenvilligt göra någon ändring». Jag anser det vara uppenbart, att detta senare uttryck icke kan vara riktadt mot Kungl. Maj:t och Riksdagen, utan afser allenast eforeernas plikt att tillse, att icke någon enskild rektor eller lärare finge tillåta sig göra ändring i den fastställda skolordningen. Detta framgår tydligare, om man läser stadgandet i dess fortsättning, hvori afhandlas biskoparnas rätt att afsätta lärare. Vidare åberopas läroverksstadgans § 201; men ej håller denna förlänar eforerna annan befogenhet än att hålla uppsikt öfver läroverken och särskildt kristendomsundervisningens handhafvande, d. v. s. att lärarne följa den fastställda undervisningsplanen. Och skulle några brister härutinnan iakttagas, så hafva eforerna att därom göra anmälan hos öfverstyrelsen. För min del finner jag alltså utskottets bevisföring för att eforerna fortfarande skulle intaga en ställning såsom vederbörande myndighet beträffande kristendomsundervisningen vid elementarläroverken ganska svag. I hvarje fall torde utskottets tolkning af åberopade lagstadganden icke vara så väl grundad, att utskottet med fog kunnat därpå hämta

*Anmärkning
mot statsråd.*
(Forts.)

anledning att göra anmälan mot en Konungens rådgifvare. Och jag vill särskildt fästa uppmärksamheten därpå, att ehuru eforerna icke ens blifvit hörda öfver förslaget till läroverksstadgan af år 1905, som reglerar deras förhållande till öfverstyrelsen, anmärkning häremot icke blifvit af föregående konstitutionsutskott i Riksdagen framställd.

Ett uttalande af utskottet vill jag däremot gärna biträda, nämligen följande: »Det ligger ock i sakens egen natur att i ett land med statskyrka äfven kyrkliga myndigheter böra få göra sig hörda i fråga om bestämmandet af grunderna och sättet för ungdomens religiöst sedliga fostran». — Jag anser således, att det varit *lämpligt* att öfver realskoleplanen höra eforerna, så vidt kristendomsundervisningen angår, men därifrån och till en anmälnings framställande anser jag vara ett synnerligt stort steg, som visserligen icke bort tagas, om själfva den sak, det gäller, är till sitt innehåll god. Och detta har utskottet icke med ett ord bestridt. För min egen ringa del har jag i egenskap af inspektor öfver ett högre allmänt läroverk den bästa erfarenhet af den ifrågakomna undervisningsplanens stora företräden framför den plan, som tidigare under kyrkliga myndigheters hägn varit gällande just beträffande kristendomsundervisningen; och min erfarenhet har vunnit bekräftelse på alla de sakkunniga håll, där jag i sådant hänseende förhört mig. Såsom ett tillförlitligt omdöme i saken ber jag få åberopa följande uttalande af den högt aktade pedagogen och kristendoms-läraren, f. d. rektorn Sigfrid Almkvist. Han säger: »Till en sådan omläggning af hela nederskolans undervisning, så att verklighetsintressets väckande och underhållande blir dess mål, öppnar den nu genomförda ordningen goda utsikter. T. o. m. för religionsundervisningen, där allt hittills mer än i något annat ämne den abstrakta formalismen haft herraväldet genom både häfd och lag, ha mål och metoder satts sådana, att de andliga verkligheterna själfva, icke det skolastiska systemet, blifvit hufvudsak. Jag tvekar ej uttala, att vi nu för första gången fått en skolordning, som motsvarar modern pedagogiks fordringar, så att den tar fullt hänsyn å ena sidan till tidsförhållandenas bildningskraft, å andra sidan till de i lärjungarnes utvecklingsståndpunkt gifna möjligheterna »

Men är det så, att den undervisningsplan, mot hvars formella tillkomst utskottet reagerar, är erkändt god, får en anmälan mot dess tillskyndare lätt skenet af något personligt öfver sig. Sådant är ju i allmänhet olämpligt och blir det ännu mera i politiskt upprörda tider såsom den närvarande. Jag befarar också, att de kulor, som utskottet velat afskjuta, äro af farligt slag, att de hafva benägenhet att återstudsa och att de därvid lätt kunna träffa någon, för hvilken utskottet är mera ömsint.

Herr talman! Något annat yrkande än memorialets läggande till handlingarna har jag icke att framställa, men jag har velat för egen del uttala mitt ogillande af anmälningen.

Herr Clason: Då jag i utskottet deltagit i det beslut. till hvilket utskottet kommit, skall jag anhålla att här få yttra några ord i saken.

Jag skall då till en början bedja att få beröra något af hvad den siste talaren anförde gentemot utskottet. Han förklarade bland

annat, att han icke förstod, hvad utskottet menat, då utskottet påpekat, att eforalstyrelsernas yttranden öfver senaste läroverkskommitténs kursplan afgifvits under helt andra förutsättningar än de förhållanden, som senare inträdt. Den saken är dock tämligen tydlig. Af senaste läroverkskommitté framlades icke något förslag om en öfverstyrelsens inrättande — förslaget därom antyddes endast reservationsvis af ett par af kommitténs medlemmar. Då eforalstyrelserna yttrade sig öfver kommitténs betänkande, hade de således ingen anledning att tro, att någon myndighet skulle tillskapas, som skulle skjuta dem åt sidan i fråga om ämnet kristendom. Tvärtom gällde — enligt dåtida skolordning, som man icke därutinnan afsett att ändra — den allmänna föreskrift, att eförerna hade att bestämma öfver samtliga läroböcker, som skulle användas i skolorna, alltså äfven i fråga om ämnet kristendom. Det var således verkligen förhållandet, att i det hänseendet sedan dess väsentligen andra förhållanden inträdde genom öfverstyrelsens tillkomst.

*Anmärkning
mot statsr...
(Forts.)*

Den ärade talaren framhöll vidare, att, sedan öfverstyrelsen hade inrättats, skulle i dess befogenhet ligga att vara den enda myndighet, af hvilken Kungl. Maj:t i dylika frågor skulle inhämta utlåtanden. Jag förstår icke riktigt den ståndpunkten. Det är ju öfverstyrelsen, som i detta fall inkommit med förslag till Kungl. Maj:t. Och regeringsformens stadgande innebär väl icke, att ett förslag, som inkommer från en underordnad myndighet, icke skall pröfvas af andra myndigheter, utan det är just meningen, att andra myndigheter skola få tillfälle att yttra sig öfver de förslag, som kommit in från ett eller annat håll.

Därjämte vill jag betona, att, såvidt jag förstår, vid öfverstyrelsens inrättande det icke någonsin varit fråga om att öfverstyrelsen skulle träda i stället för alla de myndigheter, som med läroverken förut haft att skaffa. Jag skall taga mig friheten att erinra om ett par förhållanden, som passerade vid öfverstyrelsens inrättande. Jag vill då erinra dels om hvad som stod i Riksdagens skrifvelse år 1904, nämligen att Riksdagen »medgifvit, att till biträde vid öfvervakandet af examina och utöfvande af den ecklesiastikdepartementet tillkommande uppsikt öfver de allmänna läroverken, enskilda läroverk med dimissionsrätt, statsunderstödda flickskolor och samskolor samt för handläggning af vissa läroverksärenden må enligt närmare föreskrifter i särskild af Eders Kungl. Maj:t utfärdad instruktion inrättas en öfverstyrelse» o. s. v. Det var således närmast för utöfvandet af den ecklesiastikdepartementet tillkommande uppsikten öfver de allmänna läroverken samt för handläggningen af vissa andra ärenden, som öfverstyrelsen tillkom. I Kungl. Maj:ts proposition förekom också en redogörelse öfver de ärenden, som man afsåg att öfverstyrelsen skulle taga om hand. Såsom jag nyss framhöll, ingick i läroverkskommitténs förslag icke något förslag om öfverstyrelse, utan det framkom reservationsvis. I den reservation, där detta skedde — och där öfverstyrelsen för öfrigt betecknades med namnet läroverksråd — omnämndes bland de ärenden, som skulle åligga detta råd, också i en punkt »granskning af läroböcker» — ej beslutanderätt öfver dem — men i det förslag, Kungl. Maj:t framlade för Riksdagen och där i 12 punkter uppräknades hvad

Anmärkning
s. of statsråd
(Forts.)

som skulle åligga öfverstyrelsen, finnes icke ett ord därom, att öfverstyrelsen skulle taga någon befattning med läroböckerna, och något yttrande därom har icke håller, så vidt jag kunnat finna, blifvit fälldt under öfverläggningen i Riksdagen. Men däremot var det en annan sak, som förekom vid ärendets behandling i Riksdagen. Där väcktes nämligen en enskild motion, som innehöll yrkande att »i samband med genomförandet af den förändrade anordningen af läroverken Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärd i syfte, att *den befattning med läroverksärenden, som nu tillkomme eforus och konsistorium måtte upphöra*, och att för läroverk måtte inrättas en särskild lokalstyrelse» o. s. v. Men utskottet hemställde härvid, att Riksdagen *med afslag* å den ifrågasvarande motionen skulle bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och detta blef äfven Riksdagens beslut. För så vidt Riksdagen yttrat sig om saken, har Riksdagen således tagit bestämdt afstånd från den ståndpunkten, att öfverstyrelsen skulle vara den enda myndighet, som hade med de allmänna läroverken att skaffa.

Den ärade talaren ingick också på kursplanen. Jag skall här icke närmare inlåta mig på densamma; jag vill endast erinra, att beträffande den tidigare kursindelning, som fastställdes den 13 april 1905, framhöll öfverstyrelsen själf, att den i allt väsentligt stode i öfverensstämmelse med läroverkskommitténs hemställan, hvaröfver eforalstyrelserna, såsom nämndt, haft tillfälle att yttra sig, men att i fråga om den senare kursplanen öfverstyrelsen lika uttryckligt sagt, att den innebar en genomgående omläggning af tidigare kursplan. Man kan väl då fråga sig, om det icke varit skäl, att eforalstyrelserna fått yttra sig äfven i detta fallet.

Jag har här berört vissa med föreliggande fråga sammanhängande spörsmål, som kunna sägas vara af mera formell karaktär. Enligt min uppfattning ligga emellertid bakom dem realiteter af mycket djupt ingripande betydelse, och jag skulle vilja från en historisk synpunkt, som kan ligga nära till hands för mig att anlägga, något beröra äfven den sidan af saken.

Den mest genomgripande omhvälfning, svenska folket på alla områden, icke minst på statslivets, har undergått, är enligt min öfvertygelse kristendomens införande. Den vann också omedelbart uttryck i lagstiftningen. Den äldsta af våra skrifna lagar är som bekant den äldre Västgötalagen och dess allra första ord, alltså det äldsta kända svenska skrifna lagbud, har den betecknande lydelsen: »Kristus är först i vår lag». Detta har uttolkats så, att landskapets lagstiftare genom att ställa Kristus först i lagen ville hylla och ära honom såsom den störste och ville taga honom och hans namn framför allting annat i lagens helgd. Jag skall icke ingå på den genomgripande förändring på alla samhällslivets områden, som detta kristendomens upptagande innebar; man skulle kunna sammanfatta det däruti, att staten icke blott skall vara en rättsstat för upprätthållande af vissa gamla rättssedvänjor, utan staten skall också vara en kulturstat; statsmakten skall arbeta för främjande af religiösa och sedliga syften och detta skall den göra på kristlig grund.

Medeltidskyrkan började emellertid att förverldsligas; dess styresmän, som icke funnos hemma i landet, utan långt borta i Rom,

främmande för det svenska statslifvet och därifrån hemsände för vårt land olämpliga påbud, hemfölla åt en kulturriktning, som ofta var allt annat än kristlig. Skulle den svenska staten under sådana förhållanden fortfarande kunna fylla sin uppgift som kulturstat på kristlig grund, behöfdes därför en reformation; och en reformation kom. Men den betecknade i följd däraf icke något uppgifvande af den gamla ståndpunkten, utan endast ett fördjupande däraf. Kyrkans världsliga maktställning skall ändras och hennes gärning riktas mera inåt; men statsmakten får icke därvid stå likgiltig; utan den är, enligt reformationstidens politiska grundåskådning, liksom allt, gifven af Gud, och skall därpå såsom allt användas för att främja en kristlig kulturstats ändamål. Den, som något känner till reformationstidens statsrättsliga akter, vet, huru den gamla åskådningen om det innerliga sambandet mellan statsordningen och kristen religion i dem oupphörligen framträder, och detta icke blott i akter, som röra kyrkan, utan äfven öfverallt i sådana, som endast afse den borgerliga lagstiftningens kraf, såsom i Gustaf Vasas testamente, arfföreningen, 1634 års regeringsform m. fl. Jag vill här endast citera ett enda ställe, nämligen de ord, som stå i spetsen för 1634 års regeringsform, där det i första paragrafen heter, att »enighet i religionen och den rätta gudstjänsten är den kraftigaste grundval för ett lofligt, samdräktigt och varaktigt regemente», en sanning, som framträdde för den tidens svenskar så mycket starkare, som de ju rundt omkring sig sågo den sönderslitenhet, som på detta område rådde i andra länder.

Ur denna grund framväxte sedan Sveriges världshistoriska insats, som vi ännu hvarje år fira som vårt dyrbaraste minne, då vi fira den 6 november. Ty hvad betydde den striden? Den betydde, att man utifrån velat bestrida Sverige rätten och plikten att vara och förblifva en evangelisk kulturstat. Och segern betydde då, att den rätten blef för sekler betryggad åt det svenska folket. Öfvertygelsen om detta innerliga samband mellan det svenska statslifvet och evangelisk luthersk kyrka är således i eminent grad ett arf från våra fäder, ett arf från det bästa, som de hafva utträttat, från deras stora världshistoriska insats och från vår störste konungs kungagärning. Och det är naturligtvis därför, som den svenska staten sedan dess önskat, att den ungdom, som tillhör den — med undantag för främmande trosbekännare, som ju få sköta sig själfva — skall undervisas i evangelisk luthersk tro.

De åtgärder, mot hvilka konstitutionsutskottet nu har riktat sin anmärkning, kan jag icke finna innebära annat än en början — afsiktlig eller icke — att afskära det nyssnämnda sambandet. Ty hvad är det, som sker därigenom? Jo, staten vill fortfarande, att undervisning skall meddelas i »kristendom»; men huru denna undervisning skall ske, efter hvilka grunder, med hvilka läroböcker, däröfver skulle kyrkan icke blott icke få något att bestämma, utan i förevarande fall har man icke ens velat fråga hennes målsmän till råds, och detta trots att det här gällde en genomgående omläggning af undervisningsplanen i ämnet och trots att de förut alltid blifvit hörda i dylika fall. Det är klart, att sådant icke kan gå ihop, och följderna ha också på många håll visat sig i mycken oro, och detta — det vill jag betona —

Anmärkning
mot stateråd.
(Forts.)

*Anmärkning
mot statsråd.*
(Forts.)

icke blott hos kyrkans officiella målsmän, biskoparne, eller hos olika slags prästkonferenser, utan ock inom de mera fria samfundet inom den svenska statskyrkan, representerade af den evangeliska fosterlandsstiftelsen och det svenska missionsförbundet. Det sistnämnda af dessa har därvid tydligt pekat på de naturliga konsekvenserna, då det sagt, att om här icke gifves oss någon garanti, att kristendomsundervisningen i skolorna, till hvilka vi måste sända våra barn, blir en undervisning, vid hvilken reformationens grundprinciper upprätthållas, så — bort med våra barn ur skolorna! Hvad har man då vunnit? Jo, man har splittrat undervisningen, väckt misstro mot statskolorna; skadat statens skolor genom att tvinga fram fristående privatskolor, frammanat olikartade fristående religiösa samfund, öfver hvilkas utveckling staten icke har någon som helst kontroll, kort sagdt, man har slagit in på en väg, som leder därhän, att man kastar in vårt land i sådana strider och slitningar på detta område, från hvilka vi hittills varit förskonade, men som vi sett rasa omkring oss i Tyskland, Italien, Frankrike och nu senast i England, och som varit till största men för dessa länders hela inre utveckling, icke minst på det politiska området. Och så har man gjort sig urarfva från det, som var ett arf från fäderna.

Nu vet jag mycket väl, att det finnes somliga, som just önska detta; de vilja, att staten icke skall hafva någon religion. De önska visserligen, att staten alltjämt skall vara en kulturstat — somliga tala öppet om, att hednisk lifsglädje, antik skönhetskult och sådant där skall vara dess bas, andra veta icke, hvad det skall vara för en kultur, men därom äro de ense, att en kristen och protestantisk kulturstat får det icke vara. Nu är jag för min del förvissad om, att det svenska folket, det stora svenska folket, icke vill vara med om en sådan urarfvagörelse af det, som af så många betraktas såsom ett af våra dyrbaraste arf, och jag är också öfvertygad, att det icke vore lyckligt för oss att slå in på den vägen. Därom må man emellertid hafva hvilken åsikt som helst, det står dock fast, att ett dylikt steg skulle innebära den största omhvälfning i vårt samfundslif på alla områden. en omhvälfning ungefär jämförlig med den som skedde, när kristendomen infördes eller reformationen genomfördes. Och då menar jag, att skall man slå in på den vägen, så skall man göra det med fullt öppna ögon, man skall ha tänkt sig till botten i saken, satt sig in i alla dess konsekvenser, veta hvad man skall sätta i stället, vara förvissad om, att det verkligen är folkets önskan och dessutom därom hafva fullt klara beslut af statsmakterna. Men skall man slå in på en väg, som leder dit, skall man icke göra det i tysthet, i strid mot gällande lag, genom en administrativ författning och en underordnad administrativ myndighet, vid hvars tillskapande af statsmakterna det icke var på minsta sätt antydt, att något sådant skulle vara meningen.

Detta är anledningen, hvarför jag biträdt konstitutionsutskottets anmälan.

Herr Gilljam: Under diskussionen hafva förekommit några uttalanden, som föranledt mig att begära ordet. Jag har den åsikten, att den omhandlade bestämmelsen i kyrkolagen blifvit öfverträdd. Jag påstår nämligen, att den fortfarande har gällande kraft, och jag känner

icke, att den blifvit på något sätt upphäfd. Jag har frågat andra förut och jag frågar nu: när och på hvilket sätt upphäfdes denna paragraf? En föregående talare i dag har antydtt, att det skett därigenom, att konstitutionsutskottet på sin tid lämnat en likartad regeringsåtgärd utan anmärkning. Därpå svarar jag: jag känner icke, att det hos oss finnes någon dylik form för att ändra lag. Sälunda, kyrkolagens bestämmelse beträffande biskoparnes ställning till våra läroverk står kvar, men har i nu ifrågavarande ärende förbisetts.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Det har talats ett och annat om, att vid behandlingen af läroverksfrågan man med öfverstyrelsens inrättande skulle afsett en skolornas sekularisering. Det har redan af en talare visats, att i den stora skolkommitténs utlåtande något dylikt icke förekommit och icke kunnat förekomma, emedan öfverstyrelsen såsom eforalstyrelsernas arftagare där blott reservationsvis blifvit omnämnd. Jag kan tillägga, att dåvarande statsrådet von Friesen, medan han ännu satt kvar såsom ledamot i kommittén, var motståndare till öfverstyrelsens inrättande, hvilket han här i kammaren och, såsom jag tror, äfven vid andra ställen, offentligen tillkännagifvit. Det var hans vunna kännedom om omöjligheten för eklelesiastikdepartementets afdelning för läroverksärenden att fullgöra de äligganden, som komme att följa med den nya läroverksorganisationen, hvilken förmädde honom att föreslå bildandet af denna öfverstyrelse. Jag hade samma uppfattning på grund af en icke så kort erfarenhet, och jag för min del bidrog därför i min mån till öfverstyrelsens upprättande. Jag anförde då såsom mitt hufvudsakliga skäl, att, sedan lärareprofven blifvit borttagna, öfverstyrelsens upprättande var en oundviklig följd. Jag ansåg mig icke böra stanna vid en anordning, som skulle leda därhän, att vid befordringar inom läroverken uteslutande afseende skulle fästas vid ålder och pappersmeriter. Jag hade därjämte en annan grund, som jag icke ansåg lämpligt att då under den allmänna förtjusningen anföra, nämligen att om den nya läroverksorganisationen icke skulle kunna infria alla de löften den gifvit eller tillfredsställa alla de förhoppningar, den hade väckt, vore det nödvändigt, att öfverstyrelsen, i öfverensstämmelse med departementschefens kraf, komme till stånd, emedan ett Riksdagens beslut i motsatt riktning eljest skulle blifva den gifna förklaringsgrunden därtill, att man blef i någon mån besviken. Statsrådet von Friesen anförde under diskussionen i Första Kammaren såsom sitt hufvudsakligaste argument — åtminstone var det den form, hvarunder han väjdade till kammaren —: »när Riksdagen gifvit mig skutan, må den icke neka mig besättningen». Tyda dylika uttalanden på en tanke eller plan på eforalstyrelsernas eller i allmänhet de lokala styrelsernas aflägsnande från all befattning med läroverkens angelägenheter? Jag vågar t. o. m. påstå, att hade något dylikt af departementschefen yttrats eller i föreliggande handlingar funnits anfördt, så hade i Första Kammaren anslag icke beviljats till öfverstyrelsens upprättande.

Det var först år 1905 som jag vid något tillfälle, som jag icke nu kan närmare erinra mig och icke ansett mig hafva anledning taga närmare reda på, fick höra ett stycke anföras af ett yttrande, som departementschefen 1904 hade haft i Andra Kammaren, och hvilket yttrande slutade ungefär sålunda: »och skulle detta förslag innebära

Anmärkning mot statsråd. (Forts.) en början till att i någon mån sekularisera läroverksstyrelsen». Det var första gången jag hörde talas om ordet sekularisering i detta sammanhang. Jag såg med förvåning på min bänkkamrat och yttrade, att något dylikt argument hörde vi aldrig i Första Kammaren.

Med den uppfattning, jag har af kyrkolagen och af dess nu gällande bestämmelser, måste jag naturligtvis anse, att konstitutionsutskottet haft grundade skäl för sin anmärkning.

Herr Sjöholm: Jag hade icke föreställt mig, att någon i denna kammare skulle uppträda till försvar för ifrågavarande departementschefs åtgöranden i nu föreliggande fråga. Det förvånar mig, att den ärade talaren på kristianstadsbänken hade mod att uppträda i frågan, synnerligast om jag tager hänsyn till innebörden af hans anförande. Det föreföll mig, som om det hade varit obehöfligt att på något sätt bemöta, hvad den ärade talaren anförde, och jag hade därför icke tänkt begära ordet, men eftersom den ärade talaren visserligen blifvit bemött, men icke i hans anfall emot konstitutionsutskottet, skall jag bedja att få göra ett kort tillägg.

Han beskyllde konstitutionsutskottet för formalism. Utskottet har anmält ett förhållande, som syntes utskottet strida emot grundlagens tydliga bud. Om det är formalism, kan utskottet mycket väl stå för den beskyllningen, ty det är utskottets ovillkorliga skyldighet att göra anmärkning, då utskottet finner något statsråd icke hafva ställt sig grundlagens bud till efterrättelse. Den ärade talaren sade också, att utskottet skulle hafva anfallit öfverstyrelsen. Såvidt jag vet, har utskottet icke gjort detta, utan anmärkningen gäller vederbörande departementschef. Slutligen riktade den ärade talaren den svåraste beskyllning mot konstitutionsutskottet, att det här skulle hafva handlat på grund af personliga skäl. Jag får på det kraftigaste protestera häremot, och ber att få tillkännagifva för den ärade talaren — för kammaren — öfrigt behöfver jag icke säga det — att utskottet aldrig har några personliga hänsyn, utan städse bedömer hvarje fråga objektivt.

Herr Ljungberg: Jag ber att med ett par ord få bemöta den siste ärade talaren. Jag har i mitt anförande icke beskyllt konstitutionsutskottet för att hafva yttrat sig af personlig anledning. Innebörden af mina ord var blott den, att om en sak, hvaremot anmärkning formelt riktas, i sig själf är god — och mot mitt påstående i detta hänseende har ännu icke ett enda bevis anförts — får det lätt sken af att vara något personligt öfver anmärkningen. Jag har velat göra detta påpekande för att icke vidare vara utsatt för missuppfattning.

Efter härmed slutad öfverläggning lades ifrågavarande punkt till handlingarna.

Angående ett regeringsbeslut om rättstafningsundersökningen. Herr Behm, som jämte åtta andra ledamöter af Första Kammaren i en reservation vid konstitutionsutskottets föreliggande memorial på angifna skäl förklarar sig anse, att utskottet bort i anledning af ett den 7 april 1906 afgjortt ecklesiastikärende angående undervisningen i svensk rättstafning mot föredragande departementschefen hos Riksdagen

göra anmälan enligt § 107 regeringsformen, erhöll nu på begäran ordet och yttrade:

*Angående ett
regeringsbe-
slut om rätt-
stafningsun-
dervisningen.*

(Forts.)

I afseende å den reservation, som af mig och åtta andra ledamöter af denna kammare blifvit afgifven i ett regeringsärende, som varit underkastadt konstitutionsutskottets bedömande, skall jag tillåta mig att yttra några ord.

Med anledning af den uti en af dagens tidningar förekommande uppgiften, att det vore första gången denna kammares ledamöter af konstitutionsutskottet reserverat sig mot utskottets beslut i en anmärkningsfråga, vill jag framhålla, att detta ingalunda är med sanna förhållandet öfverensstämmande. Sådant har händt flera gånger förut, senast år 1904, då i anledning af en dylik reservation angående en högviktig politisk fråga flera af kammarens ledamöter deltog i den af reservationen föranledda diskussionen. Den nu föreliggande frågan är visserligen icke någon högpolitisk, men den kan dock betraktas såsom ganska viktig, och jag är öfvertygad, att den med stort intresse omfattas, jag kan nästan säga, af hela svenska folket, af hvars intressen måhända ett af de viktigare här blifvit för nära trädt.

Då kammarens ledamöter måhända ej haft tillfälle att närmare studera den tämligen vidlyftiga reservationen, skall jag som hastigast rekapitulera hvad vid ärendets behandling förekommit.

Efter föredragning af dåvarande eklestiastikministern, statsrådet Fridtjuv Berg, beslöt Konungen den 7 april 1906 införande vid skolundervisningen af några mycket genomgripande förändringar i svenska språkets stafningssätt, af innehåll:

att Svenska Akademiens ordlista öfver svenska språket, sjunde upplagan, skall läggas till grund för undervisningen i svensk rättskrifning, dock med iakttagande af, *att dt* för *t*-ljud ändras till *t*- eller *tt*, samt att *f*, *fv* och *hv* för *v*-ljud ändras till *v* med bibehållande af grundformens *v* i böjningsformer framför *t* och *s* — *utom i ordet »haft»*. Härvid voro fogade närmare bestämmelser angående tid och sätt för reformernas genomförande.

Uppslaget till detta nu gifna påbud gafs redan år 1903 uti en då till Kungl. Maj:t ingifven petition af Sveriges allmänna folkskolelärareförenings centralstyrelse, som hemställde, att akademiens ordlista icke måtte anbefallas som stafningsnorm för skolorna, annat än *med det tillägg*, att det icke måtte betraktas som *fel*, om *dt* som tecken för *t*-ljudet utbyttes mot *t* eller *tt*, samt om *fv*, *f* och *hv* som tecken för *v*-ljudet utbyttes mot *v*.

Sedan akademiens ordlistas 7:de upplaga år 1902 hade blifvit anbefalld att följas vid stafningen i svensk författningssamling, i statsrådsprotokoll och i de från kansliet utgående expeditioner m. m., låg det ju nära till hands att antaga, att regeringen, i likhet med hvad som skedde år 1889, då 6:te upplagan påbjöds, skulle förordna om denna senaste upplagas användande i oförändradt skick *äfven vid skolundervisningen*. Däraf sannolikt närmaste anledningen till nämnda petition.

Svenska akademien, som öfver petitionen hördes, yttrade sig under en utförlig motivering *afstyrkande*, särskildt därför, att akademien

Angående ett regeringsbeslut om rättstafningsundersökningen. ansåg 7:de upplagan af dess ordbok lämpligen böra kunna tjäna till ledning för stafsättet inom skolorna, till dess att akademien framdeles, med tillmötesgående af en del af de påyrkade ändringsförslagen, kunde medhinnna utarbetande af en ny upplaga af ordlistan.

(Forts.)

Angående den ändring, som föreslagits beträffande tecknet *hv* — jag belastar nu visserligen protokollet mycket, men jag anser akademiens yttrande i denna del af den vikt, att det bör i protokollet anföras — yttrar akademien i sitt utlåtande:

»Att stryka bort det fordom hörbara, men numera i det svenska riksspråket öfverallt stumma *h*, som i ett antal ord har sin plats framför *v*, förefaller måhända som en enkel sak. Dock möta här omständigheter, som göra, att denna ändring tvifvelsutan måste stå tillbaka för åtskilliga andra. Först och främst gäller ändringen här icke som vid *dt* och *fv*-ändringarna ett skriftecken, som har sin plats mot ordens slut, utan den bokstaf i ordet, som först möter ögat, och af hvilken på denna grund det snabba igenkännandet af ordet i väsentlig mån är betingadt. Man behöfver endast besinna, huru bjärt hvarje tryckfel i ett ords begynnelse sticker i ögonen, och huru hämmande det verkar på läsningen, för att förstå, huru anstötlig en ändring af *hv* till *v* skulle förefalla flertalet af dem, som vant sig vid nuvarande skrifformer. Härtill kommer ytterligare, att en stor del af *hv*-orden höra till språkets allra vanligaste ord, och att de redan därför kraftigt reagera mot hvarje ingrepp. Man finner bland dem flertalet af våra relativa och interrogativa pronomina och partiklar, ord af så vidsträckt användning som *hvem*, *hvad*, *hvilken*, *hvar*, *hvarmed*, *hvaraf*, *hvar*, *hvarken* och andra med dem sammanhängande. Att ett ord är svårt att ändra, i samma mån som det är vanligt, är lätt att förstå: en rubbning i dess yttre form ingriper i samma mån djupare och på ett mera störande sätt i fast rotade hvardagsvanor. Lyckligtvis bliuva å andra sidan de praktiska olägenheterna af en abnorm stafning mindre, just i samma mån som det ord, där den träffas, har en utsträckt användning. Sådana ord, som man åter och åter möter, kanske flerfaldiga gånger på hvarje sida, dem lär man sig snart att skriva riktigt. Sin betydelse har det ock, att flertalet *hv*-ord tillhöra en och samma grammatiska kategori, hvilken den skrivande snart nog lär sig att — visserligen ofta på ett mera instinktivt än fullt medvetet sätt — sammanhålla till en enhet; orden bilda på detta sätt för honom snarare ett rättstafningsundantag än *många*.»

Ärendet hvilade nu till år 1905, då Stockholms läraresällskap den 28 april samt svenska läraresällskapet, Sveriges allmänna folkskolläraryörening och föreningen för lärare och lärarinnor vid Sveriges flickskolor och samskolor den 2 maj ingäfvö särskilda petitioner, *alla af liknande innehåll* och således tydligen härledande sig från samma källa. De anhöllo, »att det måtte medgifvas en sådan jämkning i nu gällande föreskrifter rörande stafsättet i skolorna, att ett följdriktigt utbyte af *dt* som tecken för *t*-ljud samt af *f* och *fv* som tecken för *v*-ljud mot respektive *t* (tt) och *v* må anses tillåtet».

Här torde observeras, *dels* att det i första petitionen, den från år 1903, framställda yrkandet på tecknet *hv*:s uteslutande ur språket, i dessa senare petitioner *öfvergifvits*, *dels* att man icke önskade *dess*

ändringars *obligatoriska införande*, utan blott att de skulle vara tillämba vid sidan af förut gällande stafsätt.

Alla petitionerna remitterades af Kungl. Maj:t till öfverstyrelsen, som genom cirkulär-skrifvelse till ämneskonferenserna i modersmålet vid rikets allmänna läroverk inhämtade dessas yttranden. Såsom ju var att förutse, tillstyrkte dessa i allmänhet de ifrågavarande reformerna såsom medförande lättnad i rättstafningsundervisningen. Allvarsamma invändningar mot reformerna gjordes dock af flera bland konferensernas medlemmar, såsom man inhämtar af framställningen sid. 10 i betänkandet.

Angående ett regeringsbeslut om rättstafningsundervisningen.
(Forts.)

»Stafsättets beskaffenhet», heter det där, »är så godt som likgiltig, blott det är enhetligt; reformerna föranleda rubbningar i stafsättet och täta sådana långvarig osäkerhet; reformer skola ej 'frampressas' i skolan; Svenska akademien bör gå i spetsen för ändringar af rättstafningen; utgifven litteratur blir gammalmodig; den inlärdas reformstafningen hindrar lärjungens fortkomst efter utträdet ur skolan; efter det nya stafsättets införande komma ständiga felskrifningar att förorsakas hos lärjungarne genom inflytande från litteratur, som ej använder det nya stafsättet; klart framställd bereder icke läran om *dt* lärjungen synnerliga svårigheter; *dt* är en värdefull hjälp att åtskilja *supinum* och *participium*, är ett godt medel för tanköfning och fordras af samhällsriktighetslagen.»

Af öfverstyrelsen tillkallade sakkunnige, lektorerna Schwartz och Brate samt professor Noreen, allesammans kända som ytterst ifriga ny-stafvare, tillstyrkte bifall till petitionerna och formulerade sitt förslag till regler för *t*- och *v*-ljudens beteckning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med petitionernas syfte, samt med alternativt förslag till stafningsregler, om man på samma gång ville reformera äfven *hv*-stafningen.

Öfverstyrelsen, hvars yttrande afgafs den 15 och 17 februari 1906, förklarade därvid helt öppet, att den begränsat sin uppgift till att betrakta frågan ur *pedagogisk synpunkt*, och tillstyrkte i hufvudsak de föreslagna reformerna, dock icke beträffande afskaffande af *hv* såsom beteckning för *v*-ljudet, emedan, såsom öfverstyrelsen uttrycker sig, »en sådan ändring, ehuru principiellt tilltalande, dock ännu ej kan sägas hafva vunnit allmän tillslutning och är af jämförelsevis mindre pedagogisk betydelse». — Öfverstyrelsen framhåller ock såsom ett skäl, att denna ändring blifvit af svenska akademien bestämdt afstyrkt.

Med afseende å tiden och sättet för reformens genomförande uttalade öfverstyrelsen den mening, som sedermera vid sakens afgörande hos Kungl. Maj:t gjorde sig gällande.

Svenska akademien hade emellertid eriarit, att stafningsfrågan stod inför ett omedelbart afgörande, och då den ansåg sig hafva berättigad anledning att få uttala sig i den viktiga frågan i dess nuvarande läge begärde och erhöll den — den 9 mars — nådigt tillstånd därtill, med förståndigande att hafva sitt utlåtande färdigt till den 1 april. — I detta senare utlåtande förklarar akademien sig visserligen i princip gilla *t*- och *fv*-reformen, medan den ställer sig afvisande i fråga om *dt*-ljudets ersättande med *t*, då *d* ingår i ordets stam, men akademien »afsäger sig bestämdt ansvaret för en så exceptionell åtgärd, som den nu ifrågasatt, att omfattande ortografiska ändringar genomföras, inman de vunnit näm-

Angående ett *värd anslutning hos den stora läsande och skrivande allmänheten* samt *regeringsbeslut om rättstafningsundersökningen*. Så har hittills skett och så torde framgent böra ske». —

(Forts.)

Sedan akademiens utlåtande, den 31 mars 1906 inkommit, afgjordes som sagdt ärendet den 7 april af Kungl. Maj:t.

Hvad som nu vid denna frågas behandling och afgörande synes mig *framför allt* böra observeras och äfven ogillas, är införandet i vår lagstiftning af en helt ny eller åtminstone af mig okänd befogenhet för Kungl. Maj:t att genom helt godtyckliga påbud angående *språkundervisningen i skolorna föreskrivas sådana ändringar i gällande regler för svenska språkets rättstafning, som icke kunna sägas hafva blifvit gillade och använda af någon större del af den skrivande allmänheten och således hafva vunnit burskap i språket.*

Det enda tillfälle, då Kungl. Maj:t tillföre ingripit i ordnande af rättstafningen vid skolorna var år 1889, då Kungl. Maj:t till vinande af enhet och reda i stafningen föreskref, att den 6:te upplagan af akademiens ordlista skulle tjäna till efterrättelse. — Detta förfaringsätt var dock något helt annat, än hvad som nu skett, ty den anbefallda ordlistan innehöll blott en uppteckning af de ordformer och stafsätt, som då kunde sägas vara de i skriftspråket allmänt gällande.

Här har såsom enda grund för reformen anförts vinnande af lättnad i stafningsbesväret, och denna i sig själf osäkra grund torde svårligen kunna försvara dessa utomordentliga åtgärders vidtagande, så mycket mindre, som föredraganden fattat sitt beslut och gifvit Konungen sitt råd i strid delvis mot *båda* de högsta auktoriteter, som i ämnet blifvit hörda — beträffande aflägsnande ur svenska språket af *hv*-tecknet — delvis mot *den ene* af dessa auktoriteter, *svenska akademien*, enligt reservanternas förmenande den förnämsta af de båda rådgivande myndigheterna.

Mycket kunde ju vara att säga om de olägenheter, som bliwa en följd af dessa ändringar. Jag vill blott påpeka det försvagande af språkets uttrycksfullhet, som uppstår därigenom att så många ord, som genom olika stafning förut kunnat åtskiljas, nu bliwa lika. Att man efter något *begrundande* kommer till rätta härmed, minskar ej betydelsen af min anmärkning, ty vid läsning af en bok, en skrift vill man slippa detta besvär. Dessutom, beträffande reglerna för *f*, *fv* och *v*-ljuden hafva de särskilda reformifrarne yttrat sig så olika, att man verkligen kan tveka, hvilkendera sidan haft att anföra bästa skälen för sin åsikt. Så till exempel har någon af dem sagt, att *fl*-ljudet framför *s* och *t* fortfarande skall betecknas med *v* i händelse *lång* vokal föregår detsamma, men om *kort* vokal föregår tecknas med *f*. Således skrifer en sådan nystafvare: »Ett *havs* djup», men ett *hafs* djup» o. s. v. Dessa nystafvarregler strida sålunda mot de af regeringen nu påbjudna. Da det ej lærer bliwa lätt afgöra hvilken af de tvistande som har rätt, minskas förtroendet till reformen, som måste synas tämligen godtycklig. Rekordet i godtycklighet slår man dock, då från den allmänna regeln om bibehållandet af grundformens *v* i böjningsformer framför *t* och *s* göres *ett enda undantag*, nämligen för ordet *»haft»*. Detta är som sagdt det enda fall, som utgör undantag från regeln i fråga, och äran att

hafva utpekulerat detta tillkommer väl antagligen föredragande herr statsrådet.

Då man följer gången af hela denna fråga, kan man utan tvekan påstå, att den drivits fram af *alltför nitiska stafningsreformatorer* och med hänsyn blott till *skolan och dess intressen*. Man synes därvid hafva alldeles förbisett, att språket icke är skolans, icke skolmännens, utan allmänhetens, *hela det svenska folkets språk*.

Då jag vet, att flere talare efter mig komma att här uppträda, skall jag tills vidare inskränka mig till hvad jag nu sagt. Mycket kunde annars vara att tillägga särskildt med hänsyn till *den ekonomiska sidan af saken*, hvilken äfven i reservationen framhallits. Jag har intet yrkande att framställa.

Herr Törneblad: Frågan om reservationers berättigande i afseende på dechargebetänkandet är mycket gammal. Praktiskt har den dock nu blifvit löst så, att reservationer hafva fått medfölja och hafva diskuterats; och detta har skett i samma mån mer, som betydelsen af 106 och 107 §§ försvagats. Ty vi måste för öfrigt erkänna, att 106 och 107 §§ numera icke hafva samma statsrättsliga betydelse, åtminstone praktiskt, som de förr hafva haft. Och hvad särskildt den 107 § beträffar, har den delvis förlorat sin kraft därigenom, att den har blifvit använd till betecknande och klandrande af enskilda regeringshandlingar, och, huru utmärkt ett statsråd än må vara, kan det ju hända, att under hans tid det funnits en eller annan enstaka handling, som kunde hafva ställt sig annorlunda. Men hvad som egentligen är föremål för 107 §, det är skötseln i det hela af departementet.

En annan sak är vidare den, om i en anmärkning kan ligga någon principiell betydelse, och det kan ju hända äfven med en enstaka anmärkning, om den riktar sig mot någon afvikelse från en riktig princip, särskildt om nödig försiktighet vid ärendets behandling icke har varit iakttagen.

Efter att hafva förutskickat dessa allmänna anmärkningar vill jag därtill lägga, att i förevarande fall, då den departementschef, om hvilkens åtgärd talas, redan är afgången, skulle någon anmärkning icke hafva någon betydelse alls, och i samma mån, som departementschefernas tid blir kortare, har också 107 § förlorat en del af sin kraft. Således kan hvad jag nu anför icke vara riktadt mot någon personligen, utan hvad som säges kan hafva betydelse för framtiden i afseende på behandlingen af likartade ärenden. I rättstafningsfrågan är det ju ock möjligt, att man kan vänta sig en utveckling i samma anda och syfte mer eller mindre brådstörtad, så mycket mer som rättstafningsifrarna visst icke nöja sig med den lilla eller stora seger, som blifvit vunnen för en gång, utan ständigt längta till nya lagmars förvärfvande.

Det har blifvit taladt om, och särskildt har statsrådet i sin föredragning yttrat sig om följdriktigheten och enkelheten i undervisningen. Nu förhåller det sig så, att i afseende på rättstafningen man kan ställa sig på den ena eller andra ståndpunkten. Man kan ställa sig på den etymologiska eller härledningsståndpunkten, och man kan ställa sig på den ljudenliga eller fonetiska. I hvilket fall som helst

Angående ett regeringsbeslut om rättstafningsundervisningen.
(Forts.)

Angående
ett regerings-
beslut om
rättstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)

riskerar man att genom alltför spetsfundig följdriktighet komma till orimligheter. Men i motsats härtill har det svenska språket i sin utveckling och stafning tillämpat det förfarandet att i det hela hålla medelvägen eller, för att begagna en riksdagsterm, gjort en kompromiss mellan det ena och det andra, och denna kompromiss har af en stor kännare, kanske den största kännaren af svenska språket som funnits, Johan Erik Rydqvist, betecknats såsom lycklig. Alltså bör man icke göra sig för öfverdrifna föreställningar om följdriktigheten. Det är en farlig väg att slå in på.

Den vetenskapliga strid, som föres om den ena eller andra stafningen, har varit rätt långvarig och rätt lifvig, och sista ordet torde väl icke vara sagdt ännu. Här spela de pedagogiska och praktiska synpunkterna eller, om jag förenar dem, den pedagogiskt-praktiska synpunkten en ännu större roll, och jag tror, att man kan fullkomligt instämma med den man, som uttalade följande ord: »Hvad mig angår, har jag aldrig haft förmäthenheten att vilja uppfostra stafförbättrare, hvilka ofta själfva äro i detta sitt värf ej synnerligen förbättrelige, på hvilken sida de än kasta sig, återvändande till medeltiden eller med ett jättesprång förflyttade i en ännu icke anad framtid, men på båda sidor alltid med samma djupa känsla af sin kallelsets höghet, af den oundvikliga nödvändigheten att följa deras råd till det allmännas frälsning.» Den som har yttrat dessa tänkvärda ord, det är den af mig citerade Johan Erik Rydqvist, hvilken visserligen numera af åtskilliga icke erkännes såsom en auktoritet, men dock torde få förbliwa det.

Man har sagt, att genom den nya stafningen skulle mycken enkelhet åstadkommas i undervisningen. Man skulle kunna slippa det tidsödande besväret med att inlära regler och undantag och dylikt och ägna sig åt andra förhållanden. Men det är ju möjligt att, om man ser saken från undervisningens synpunkt, det kan finnas andra olägenheter eller olägenheter af det nya, hvilka i någon mån åtminstone motväga de fördelar, som skulle vinnas. En sådan olägenhet har redan angifvits af den förre talaren, nämligen den följden af det nya, att så många ord stafvas lika utan att hafva samma betydelse, och jag behöfver icke i det fallet säga mer än hänvisa till de sakkunniges yttrande, som återfinnes i konstitutionsutskottets betänkande, sid. 11, där dessa sakkunniga själfva ansett sig behöfva sätta inom parentes, hvilka ord det är fråga om, därigenom antydande att skillnaden kan vara svår att fatta.

Detta är *en* sak. En annan sak är, att man t. ex. tager bort skillnaden mellan »*dt*» och »*t*». Detta är mycket enkelt, men man förlorar också därigenom en utväg eller möjlighet att skilja grammatikaliska föreställningar, som uttryckas med det ena och andra, och det säger man vara så förfärligt svårt. Det kan hända, att mycket är svårt, men skall man lära sig svenska språket riktigt, är det ett och annat, som behöfver uppmärksammas, och man kommer icke till dess kannedom utan att man öfvervinner svårigheterna.

Vidare bör man tänka därpå, att äfven för lärjungen är visserligen icke örat det enda, hvarigenom han inhämtar språkets hemligheter, utan ögat spelar ganska stor roll; om han nu med sitt öra uppfattar det ena eller andra språkljudet, kan det hända, att han vid

läsning af böcker — och denna läsning bör alltid åtfölja — far se andra stafningsformer, som inverka på honom, och därför är det af vikt, att läsningen icke i stafningsafseende för mycket skiljer sig från boken.

Det är sant, att nu har det blifvit ett tvång att låta denna läsning närmast tjäna till att undervisningen blir ljudenlig eller lämpad efter det nya, till mycket stor olägenhet och kostnad för förläggarna och mycket stora olägenheter och kostnader äfven för allmänheten och deras barn, som ständigt måste förskaffa sig nya böcker och icke kunna begagna gamla. Men det är icke nog med det, utan hela den äldre litteraturen innehåller en hel hop arbeten, som icke kunna tänkas kunna omtryckas oupphörligen, och på hvilka möjligen skulle kunna tillämpas hvad en dansk författare redan med anledning af rättskrifningsstriden 1869 yttrade, att »den dyrbara skatten af en hel litteratur sedan Holberg skulle antikveras till följd af en så genomgripande *omkalfatring* i rättstafningen». Det förhåller sig i själfva verket med språket så, att språket liksom naturen utvecklar sig icke språngvis eller häftigt eller genom en eller annan revolution — det finnes naturligtvis enstaka undantag — utan det utvecklar sig småningom efter vissa, jag vill icke säga alldeles fixa lagar, men lagar, som småningom utbilda sig och småningom taga form och öfvergå i fixering af vissa språkbruk; man må nämligen icke föreställa sig, att språkbildningen försiggår alldeles rationellt teoretiskt, utan där spela moder, förhållanden och omständigheter in så mycket, att man icke kan tala om systematisk följd- enlig utveckling af detsamma. Således, de småningom skeende öfvergångarna äro mest öfverensstämmande med språkets väsende och minst farliga för undervisningen. Då 1889 års cirkulär anbefallde svenska akademien 6 upplaga, var det nog en ganska välbetänt åtgärd, bland annat emedan i denna upplaga förekomma alternativa former, beräknade på att de mera framskjutna formerna småningom skulle vinna inträde. Det hade dock förflutit 13 år efter 1889 års cirkulär, då Riksdagen tog ett steg i riktning mot en stafningsreform genom att i öfverensstämmelse med ett tillfälligt utskotts betänkande lägga denna upplaga till grund för sin stafning och med uttryckligt tillbakavisande af den redan utkomna 7:de upplagan, hvilken ansågs hafva i vissa fall gått för långt. Det var Riksdagens eget uttalande 1902. Nu stå vi vid år 1907. Nu räcker icke 7:de upplagan längre utan fullständigas med cirkulär rörande beteckningen för några konsonantljud, ett cirkulär, som ju icke kan göra till fyllest, ty, såsom redan är nämndt, för en riktig undervisning och behandling af stafningen fordras en utarbetad ordlista. Den är och förblir rättsnormen i det fallet.

Den nu påbjudna stafningen öfverensstämmer, såsom den siste talaren riktigt anförde, ingalunda med hvad de tillstyrkande myndigheterna hade förordat, utan den går längre än både svenska akademien, de sakkunniga (som endast alternativt tagit bort »h» framför »v») och öfverstyrelsen föreslagit. Den går längre och öfverensstämmer i det hela mera med petitionerna. Skulle man då våga de båda auktoriteterna mot hvarandra, misstänker jag, att den senare auktoriteten, vägd på vägen, skulle befinnas för lätt i förhållande till de förr omtalade, och var det då, tror jag, farligt att taga ett så hastigt steg och så fort,

Angående
ett regerings-
beslut om
rättsstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)

Användande
ett regerings-
beslut om
rättstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)

som skett. Jag kan nämligen icke värja mig mot den föreställningen, att ärendet behandlats med brådska, för att det skulle blifva något af. Och denna brådska var så mycket farligare, som konsekvenserna af det steg, som togs, borde hafva öfverskådats. Det föreskrefs, att det skulle tagas i de tre lägsta klasserna såsom obligatoriskt, men det borde hafva kunnat förutses, att dessa tre klasser ensamma knappast kunde få stanna därvid, utan att det skulle kompletteras med ett nytt cirkulär, ett cirkulär som också kom den 31 december 1906, och hvori medgifves att, där öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk i fråga om under denna styrelse lydande undervisningsanstalt eller folkskolestyrelse i fråga om folkskola finner sådant lämpligt, det i förra cirkuläret påbudna stafnings sättet må vid allmänt läroverk eller statens normalskola för flickor eller folkskola användas tidigare, än eljest enligt cirkuläret skolat ske.

Jag klandrar ej det senare cirkuläret. Jag tror, att det hade många skäl för sig, emedan man sett olägenheterna, men då man kastar en sten på ett sluttande plan, borde man hafva förutsett, att den skulle rulla vidare, och således, då man skulle föra in en nyhet, icke införa den med ett slag utan taga en preskriptionstid längre fram, hvarigenom åtskilliga kostnader och olägenheter hade blifvit besparade.

Många af herrarna tycka kanske, att jag uppträder alltför konservativt och alltför afvisande mot det nya. Jag skall då be att få anföra de ord, som uttalades i fjol under interpellationsdebatten i Andra Kammaren af en framstående medlem af samlingspartiet, med mig personligen nära förbunden samt före detta skollärare och således väl hemmastadd på området, en person, som icke kan misstänkas hylla alltför reaktionära åsikter. Han säger på följande sätt: »Jag är likväl med tiden blifven en ganska försiktig man» — det var i februari i fjol detta yttrades — »och därför skall jag tillåta mig att mycket vördsamt hemställa till det ärade statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, på samma gång jag uttalar den önskan, att han tager reformen om hand och för den fram, att han å andra sidan tager stegen med en viss försiktighet, så att han inskränker reformen, låt oss säga, till afskaffande af beteckningen dt för t och fv för v å ena sidan och å den andra sidan och framför allt, att han icke påbjuder införandet af det nya stafnings sättet på en gång i de tre lägsta klasserna och sålunda tager med andra och tredje klasserna, som redan hafva en flerårig vana att skriva efter vårt nuvarande stafnings sätt, utan inskränker sig till att låta reformen börja i vår lägsta, grundläggande klass. Det mål, man vill vinna, vinner man lika fort och bra, om man inskränker reformen, hvad skolorna beträffar, på sätt jag nyss angifvit.»

Jag vill icke påstå, att inskränkningen till lägsta klassen skulle nödvändigt hafva skett, men alltid var det tillräckliga skäl och tungt vägande skäl för att mycket noga taga i betraktande, om reformen i hela dess utsträckning skulle införas *mot* de sakkunnigas, *mot* akademiens, *mot* öfverstyrelsens tillstyrkan, af hvilka icke någon hade gått så långt — annat än alternativet — som cirkuläret gick. Man skulle möjligen på det kunna tillämpa hvad som finnes upptaget hos samme Ryd-

qvist: »I fråga om genomgående ändringar, såsom utbyte eller utlämnande af bokstäfver efter en viss regel, är först och sist att öfverväga, om nyheten innebär en verklig och uppenbar förbättring, och om vinsten i det nya uppväger olägenheten af en rubbning. Där icke vinningen ligger för hvars mans ögon (hvilket ytterst sällan inträffar) eller blir själfklar genom bevisningens oemotståndlighet, är bättre att se tiden an, än att löpa fram i otid.» Det gamla latinska ordspråket som öfversatt lyder: »i tvifvelaktiga fall bör man ej handla», skulle man ju vid detta tillfälle kunna tillämpa på följande sätt: i tvifvelaktiga fall bör man möjligen handla, men handla med stor varsamhet och väl öfverväga alla följder af den åtgärd man går att vidtaga.

Jag har naturligtvis intet yrkande att göra.

Herr Berg, Lars: I den reservation, som blifvit anförd, har jag ansett mig pliktig instämma, under påyrkande att en anmälan enligt 107 § regeringsformen måtte till Riksdagen göras mot dåvarande herr statsrådet och chefen för eklesiastikdepartementet för hans förhållande vid föredragningen af förslaget till cirkuläret den 7 april 1906 rörande ny gemensam norm för svenska språkundervisningen vid vissa läro- läroanstalter, och jag har för min egen ringa del haft en särskild anledning därtill i det ovanliga och sorgliga förhållandet, att föredraganden ansett sig böra tillstyrka att använda *lagstifningsmakten* för att införa en ny stafningsnorm i skolorna af sådan beskaffenhet, att den ännu icke vunnit någon som helst anslutning bland allmänheten och icke heller burskap i någon afsevärd del af den samtida svenska litteraturen. Det är denna åtgärd, att söka med ett lagbud skapa en ny dräkt åt svenska språket, hvilken vida skiljer sig från den, som det bär ute bland allmänheten och i litteraturen, som är en så enastående företeelse, att den aldrig någonsin förut under liknande förhållanden förekommit i vårt land och, såvidt jag vet, icke heller i något annat land. Icke någon enväldig herrskare någonstädes eller en revolutionär regerings »välfärdsutskott» har vågat påbjuda en slik förändring af språket, som här i vårt fria land har blifvit vidtagen.

Jag skall icke tillåta mig att på minsta vis beröra den språkvetenskapliga sidan af saken, som jag icke äger kompetens till, utan endast se den från den sida, som är tillgänglig för oss alla, nämligen den rent praktiska, och i detta syfte vill jag först framhålla det synnerligen olämpliga och opraktiska uti att med lagens hjälp påbjuda, att ungdomen i skolorna, där den skall inhämta för lifvet nyttiga och viktiga kunskaper, skall lära sig stafva svenska språket på ett sätt, som ännu icke brukas i Sverige, hvarken bland allmänheten eller i litteraturen. Hvar och en måste inse, att detta stafningspåbud måste medföra synnerligen stor ortografisk oreda och stora svårigheter. Föredraganden har tydligen förutsatt i sitt rådslag, att han skulle kunna, genom det nådiga cirkulärets tillämpning i skolorna, äfven tvinga igenom samma förändring i skriftspråket bland allmänheten. Men det är ingen säkerhet härför. Och om det skulle lyckas honom att genomföra dessa förändringar i skriftspråket, hvilket jag hoppas icke skall komma att ske, kan det icke ske utan att våldföra sig på lagarna för språkets naturliga utveckling, utan att göra det i strid mot svenska

*Angående
ett regerings-
beslut om
rättstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)*

*Angående
ett regerings-
beslut om
rättstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)*

folkets vanor och rättsuppfattning och icke utan att kränka ett så frihetsälskande folks som det svenska medbestämmanderätt i sitt eget spraks reformerande och värd. Men äfven om man går ut från en annan förutsättning, kan detta kränkande af språkets lagar, af folkets rätt icke mildare bedömas, den förutsättningen nämligen, att föredragande departementschefen saknade förmåga att klart uppfatta hela innebörden af Kungl. Maj:ts beslut i afseende på skriftspråket, och att han lät hänföra sig af ensidig nitälskan och hänsyn till den pedagogiska innebörden af den förespeglade lättnaden i, som det heter, »skolans tunga rättstafningsbördor för lärare och lärjungar», så kan detta dock icke ursäktas åtgärden. Ty nämnda bördor kan icke afsevärdt minskas, enligt hvad svenska akademien utlåtande angifver, genom de vidtagna förändringarna i rättstafningen. Men däremot kan målet bättre, säkrare och fullständigare vinnas genom en förnuftigare undervisningsmetod än den hittills använda, genom att, i stället för att såsom nu med öfverdrifvet nit medelst läxläsning inplugga rättstafningsregler hos barnen redan i den första skolåldern, gifva dem tid till utveckling, gifva dem tid att genom egen iakttagelse under läsning och öfningar med skriftspråket liksom oförmärkt och utan tidsförlust inhämta det väsentliga i rättstafningen, som sedan skulle kunna fullständigt inläras lättare och ledigare, än hvad här med nystafningen af v- och t-ljuden är afsedt. Detta visar således, att reformens syfte icke håller kan i afsevärd grad uppnås, att den är ganska onödig och till och med i vissa afseenden onyttig i och för det mål, den äsyftar att vinna, och att den således måste betecknas, som jag sade från början, såsom ur praktisk synpunkt opraktisk och af ringa värde.

Jag har emellertid nu biträdt reservationen, och jag vet och har noga öfvertänkt, att jag därvid intagit en ovanlig ståndpunkt såsom första-kammarledamot. Men anledningen är också ovanlig och jag har gjort det, för att bereda tillfälle för oss alla att öfverlägga i saken och för mig själf att afgifva en allvarlig protest mot regeringens maktförsök i detta fall att med tvångsmedel söka införa ändringar i språkets form och dräkt samt slutligen för att kunna till Riksdagens och allmänhetens ledning få en officiell, opartisk framställning af frågans behandling och innebörd tryckt och spridd, så mycket mer behöflig som de lifliga förfrågningar och anhållanden om upplysningar, som vi, hvilka behandlat och intresserat oss för frågan, fått från fosterländska män ute i bygderna mottaga, visa, att en betydlig del af allmänheten känner sig af åtgärden kränkt och förväntar från Riksdagen och deras folkombud, att de skola göra någonting, att de skola lämna sina kommittenter upplysning och råd, huru de i en sak som denna skola kunna värna om sin dyrbaraste egendom, språket, så att det åtminstone icke blir underkastadt nya lagstifningsåtgärder i samma riktning. Det goda — det vill jag medgifva — har verkligen denna vådsamma reforms genomförande haft med sig, att den allmänhet, som jag nu talar om, och som är intresserad af språkfrågan, verkligen mer än förr lärt sig inse, att språket är folkets heligaste och dyrbaraste egendom, som till och med kan anses vida mera värd och betydelsefull för folkets själfbestånd och utveckling än den politiska själfständigheten och det egna fäderneslandet. Så länge språket lever, är det

en möjlighet för folket att lefva, om det också vore eröfradt eller underkufvadt.

Jag har därför ansett mig kunna och böra, i medvetandet af, att jag har en kraftig, liflig och allmän opinion inom vida samhällslager af vårt folk bakom mig, till regeringen rikta en vördsam anhällan, att den ville för afvändande af de för vårt språk skadliga följderna af cirkuläret af den 7 april 1906 hälst genast upphäfva detsamma, eller, om detta icke omedelbart kan låta sig göra, låta genom sakkunnige män verkställa den allsidiga och opartiska utredning af de åtgärder, som kunna befinnas erforderliga, för att betrygga svenska språkets naturliga utveckling och rätta vård samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, som härtill pröfvas nödiga.

Herr Gilljam: Då jag nu uppträder i denna fråga, är det med en synnerlig trygghet jag gör det, därför att jag i så mycket kan stödja mig på ett föregående anförande af en gammal vän, som liksom jag nedlagt ett hufvudsakligt arbete i skolans tjänst. Lika med honom begärde jag här ordet, därför att jag anser det här vara fråga om en princip af viktigaste art, och att jag har åtminstone en svag förhoppning, att något godt med ett inlägg kan göras för framtiden.

För att i sista stund bevara min konstitutionella uppfattning beträffande reservationer i dechargebetänkandet, vill jag börja med att nämna, att jag icke tänker behandla regeringsärendets konstitutionella art med ett enda ord och icke tala om departementschefen mer än som är absolut nödvändigt. Jag gör detta senare så mycket hällre och lättare, som jag genast gör det erkännandet, att han haft ett mycket starkt stöd i uttalanden från massor af lärare och lärarinnor vid våra läroverk och skolor af alla slag, af öfverstyrelsen — jag lägger dock till: som inlagt en kraftig protest, klar och tydlig, mot förändringen af *hv*-teckningen — och af svenska akademien, ehuru jag och därvidlag på samma gång erkänner, att den manat till försiktighet i afseende å *dt*-ändringen, afstyrkt *hv*-ändringen, men sväfvat beklagligt på målet i frågan om *v*-ändringen. Man har försökt att ingifva oss den föreställningen, att det är fråga om några föga betydande förändringar. Det är mycket litet, säger man från olika håll, mot det myckna, som är att göra, innan vi här i Sverige få en så kallad »rationell» rättstafning. Ändringarne äro dock enligt min uppfattning så omfattande, att lärare i Frankrike eller England skulle hafva tvekat mycket länge, innan de kommit fram med några motsvarande kraf, trots det att förändringar därvidlag skulle haft många gånger större fog för sig än här i Sverige. Pedagogiska hänsyn äro, såsom jag redan antydtt, för mig ingalunda främmande. Det har varit de pedagogiska intressena, om hvilka mitt lif till hufvudsaklig del vändt sig. Men allting på sin plats, i *sin* tid och efter erfarenhetens afgörande. Språket är det första; det har prioritet. Pedagogen får vara så god och rätta sig efter det, sådant det faktiskt föreligger, och därefter inrätta sina göranden och låtanden.

Det är så många saker som redan äro berörda af de båda föregående talarne, att jag skall söka bortlämna åtskilligt af hvad jag annars tänkt här nämna.

Använda
ett regerings-
beslut om
rättstaf-
nings-
ändringen.
(Forts.)

Angående
ett regerings-
beslut om
rättstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)

Därför blott följande tillägg. Det är verkligen med ett språk så-
let kan icke uppträda på ett passande och sin natur motsvarande sätt
i hvilken dräkt som hälst. Jag skulle i det fallet vilja göra en liten
jämförelse med kvinnan. Det är af lätt begripliga skäl, jag hällre
tager exempel från henne än från en man. Olika växt, olika typ,
olika längd kräver af hvarje kvinna, som är mån om harmoni i sitt
yttre uppträdande, att hon väljer olika tyger, olika mönster, olika
dräkter. Man kan icke kläda på vårt redan utbildade svenska språk
hvilken dräkt som hälst och ändå tro, att det fortfarande bibehåller
det svenska språkets karaktär. Såsom här af en talare redan påpekats:
språket är en lefvande organism; det har en historisk utveckling. Låt
oss komma ihåg det, innan vi gå att göra det blott och bart till ett
rättstafningsobjekt! Detta vill jag nämna till våra lärare. De må
fylla sin uppgift intresserad och nitiskt, men inom de gränser, som
språket själf föreskrifver.

Jag går öfver till våra vetenskapsmän, verkliga och icke verkliga,
och deras bemödanden med vår rättstafning. Jag har aktning för
vetenskapen i högsta grad, men äfven där fordrar jag, att man i till-
lämpningen skall veta att iakttaga den nödvändiga begränsningen och
icke försöka att påtvinga språkets yttre utseende förändringar, allt
eftersom man med sina förbättrade hjälpmedel kan på artificiellt sätt
atergifva och fixera språkljuden med alla deras mångfaldiga, men
många gånger också svårbestämliga skiftningar. Jag påstår, att veten-
skapsmännen icke alltid lyckats i sina sträfvanen, då de kastat sig
in på detta område. Jag känner sådana, som haft tillräcklig smak
och sans att göra språket verklig nytta, men jag känner också sådana,
som för den rena vetenskapliga konsekvensens skull drifvits till rena
orimligheter, såsom också förut är af en talare antydt.

För att visa, huru svårt det är för vetenskapsmännen att blifva
ense med sig själfva och med hvarandra, skall jag be att få anföra
några exempel, som jag tagit ut ur tvenne uppsatser i »Pedagogisk
tidskrift» från slutet af år 1905 (sid. 403) och från början af år 1906
(sid. 3) och hvilka måste anses såsom fullkomligt officiella. Det står
omtaladt på sid. 11 i utskottets memorial att en grupp af sakkunnige
af öfverstyrelsen tillkallats för att yttra sig i denna fråga, innan den
fick sitt definitiva afgörande. Dessa sakkunnige, tre till antalet, måste
betraktas såsom själfva spetsarne på de vetenskapliga insikternas och
erfarenheternas område härvidlag. Två af dessa sakkunnige afgåfvo
sitt betänkande i oktober 1905. Alla tre afgåfvo sitt samfällida be-
tänkande en af de första dagarne i januari 1906.

Slår jag då upp det första utlåtandet, så mötes jag där först af
två utländska ord. Den grekiska sfinxen har alltid hos mig framkallat
föreställningen om någonting gåtfullt men gåtfullheten minskas visser-
ligen icke, när jag träffar den under formen *svings*. Nästa ord var
svär, ett ord, som hos mig först framkallade tanken på eder och svor-
domar, men som befanns vara ett från grekiskan hämtadt, mig väl-
bekant ord, som svarar ungefär mot vårt *klot*. Som exempel bredvid
för bättre stöds skull träffar jag *intressesvär*. När jag läst ytterligare en
rad, finner jag, att *atmosfär* och *hemisfär* böra bilda undantag och skrivas
med *f*, ty, som det uppgifves, samhörigheten med *svär* gör sig icke mera

gällande vid uttalet. I januariutlåtandet äro dessa båda undantag, *atmosfär* och *hemisfär*, eliminerade, och deras vidare öde känner jag icke. Man kan ana det däraf, att de blifvit bortstrukna och ersatta med *halvsvär* och *sväris*, skrifna med *v*. I oktoberutlåtandet *rivs* katten med *v*, men i januariutlåtandet *rifs* katten med *f*, där dock fortfarande rocken *rivs* itu med *v*. I oktoberutlåtandet träffar man *massivt* med *v*, i januariutlåtandet *aktift* med *f*. I oktoberutlåtandet träffar man *halvt*, neutrum af halv, med *v*, i januariutlåtandet *halft* med *f*. I oktoberutlåtandet träffar jag *grovt* med *v*, i januariutlåtandet *groft* med *f*. Men jag lugnas, hvad det sista exemplet angår, med den förklaringen, att skillnaden ej är stor, ty den rör blott och bart ett 30-tal af ord. Full öfverensstämmelse i båda utlåtandena råder därom, att där ett *f*-ljud träffas säkert och bestämdt — det har varit tvifvelsmål ofta nog om den saken, — där skall det naturligtvis brukas *f*. Sålunda: *till hafs till lifs*, trots det att *havs*, och *livs* (i den vanliga genitiven) skola stafvas med *v*; likaså får jag skriva *halft, löfte, skrift* etc. Därom äro de ense, och jag anför detta blott och bart därför, att herrarne skola få anledning att jämföra de sakkunniges enstämmiga och endräktiga uttalande i detta fall med lydelsen af det officiella cirkuläret.

I samma 1906 års »Pedagogisk tidskrift» (sid. 436) träffar jag på ett litet referat, som har till öfverskrift: »Några anteckningar till *v*-ljudet ur rättskrifningsarbeten med stafning enligt 1906 års cirkulär». Referatet är blott och bart en sida, men synes hafva bakom sig ett mycket drygt arbete med genomläsande och studerande af 12 stycken rättstafningsläror, ordlistor, rättskrifningsöfningar och dylikt. Här träffar jag också några saker, som kunna vara förtjänta af uppmärksamhet. Där omtalas, såvidt jag minnes rätt, att två eller tre stycken af dessas författare hafva funnit, att egennamn böra få behålla sin stafning gent emot cirkuläret. Man får sålunda skriva *Hven* fortfarande med *Hv*, *Hvetlanda* fortfarande med *Hv*, *Räfsnäs* fortfarande med *f*, *Gäfte* fortfarande med *f*. Men dömer jag ej orätt, skulle då de öfriga 9 å 10 anse, att de hafva rätt att ändra också dessa ord till *Ven*, med blott *V*, *Vetlanda* med blott *V* o. s. v. Hvad förnamn beträffar skriver den ena *Gustaf* med *f*, den andra *Gustav* med *v*, den ena *Adolv* med *v*, den andra *Adolf* fortfarande med *f*. Samma förhållande är det med *Olov* och *Olof*. Det tyder icke på, att man blott och bart med vetenskapens hjälp kan få en rättskrifning, med hvilken allmänheten kan nöja sig.

Jag skall nu upptaga ett ofta upprepadt påstående, som jag anför ur statsrådsprotokollet, blott och bart därför, att det där står återgifvet i en god och klar form, nämligen att våra »ortografiska abnormiter», som det heter, »utgöra ett af de allra svåraste hindren för skolundervisningen, enär de för sitt säkra inöfvande kräfva så tråget arbete och så mycken tid, att icke blott modersmålsundervisningens öfriga och viktigare sidor utan ock andra ämnen af verkligt själsodlande art måste för ortografiens skull i betänklig grad åsidosättas». Detta påstående har jag nu hört i mycket mer än tjugu år. Den orkanlika kraft, med hvilken detta argument framdrifves, tillåter naturligtvis icke något argument i motsatt riktning att göra sig hörddt, och

Angående
ett regrerings-
beslut om
rättsstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)

Angående
ett regerings-
beslut om
rättstaf-
nings-
undervis-
ningen.
(Forts.)

jag vill icke häller göra ett försök därmed. Men jag tillåter mig dock att yttra något i saken, men med en mera personlig utgångspunkt.

Jag har, såvidt jag kan minnas, aldrig haft en särskild rättstafnings- eller rättskrifningslektion i skolan. Jag har aldrig såsom lärjunge i skolan haft en rättstafningslära. Detta är en sak, där herrarne måste tro mig. Jag skall ytterligare bifoga en upplysning, där jag gärna tillåter herrarne att göra en liten afprutning; jag skall själf göra ett par förklarande tillägg. Trots detta, som det nu kan tyckas, bristfälliga undervisningssätt, inbillade jag och mina kamrater oss att vi alltifrån nionde, tionde året kunde stafva svenska. När jag säger detta vill jag framhålla, att mitt påstående göres under erinran, att våra lärare icke gifvo oss svårare uppgifter i detta afseende än dem de med större eller mindre skäl ansågo oss på hvarje stadium kunna lösa; var det någonting, som behöfde meddelas till upplysning, så lämnades vid tillfället sådan muntligt. Jag inbegriper till och med i mitt påstående, att en sådan sak som att *det har händt* skulle skrivas med *dt* var den naturligaste sak i världen, då verbet hette *hända*, precis som att, om det hette *en rund stock* och *rund* skulle skrivas med *d*, *ett rundt träd* också skulle skrivas med *dt* o. s. v. Det föreföll alldeles själfklart. Vi hade i jämförelse med nutidens ungdom en ovärderlig hjälp däri, att allt hvad vi läste både i skolan och utanför denna hade en och samma ortografi. Naturligtvis erkänner jag ögonblickligen, för att skydda mig mot vetenskapsmännens anmärkningar, att denna ortografi i många fall kunde vara tvifvel underkastad till sin riktighet, men en och samma ortografi hade vi dock i hufvudsak öfverallt.

Jag skall göra ett nytt tillägg för att mitt påstående ej skall synas alltför förmätet, och det är, att jag medgifver, att jag än i denna stund ej kan stafva *alla* svenska ord — hufvudsakligen afser jag här yrkesord, tekniska termer eller dylikt. Men jag betvivlar ej det minsta, att jag med den underbyggnad jag bekommit i rättstafning skulle, om omständigheterna gjort, att jag blifvit fiskerintendent eller bruksdisponent eller grufingenjör eller dylikt, lätteligen hafva lärt mig dithörande ords stafning. När jag nu af någon anledning nödgas att skriva ett sådant ord, blyges jag icke för att gå till svenska akademien ordlista och tror mig ej därpå lida någon förödmjukelse. Hinner jag, gör jag gärna en titt med detsamma i Rydqvists »Svenska språkets lagar».

Ja, jag skall nu blott och bart tillägga, att efter min åsikt denna fråga har en fosterländsk, för hela vårt folk stor betydelse. Jag vågar rekommendera till Riksdagen att hafva den i åtanke, och jag tror, att kammarens ledamöter skulle hafva nytta af att rädda detta konstitutionsutskotts memorial ur den nuvarande brådskan och någon gång i lugn och ro titta igenom det för att se, hvad frågan gäller. Den närmar sig efter min uppfattning i visst afseende betydelsen af vår flagga och rikets vapen. Något yrkande har jag icke att göra.

Herr Sörensson: Till de djupt allvarliga och sakkunniga erinringar, som den föregående ärade talaren framställt, skall jag icke lägga mycket, men vill i allo instämma med honom. Jag önskar blott att här få påpeka en enda sak, som detta brådslande cirkulär haft med sig, någonting som förut icke berörts, nämligen de olägenheter, som

vållats församlingarna i afseende på nya läroböckers anskaffande. Då cirkuläret innehöll att den nya ordningen skulle börja tillämpas redan i första klassen af småskolan i stället för i den andra, hade detta till följd att icke, såsom hittills varit vanligt, de yngre barnen kunde öfvertaga de äldres böcker utan måste anskaffa nya sådana. Klagomålen häröfver blefvo i åtskilliga landsförsamlingar så högljudda, att det icke gick för sig att tvinga föräldrarna till att anskaffa nya läroböcker, utan måste detta ske på församlingens bekostnad, och det blef en icke så ringa kostnad i de församlingar, där det fanns många hundra skolbarn. Men då reformen ju måste genomföras och det ansågs obilligt att ålägga fattiga föräldrar att anskaffa dessa böcker, fanns intet annat att göra än att låta detta ske på kommunens bekostnad.

Mycket annat skulle här kunna vara att tillägga, men jag vill inskränka mig till att endast instämma till fullo i de ord, hvarmed den siste talaren avslutade sitt djupt allvarliga anförande.

Öfverläggningen angående konstitutionsutskottets memorial n:o 4 förklarades härmed slutad.

Vid ånyo skedd föredragning af konstitutionsutskottets den 24 och 26 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande klockan 7 på aftonen.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 24 och 26 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 82, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte af mark mellan kronan och Söderfors bruks aktiebolag, samt

n:o 90, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning af fonden för fiskerinäringens befrämjande jämte två i ämnet väckta motioner,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 91, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ny aflöningsstat för statskontoret jämte i ämnet väckta motioner.

Ny aflöningsstat för statskontoret.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (n:o 100) af den 15 mars 1907, hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden samma dag föreslagit Riksdagen bland annat att

dels godkänna i propositionen intaget förslag till aflöningsstat för statskontoret att tillämpas från och med år 1908,

dels ock godkänna i propositionen äfven införda villkor och bestämmelser för åtnjutande af de i staten upptagna aflöningsförmåner.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft, bland andra, en inom Andra Kammaren af herr *J. Widén* väckt mo-

Ny aflöningsstat för statskontoret. (Forts.) tion, n:o 226, hvori hemställt, »att Riksdagen vid godkännande af ny lönestat för statskontoret måtte bestämma såsom villkor för utgående af de nya aflöningsförmånerna, att föreskrift skall meddelas därom, att samtliga ordinarie tjänstemän och betjante skola, där ej för särskilda fall undantag efter pröfning medgifves, vara å tjänsterummen tillstädes minst 6 timmer hvarje söckendag».

Utskottet hade på andragna skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Widéns ofvan omförmälda motion måtte

a) godkänna följande aflöningsstat för statskontoret:

	Kronor.					
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Ortstillägg.	Arfvoden eller misräkningspenningar.	Summa.	
1 generaldirektör...	7,000	3,000	1,000	—	11,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 statskommissarie och byråchef...	5,000	2,500	600	—	8,100	
2 dito	10,000	5,000	1,200	—	16,200	
1 andragradenstjänsteman, sekreterare	3,600	1,800	400	—	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 dito, räntmästare.	3,600	1,800	400	500	6,300	
1 dito, kamrerare och kassakontrollant.	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 dito, förste revisor	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 dito, kamrerare ..	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 första gradenstjänsteman, stämpelkassör	2,200	1,500	300	500	4,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 dito, revisor	2,200	1,500	300	—	4,000	
8 dito, revisorer och bokhållare, registrator	17,600	12,000	2,400	—	32,000	
Till amanuenser, vikariatsersättning, renskrifning och flitpenningar ...	—	—	—	30,700	30,700	
1 förste vaktmästare	900	450	150	—	1,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
1 vaktmästare	700	350	150	—	1,200	
5 dito	3,500	1,750	750	—	6,000	
Summa					144,700	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå äfvensom å lönen afdragas 100 kronor årligen.

och

b) besluta, att under ofvanstående aflöningsstat skulle införas följande bestämmelse:

»Denna lönestat träder i kraft den 1 januari 1908 under förut sättning att Kungl. Maj:t dessförinnan meddelar föreskrift därom, att samtliga ordinarie tjänstemän och betjante skola, i den mån ej undantag kunna anses böra stadgas eller för särskilda fall efter pröfning medgifvas, vara å tjänsterummet tillstädes minst 6 timmar hvarje söcken dag.»

*Ny aflönings-
stat för
stats-
kontoret.
(Forts.)*

Punkten a).

Grefve Wachtmeister, Hans: Jag har på det stora hela taget ju all anledning att känna tillfredsställelse öfver det välvilliga sätt, på hvilket frågan om ny aflöningsstat för statskontoret blifvit behandlad i statsutskottet, och jag har icke heller emot utskottets hemställan i denna punkt anledning att göra någon erinran, men skall dock be att i anledning af densamma få yttra några ord i en sak, där jag så mycket mindre kommer att framställa något yrkande, som något sådant icke grundlagsenligt kan göras i sakens nuvarande läge. Denna sak rör ombudsmannabefattningen hos statskontoret.

Då statskontoret 1876 fick sin nuvarande organisation, indrogs den förut befintliga advokatfiskalstjänsten och i dess ställe tillkom en ombudsman, hvilken dock endast uppfördes på extra stat med arfvode. Ombudsmannens göromål voro i början icke synnerligen betungande, men ökades under årens lopp så mycket, att statskontoret kunde haft skäl att ifrågasätta hans uppförande på ordinarie stat. Detta gjorde man dock icke af det skälet, att man önskade hafva en så skicklig jurist som möjligt för denna viktiga befattning, och man ansåg, att det fanns större utsikt att få en sådan, om man gäfvade honom ett arfvode, med hvilket han kunde förena en ordinarie tjänst på annat håll eller ock annan verksamhet, större utsikt, säger jag, än om han skulle hafva uppförts på ordinarie stat såsom ordinarie tjänsteman i första lönegraden, den högsta lönegrad, som då ansågs kunna komma i fråga för honom. Detta ville man, som sagdt, då icke ifrågasätta af det nämnda skälet, att ombudsmannen då icke kunnat få förena denna tjänst med annan tjänst eller med annan mera kräfvande sysselsättning, för hvilken han, som förutsattes skola vara en skicklig jurist, så mycket mindre skulle haft vederlag i denna ordinarie tjänst, som han måhända icke kunnat påräkna någon vidare utsikt till befördran inom verket, då hans verksamhet vore af annan art än statskontorets öfriga tjänstebefattningar. Emellertid hafva sedan dess ombudsmannens göromål ökats högst väsentligt, framför allt genom tillkomsten af de många fonder, som blifvit ställda under statskontorets förvaltning. Jag vill blott erinra om de på senare tider tillkomna: torflänefonden, rederifonden, egna-hemslanefonden och norrländska nyodlingsfonden m. fl. Herrarne förstå, att i fråga om dessa fonder har ombudsmannen en ganska viktig uppgift. Så snart lånemedel skola ur någon af dessa fonder utlämnas, tillkommer det honom att granska säkerheterna; ofta nödgas han inlåta sig uti en rätt vidlyftig korrespondens för att få erforderliga upp-

Ny öppnings-
stat för
stats-
kontoret.
(Forts.)

lysningar, och sedan lånet blifvit beviljadt, åligger det ombudsmannen att tillse, att säkerheterna bibehållas vid gällande kraft o. s. v, hvilket kan vara ganska besvärligt och alltid är ansvarsfullt. Icke minst gäller detta i fråga om lån från rederifonden, då han har att taga befattning med försäkringspolicer, som i allmänhet gälla blott för ett år och hvilkas granskning icke sällan är förenad med ganska stora svårigheter. Detta har nu fört med sig, att ombudsmannen ej hinna med någon betydligare annan verksamhet, och härigenom har då det hufvudsakliga skälet bortfallit mot hans uppförande på ordinarie stat. Den nuvarande ombudsmannens dagliga arbetstid uppgår till 4 å 6 timmar, hvadan hans arbete utom statskontoret icke kan blifva af någon synnerlig betydighet. Statskontoret ingick därför i slutet af sistlidna år till Kungl. Maj:t med framställning, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för ombudsmannens uppförande på ordinarie stat och då såsom andra gradens tjänsteman. Departementschefen yttrar i fråga härom följande: »Sant är, att statskontorets fondförvaltning under senare år erhållit en långt större omfattning än tillföre och tenderar att äfven fortfarande växa. Gifvet är ock, att i följd däraf ombudsmannens göromål, hvilka utan tveivel äro af beskaffenhet att kräfva stor verksamhet, noggrannhet och duglighet hos tjänstens utfvare, icke oväsentligt ökats. Om det ock på grund häraf och i anseende till den alltjämt fortgående ökningen i de med fondförvaltningen förenade bestyren säkerligen lär vara en tidsfråga, när ombudsmannabefattningen bör uppföras å ordinarie stat, har jag dock icke funnit mig öfvertygad, att de till befattningen hörande göromål redan nu nått den utveckling, att desamma taga en persons tid och arbetskraft i anspråk i den grad, att befattningen nu bör förändras till ordinarie med den aflöning, statskontoret föreslagit; och att åter uppföra befattningen såsom en ordinarie tjänst i lägre lönegrad synes, på skäl statskontoret angifvit, knappast vara lämpligt.»

Jag ber nu blott att få understryka herr statsrådets yttrande, att ombudsmannabefattningens uppförande på ordinarie stat endast är en tidsfråga, och tillägga, att den tidpunkt, om hvilken här är fråga, helt säkert måste inträffa ganska snart, så mycket mera som i år föreslås anordnande af ännu en ny fond, den s. k. jordförmedlingslånefonden, hvarförutom ifrågasättas åtskilliga förändringar i afseende å egnahems-lånen till bolag och föreningar, hvilka komma att än ytterligare öka ombudsmannens göromål.

Jag har intet yrkande att framställa.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten b.)

Herr statsrådet Swartz: Detta är den enda punkt, där utskottet gjort någon afvikelse af väsentligare beskaffenhet från den kungl. propositionen, och jag begagnar därför tillfället att till utskottet rikta ett vördsamt tack för det sätt, hvarpå utskottet behandlat det kungl. för-

slaget, och är jag öfvertygad om att, därest förslaget nu blifver af Riksdagen antaget, det också skall för det allmänna blifva till stort gagn.

Man har ju under en lång följd af år insett nödvändigheten af att få en reglering af lönerna till stånd vid de centrala ämbetsverken, och om denna reglering kommer till stånd, på sätt af utskottet föreslagits, är jag öfvertygad, att våra tjänstemän hafva all anledning att därför vara Riksdagen tacksamma, likasom, å andra sidan, Riksdagen da också har medvetandet af att hafva sört för statsmaskineriets jämna gang.

I den här föreliggande punkten har emellertid utskottet ansett sig böra göra en bestämmelse, som icke återfinnes i Kungl. Maj:ts förslag, i det utskottet såsom villkor för lönestatens antagande föreslagit, att alla tjänstemän skola vara på tjänsterummet dagligen närvarande under en tid af minst 6 timmar. Herr Widéns motion är anledningen till detta utskottets förslag och denna motion har framkallats af vissa uttalanden till statsrådsprotokollet. Där har nämligen af mig framhållits, hurusom arbetet inom de olika tjänstemannagrupperna i de centrala ämbetsverken och icke minst i statskontoret är af beskaffenhet, att en för alla tjänstemän likartad bestämmelse i afseende å den dagliga tjänstgöringen icke syntes mig vara af behofvet påkallad eller ens önskvärd, och denna min mening har äfven af regeringen delats. Nu är det tydligt och klart, att utskottet framkommit med den föreslagna bestämmelsen för att i möjligaste mån åt staten trygga det största möjliga arbetsresultat inom ämbetsverken och särskildt nu inom statskontoret. I den delen ber jag få säga, att Riksdagens önsknings fullständigt sammanfalla med Kungl. Maj:ts; det är just önskan att kunna trygga icke allenast det till kvantiteten största, utan också det till beskaffenheten bästa arbetsresultatet, som förmått mig att inför Kungl. Maj:t uttala den mening, att icke en schablonmässig bestämmelse med hänsyn till tjänstgöringstiden för de olika tjänstemännen borde införas. Och jag anser det vara här visserligen öfverflödigt, men i allt fall från min sida påkalladt såsom en gärd af rättvisa mot våra ämbets- och tjänstemän, hvilka ju från många håll blifvit utsatta för skarpt klander för sina uttalanden i denna sak, då jag nu betygar, att det är min lifliga öfvertygelse, att tjänstemännens opposition mot detta förslag om en legaliserad arbetstid på tjänsterummet härledt sig just från en uppfattning af alldeles enahanda art om bästa sättet att åt staten trygga det bästa arbetsresultatet. Anledningen till denna uppfattning af saken är naturligtvis att söka i mångfalden af de ärenden af svåröst natur, som det åligger de centrala ämbetsverken och icke minst det, hvarom nu är fråga, att bereda och handlägga. Beredningen af dessa ärenden åligger ju i främsta rummet och hvilat tyngst på de högre tjänstemännens skuldror, och för att en sådan beredning skall med bästa resultat för det allmänna kunna verkställas, är det väl tydligt, att ju mera ostörd ro man har att få ägna tid och tankar åt detta arbete, desto bättre blir det resultat, som af arbetet framkommer. En sådan ostörd ro synes mig hart när omöjlig att ernå på tjänsterummet, under alla förhållanden åtminstone. Det är ju icke blott allmänheten och icke ens så mycket allmänheten, som icke mera de egna underlydande och kamrater på andra byråer, som därvidlag kunna komma att genom

Ny afdelningsstat för statskontoret.
(Förts.)

Ny aflöningsstat för statskontoret. (Forts.)
sina öfverläggningar och genom sina besök inverka störande på detta arbete. Det är gifvet, att då ämbetsmannen finnes på tjänsterummet, är det honom mycket svårt att hålla tillbaka besök helst af sådan beskaffenhet, som afser att erhålla upplysningar i tjänsten, upplysningar, som ju visserligen skulle kunna lika väl inhämtas på en, att jag må säga, mera koncentrerad tid, om ämbetsmannen vistades under en kortare tid på sitt tjänsterum och hvilka han vore fri ifrån, då han icke längre där behöfde uppehålla sig, utan kunde i hemmet få mera helt ägna sig åt sitt arbete och de viktiga utredningar, som han kan ha för handen.

Det torde, synes mig, vid sådant förhållande icke väcka undran, om jag, vid mina bemödanden att utfinna sådana bestämmelser, som skulle innebära den bästa garanti för ett godt arbetsresultat, icke kunnat finna annat, än att den bästa och under vissa förhållanden enda utvägen att vinna detta mål vore att befria de högre tjänstemännen vid sina arbetens fullgörande från att vara närvarande å tjänsterummet och tillåta dem att utföra en del af detta arbete i hemmet. Därmed har det naturligtvis icke varit min mening att vilja medverka till införande af en sådan tingens ordning, att ämbetsmännen och särskildt de högre bland dem skulle, såsom motionären har behagat tyda det, endast da vara tillstädes på ämbetsrummet, då de *måste* utföra sitt arbete där. Det har tvärtom varit min mening, att under vanliga förhållanden skulle både chefen och byråcheferna vara närvarande å ämbetsrummet under hela den tid, som blefve fastställd och som jag anser ovillkorligen böra fastställas för de lägre tjänstemännen, hvilkas arbete näppeligen torde vara af beskaffenhet att åtminstone i hufvudsak kunna utföras annorstädes än på tjänsterummet. Särskildt har det varit min bestämda afsikt att stadga en viss daglig tid, som skulle på lämpligt sätt kungöras, under hvilken chefen och tjänstemännen, speciellt de högre, skulle vara tillgängliga för besök från allmänhetens sida. Det är endast den omständigheten, att enligt min uppfattning flertalet af de göromål, hvilka det åligger chefen och de högre tjänstemännen att utföra, är af beskaffenhet att kräva större lugn och arbetsro, än hvad som — flerstädes jämväl på grund af lokalförhållandena — står att vinna på tjänsterummet, som hos mig alstrat den uppfattningen, att det icke vore rätt lämpligt att stadga samma tid i afseende å den dagliga tjänstgöringen på ämbetsrummet för de nu nämnda som för de lägre tjänstemännen.

Emellertid har nu utskottet enhälligt förklarat sig anse samma bestämmelser böra utfärdas för *alla* tjänstemännen och har uppställt detta såsom ett villkor för antagandet af denna lönestat, hvilken således endast under sagda förutsättning skulle kunna beviljas. Utskottets förslag i den delen innebär dock ingalunda något hinder för meddelande af sådana särskilda bestämmelser, hvilka, efter hvad jag nyss har sagt, måste anses vara nödiga och hvilka äfven af utskottet själf erkänts vara behöfliga för att garantera ett i alla hänseenden godt resultat af de arbeten, som åligga särskildt de högre tjänstemännen inom verket. Det ligger här intet hinder för att meddela sådana undantagsbestämmelser, hvarigenom den ostörda och jämna gången af arbetet inom ämbetsverket i öfverensstämmelse med hvad jag nyss uttalat kan

vinnas. Icke håller synes mig utskottets förslag lägga något hinder i vägen för ett praktiskt ordnande af sättet att för särskilda fall medgifva undantag från den bestämda tjänstgöringstiden. Under sådana förhållanden och på grund af det samband, hvaruti detta villkor är satt till själfva lönestaten, anser jag mig böra förklara, att jag för min del finner mig icke böra framställa några invändningar mot att det af utskottet framlagda förslag jämväl i denna punkt blifver af Riksdagen antaget.

Ny afdelningsstat för statskontoret.
(Forts.)

Herr Rudebeck: Jag kommer icke att framställa något yrkande om afslag på utskottets hemställan under denna punkt, där utskottet synes instämma med motionären från Andra Kammaren, men jag vill min del inlägga en bestämd gensaga mot den uppfattning, som motionären uttalat, och hvilken lagts till grund för den föreslagna bestämelsen, att tjänstemännen skola minst 6 timmar om dagen vara tillstädes å ämbetsrummet. Denna uppfattning är enligt min mening oriktig, enär den utgår från den föreställningen, att den längre eller kortare tid, som tjänstemannen uppehåller sig på tjänsterummet, är en riktig värdemätare af den större eller mindre arbetsprodukt, som han med sitt arbete lämnar staten. Detta är dock fullständigt oriktigt, och ehuru att så är har framhållits ej blott i tal, utan äfven i skrift från personer, hvilka äga god erfarenhet på detta område, har jag ansett, att dessa motionärens uttalanden, hvilka delvis vunnit bifall, icke heller här borde lämnas oemotsagda.

På samma gång det är en sanning, att i en del tjänstebefattningar arbetet åtminstone till största delen icke kan utföras annorstädes än på tjänsterummet, måste det å andra sidan medgivas, att det äfven gifves tjänstebefattningar — och jag vågar säga, att dessa kanske äro de mest maktpåliggande — hvilkas arbete icke kan å tjänsterummet utföras af den naturliga anledningen, att tjänstemannen icke där kan ostördt få ägna sig åt arbetet. Jag tror, att man väl kan våga påstå, att det arbete, hvarmed ämbetsmannen eller vetenskapsmannen gjort landet mest gagn och nytta — det arbetet har till det mesta utförts icke på tjänsterummet, utan i arbetsrummet i hemmet.

Visserligen vet jag, att det icke är meningen, att tjänstemannen skall under hela denna tid af sex timmar stå till förfogande för allmänheten. Det är ju afsedt, att en del däraf skulle bestämmas, hvar under allmänheten skulle mottagas. Men åtminstone för en tjänsteman i landsorten blir förhållandet det, att så länge han finnes på ämbetsrummet, så länge har allmänheten anspråk på att få vända sig till honom, och han har då ganska svårt att, utan att framkalla ovilja, afvisa dessa besök. Om, för att taga ett exempel från landsstaten, personer från landet skulle infinna sig till besök å en senare timme, än då tjänstemannen vore skyldig att hålla tjänsterummet öppet, men afvisas blott med det besked, att tiden för besöks mottagande gått till ända, tror jag, att detta skulle mottagas med mycket missnöje. Och, mina herrar, sedan ämbetsmannen varit tillgänglig för allmänheten t. ex. fyra timmar, under hvilken tid han föga, om ens något, kunnat utföra ett föreliggande arbete af tankeansträngande art och därefter vill på ämbetsrummet fortsätta detta sitt arbete, så kan han i de flesta fall

Ny *afdelnings-*
stat för
stads-
kontoret.
(Forts.)

icke heller då få vara ostörd, ty så länge han där finnes, komma äfven de öfriga tjänstemännen på tjänsterummet att i större eller mindre mån taga honoin i anspråk för deras arbete eller samarbete. Det är, synes det mig, alldeles orimligt att vilja på det sättet värdera arbete af en tjänsteman, att dess värde skulle vara beroende på den tid han sitter på ämbetsrummet.

Jag kan icke underlåta att anföra en ordalydelse, som den ärade motionären har i sin motion. Det heter där: »För en längre tjänstetid talar nämligen det kända förhållandet, att där den större delen af arbetsdagen är förlagd, dit drages ock själfmant den större delen af intresset, hvilket i sin ordning omsättes i ett intensivare arbete.» För mig är detta mycket dunkelt, både det tänkta och det sagda. Jag hade föreställt mig, att intresset skulle gälla själfva arbetet, oberoende af den omständigheten, huruvida arbetet utfördes på ämbetsrummet eller på det enskilda arbetsrummet, och icke heller tror jag, att intresset för arbetsrummet på många ställen kan vara så synnerligen stort, då arbetslokalerna delvis äro nästan outhärdliga. Vidare kan det stundom icke vara möjligt att där utföra arbetet på grund af det förhållandet, att två eller flera personer få sitta och arbeta i samma rum. Det finnes exempel på att en tjänsteman, hvars ställning motsvarar en expeditionschefs, får nöja sig med ett arbetsrum tillsammans med en, stundom två underordnade.

Men äfven oberoende af alla lokala missförhållanden, synes det mig vara alldeles klart och tydligt, att arbetet måste ske ostördt, om det verkligen skall kunna bringa något resultat. Jag har föreställt mig, att hufvudsaken för staten i dess förhållande till sina tjänstemän är att få ett *godt* arbete och att allmänheten blir af tjänstemännen väl betjänad, men att det däremot vore tämligen oviktigt, om arbetet utföres i det enskilda arbetsrummet eller å tjänsterummet.

När jag säger, att allmänheten bör blifva *väl* betjänad, har jag därmed visat, att det icke är min mening, att man skall för mycket begränsa den tid, som tjänstemannen skall vara för allmänheten å tjänsterummet tillgänglig, utan må den utsträckas så, att den fullt motsvarar allmänhetens berättigade fordran, men när den tiden är fylld, anser jag, att tjänsteman bör äga rättighet att välja sin arbetsplats. Eljest kan man komma till ganska stora orimligheter. Jag tänker mig nu, att en tjänsteman förelägges att vara sex timmar på tjänsterummet. Sedan däraf fem timmar förgått, af hvilka fyra kanske upptagits helt och hållet af besök utaf allmänheten, föreligger då, när den sjätte timmen ingår, ett vidlyftigt arbete, som kräfver flere timmar utan afbrott. Jag föreställer mig då, att det skulle vara bättre, om tjänstemannen ägde rätt att lämna arbetsrummet och gå till sitt hem för att där ostörd fortsätta arbetet oafbrutet under den tid det fordrar. Och det tror jag, att enhvar, som känner förhållandena med ämbets- och tjänstemäns arbete, har sig bekant, att en tid af sex timmar, hvarom här talas, är en ringa tid i jämförelse med den tid, som många tjänstemän få använda för att kunna utföra sitt arbete. Det är därför, som jag anser det vara vilseledande att mäta arbetet så som motionären, och mer till skada än till gagn att ur den synpunkten bestämma

den tid, hvarunder tjänstemännen skola vara på tjänsterummet till- *Ny aflönings-*
stades. *stat för*

Jag har icke något yrkande att framställa, då jag ej vill vålla den *stats-*
föreslagna lönestatens fall. *kontoret.*

(Forts.)

Grefve Wachtmeister, Hans: Mina herrar! Det skulle ju kunna vara åtskilligt att säga om denna princip angående skyldighet för tjänstemännen att minst sex timmar vara tillstädes på tjänsterummet, men jag skall inskränka mig till att yttra mig om tillämpningen af denna princip på tredje gradens tjänstemän, i afseende å hvilka jag anser de största betänkligheterna kunna anföras mot principen. De föregående båda ärade talarne hafva yttrat sig rörande denna sak, och jag har därför icke mycket att tillägga, men då jag ju har en viss erfarenhet på detta område, anser jag mig vara skyldig att yttra några ord.

För dem, som känna vår administration, står det klart, hvilka viktiga funktioner utföras af dessa tredje gradens tjänstemän eller byråchefer, som de i allmänhet kallas. De äro synnerligen viktiga kuggar i maskineriet. I sin egenskap af byråchefer hafva de en mängd löpande ärenden att bestyra, men dessutom finnes nästan ständigt på lager, om jag så får säga, en mängd stora frågor. Det är remisser och organisationsfrågor, det är frågor om nya författningar med mera sådant. Med de egentliga löpande ärendena förhåller det sig så, att dessa utan svårighet kunna och stundom måste handläggas å ämbetsrummet, och hvad de större frågorna angår, torde äfven någon del kunna där medhinnas, men det mesta har hittills måst utföras i hemmet på grund af det ständiga störande i arbetet, som förekommer på ämbetsrummet. Det är klart, att vid sådana afbrott kommer tanken in på andra områden; man måste lämna de handlingar och författningar, med hvilka man sysslat, och det blir efter ett dylikt afbrott svårt att upptaga tråden i det ofta mycket kräfvande arbete, som tjänstemannen har att utföra.

Nu anvisar utskottet för afhjälpande häraf den utvägen, att en bestämd tid skulle anslås, under hvilken tid tjänstemännen skulle motaga besök af allmänheten. Detta är en sak, som ju är mycket lämplig i och för sig, men jag undrar, om tjänstemännen därigenom komma att synnerligen hjälpas i det afseende, hvarom här är fråga. När en person kommer att söka en tjänsteman för att få några upplysningar och därvid finner, att tjänstemannen då icke har sin mottagningstid, så vill han väl icke gärna afstå från sitt förehafvande, utan han skickar väl då in och frågor, om tjänstemannen icke kan taga emot honom; han har på de och de grunderna svårt att komma tillbaka på annan tid, och han skall icke upptaga tjänstemannen lång stund.

Oftast blir det väl då ganska svårt för tjänstemannen att icke vara tillmötesgående. Jag vill härvid fästa uppmärksamheten på att dessa personer, som söka en tjänsteman, kunna vara utsända från andra ämbetsverk; det kan för öfrigt vara båda landshöfdingar och biskopar, som komma för att erhålla upplysningar. Det är då kanske icke alltid så lätt att underlåta att lämna de besökande tillträde.

Följden häraf kan utan tvifvel blifva den, att den tid, som kräfv

Uy aftönings-
stat för
stats-
kontoret.
(Forts.)

för arbetet hemma, kommer att framdeles blifva lika lång som hittills. Men om en tjänsteman suttit på sitt tjänsterum sex timmar, så är han ganska trött, och han kan då på eftermiddagen icke arbeta med samma kraft och ifver, som eljest kunnat ske.

Jag har litet svårt att inse, hvarför utskottet ställt sig afvisande mot Kungl. Maj:ts förslag, särskildt hvad tredje gradens tjänstemän beträffar. Jag kan knappast föreställa mig, att utskottet funnit däri ligga en orättvisa mot de lägre tjänstemännen. Här är icke fråga om någon förmån för den ene eller andre. Tredje gradens tjänstemän hafva så godt som undantagslöst passerat de lägre graderna, och tjänstemännen i de lägre graderna kunna efter hand rycka upp till tredje graden.

Med ett ord: jag befarar, att genom den nu ifrågasatta anordningen icke någon fördel kommer att vinnas, vare sig med afseende å arbetets kvantitet eller i fråga om dess kvalitet. Snarare tvärtom. Men härmed må nu vara huru som helst; jag hoppas i hvarje fall, att kammaren är öfvertygad om, att, när denna anordning blir genomförd, statskontoret kommer att göra hvad i dess förmåga står, för att anordningen må leda till det mål, som med densamma åsyftats.

Jag har icke något yrkande att framställa.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Herr grefve och talman, mina herrar! Då herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nyss meddelat oss, huru enligt hans tanke tjänstgöringar i de centrala ämbetsverken böra ordnas, så ber jag få säga, att om man i statsverkspropositionen hade sett dessa hans tankar tydligt och klart framlagda på det sätt, som nu skett i herr statsrådets anförande, så tror jag icke, att denna passus kommit att inflyta i statsutskottets yttrande. Ty herr statsrådet sade här tydligt och klart, att det varit hans mening att föreskrifva, att äfven de högre ämbetsmännen skulle under vanliga förhållanden vara på ämbetsrummet närvarande samma tid som de öfriga, eller sex timmar om dagen, och det är ingenting annat än detta, som statsutskottet velat få fram.

Utskottet har haft ännu en orsak att skrifva om denna sak. Vi hafva nämligen funnit det anmärkningsvärdt, att, då till denna Riksdag äfven framkommit propositioner i afseende å telegrafstyrelsen och arméförvaltningen, Kungl. Maj:t beträffande telegrafstyrelsen har föreslagit, att alla ämbets- och tjänstemän, generaldirektören däri inbegripen, skola vara på ämbetsrummet närvarande fulla åtta timmar. Nu är ju telegrafstyrelsen ett kommunikationsverk och icke fullt jämförligt med statskontoret, men det är arméförvaltningen, och i afseende å arméförvaltningen tillkännagifver Kungl. Maj:t sin afsikt vara att i instruktionen föreskrifva, att alla ämbets- och tjänstemän skola i regel vara på tjänsterummet närvarande sex timmar.

Hvad herr Rudebecks anmärkningar beträffar, voro de i regel icke riktade mot hvad statsutskottet har skrifvit, utan mera mot herr Widéns motion. Och då han talade om landstaten, så vill jag här säga, att man ju alltid har tänkt sig, att denna lönestat för statskontoret skulle blifva normerande för de centrala ämbetsverken, men man har däremot icke tänkt sig, att bestämmelserna rörande statskontoret skulle

utgöra någon norm för landsstaten eller för andra verk, som icke äro förlagda i hufvudstaden. I landsorten har man tydligen att räkna med en hel del förhållanden, som icke äro jämförliga med förhållandena i hufvudstaden.

Grefve Hans Wachtmeister riktade sig mot hvad utskottet har skrivit angående en bestämd mottagningstid, och han förmenade, att en sådan bestämmelse icke skulle vara af någon vikt eller betydelse för tjänstgöringen. Jag är därvidlag af en helt olika mening. Jag tror, att ifall man får en sådan mottagningstid bestämd och folk får det klart för sig, att man icke får när som helst springa upp i ämbetsverken och begära upplysningar, så kommer man att rätta sig därefter. Att ett och annat undantag ibland kan förekomma, är ju klart, och ifall, såsom grefve Hans Wachtmeister sade, det kommer landshöfdingar och biskopar, så kan man ju, om man vill, taga emot dem, men jag tror, att de flesta komma att rätta sig efter den mottagningstid, som är anslagen.

Då grefve Hans Wachtmeister befarade, att den bestämmelse, som statsutskottet nu har föreslagit, icke skulle blifva af någon nytta, vare sig för arbetets kvantitet eller för dess kvalitet, så ber jag honom tänka på hvad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nyss yttrade. Jag är alldeles öfvertygad om att med de inskränkingar, som komma att fastställas beträffande statskontoret, skall ifrågavarande bestämmelser blifva till nytta för arbetet inom detta ämbetsverk, både i kvalitativt och kvantitativt hänseende.

Jag yrkar bifall till förslaget.

Herr Trygger: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att säga några ord i denna fråga. Det synes mig nämligen, som om den princip, hvarpå herr Widéns förslag hvilat, vore en för staten synnerligen olycklig princip. Man baserar icke sina fordringar af tjänstemännen på hvad deras pliktkänsla säger dem att de böra göra, utan man söker få fram ett stort arbetsresultat genom något helt annat, ett öfvervakande, ett tvång. För min del är jag öfvertygad, att detta kommer att minska arbetsresultatet, visserligen icke hvad de lägre tjänstemännen beträffar — men i fråga om dem finnas andra lämpliga medel — utan det arbetsresultat, som de högre ämbetsmännen, de, af hvilka större skicklighet fordras, komma att lämna. Är det stadgadt, att tjänstemännen skola vara t. ex. sex timmar närvarande på tjänsterummet, så ligger det särdeles nära för den enskilde att säga: det är just hvad staten kräver ut; det är hvad jag skall leverera; hvad jag minner på dessa sex timmar, det är jag skyldig att lämna för min lön, men ingenting därutöver; den tid, då jag är hemma, råder jag själf öfver. Så är det icke för närvarande, ty nu finnes ingen annan norm, än att man skall göra färdigt det arbete, som kräves och som rimligtvis kan medhinnas.

Hurusom en sådan bestämmelse i fråga om arbetstiden kan verka ganska menligt, därom vann jag en erfarenhet, då jag för 16—17 år sedan vistades i Italien och där var tillsammans med en departements-tjänsteman. Herrarne erinra sig kanske, att när Italiens enhet genomfördes, fick den italienska staten öfvertaga en massa tjänstemän från

*Ny upplösnings-
slut för
stats-
kontoret.
(Forts.)*

*Ny aflönings-
sät för
stats-
kontoret.
(Forts.)*

de särskilda staterna. Därigenom blef tjänstemännens antal större, än hvad som var erforderligt, men af politiska skäl öfvertog man dem alla. Nu gällde det emellertid att se till att dessa tjänstemän, på hvilkas pliktkänsla man icke ansåg sig kunna räkna, dock fullgjorde sina skyldigheter, och det skedde på det sättet, att man föreskref, att de under en viss tid på dagen skulle tjänstgöra på sina tjänsterum. Jag sökte vid ett tillfälle den person, som jag nyss åsyftade, på hans rum, men han fanns icke där. Jag sökte honom då å andra rum; jag knackade på, men icke heller där fanns någon människa. Slutligen fick jag se cigarrök i stora massor bolma ut genom en dörröppning; jag gick dit, och där sutto departementstjänstemännen och politiserade. När jag sedermera frågade ofvannämnda tjänsteman om saken, svarade han: vi måste ovillkorligen vara på våra tjänsterum; hvad skola vi göra, när vi fullgjort den skyldigheten.

Om det också icke kommer att gå så långt hos oss — ty vi hafva icke så godt om tjänstemän — så kan det dock helt lätt urarta därhän, att hos svaga och slappa naturer, där pliktkänslan icke är så stark, så småningom den uppfattningen gör sig gällande, att man arbetar nödortfittigt på embetsrummet under den föreskrifna tiden, och därmed får det stanna. Jag tror, att detta vore ganska menligt för staten, och jag förmenar, att den princip, som ligger till grund för herr Widéns förslag, kan komma att på detta sätt medföra skada. Emellertid erkänner jag, att statsutskottet har betydligt förbättrat saken, och man får vara utskottet tacksam därför. Men då skola vi också hoppas, att vid tillämpning af den utaf utskottet här föreslagna bestämmelsen Kungl. Maj:t aldrig måtte glömma, att det förnämsta bandet på en tjänsteman för fullgörande af hans tjänst på ett sådant sätt, att det gagnar staten, är hans pliktkänsla.

Herr Sjöcrona: Herr talman, mina herrar! Jag skall börja med den erinran, att om staten i konkurrensen om den bästa arbetskraften vill bestå, så måste staten icke blott gifva sina ämbetsmän en någorlunda tillräcklig aflöning, utan ock se till, att de kunna utföra sitt arbete med verklig glädje, hängifvenhet och pliktkänsla och att de således må få ordna sitt arbete på sådant sätt, att de kunna åstadkomma, kvantitativt och kvalitativt, det bästa möjliga.

Hvad nu den föredragna punkten angår, kan jag icke undertrycka det uttalandet, att i synnerhet motionen och i viss mån äfven utskottets hemställan äro uttryck för en trångsynt uppfattning af förhållandet mellan staten och dess ämbetsmän. Jag menar, att detta förhållande liksom allt annat här i världen, om det skall vara bra, måste hvilas på den grundval, som heter kärlek och ömsesidigt förtroende. Staten bör därför icke genom ihisstänksamma detaljbestämmelser söka precis utmäta, hvad hvar och en skall kvantitativt åstadkomma. Genom en sådan bestämmelse som denna, huru många timmar en ämbetsman skall vara på sitt ämbetsrum, trycker staten ned sina ämbetsmän. De förlora i anseende, då allmänheten får veta, att staten ansett nödigt att mot dem komma med sådana bestämmelser, och såsom herr Trygger påpekat, uppammas den föreställningen hos dem, som icke äro helt genomträngda af pliktkänsla, att hafva de blott suttit på arbetsrummet

och arbetat någorlunda dessa 6 timmar, hafva de fullgjort allt hvad man af dem kan kräfva. Jag anser å andra sidan, att en ämbetsman, när han här den äran att tjäna sitt älskade fosterland såsom ämbetsman och i mer eller mindre mån får utöfva statens funktioner och befogenhet, är skyldig att offra all sin håg och alla sina krafter åt sitt ämbete. Han skall arbeta både 6, 8 och 10 timmar, då det behöfves. Däraf följer åter, att, då göromålen vid en tjänstebefattning icke kunna utföras på annat ställe än på tjänsterummet, befattningens innehafvare måste uppehålla sig där både 6, 8 och 10 timmar. Men att däremot fordra, att en ämbetsman, som icke har så beskaffade göromål, skall så lång tid uppehålla sig på ämbetsrummet, anser jag vara en ren orimlighet.

*Ny afdelnings-
stat för
stats-
kontoret.*
(Forts.)

Såsom skäl för detta förslag har motionären uttryckligen anført, att man bör åstadkomma mera intensivt arbete. Jag vågar säga — och detta grundar sig på erfarenhet från ett mer än 46-årigt träget arbete i statens tjänst — att denna bestämmelse kommer att minska i stället för att öka intensiteten af ämbetsmännens arbete. Här hafva redan af föregående talare så tydligt påvisats alla de olägenheter, som kunna uppkomma af denna bestämmelse, att jag icke mycket behöfver uppehålla mig därvid. Men det må tillåtas mig att här säga, att jag själf under mer än 8 $\frac{1}{3}$ år varit expeditiöschef i civildepartementet, hvilket ämbete då var och väl ännu är det mest ansträngande i vårt land. Jag var under den tiden nödsakad att arbeta 8, 10, ja, 12 timmar och många gånger 14—16 timmar om dygnet; men jag förklarar bestämdt och utan något förbehåll, att hade jag varit tvungen att hvarenda dag uppehålla mig på ämbetsrummet 6 timmar, hade jag icke kunnat gå i land med att sköta denna ansträngande tjänst. Hade det varit känt, att expeditiöschefen var att träffa på sitt rum hvarje dag klockan mellan 11 f. m. och 5 e. m., hade otvifvelaktigt alla de många besök och rådfrågningar, som jag dagligen fick mottaga, fördelats på dessa 6 timmar. Jag frågar: tro herrarne, att man kunnat under sådana omständigheter med framgång sysselsätta sig med ett tankeansträngande arbete, såsom författande af statsrådsprotokoll och förslag i organisationsfrågor, justering af expeditioner, protokoll och beslut m. m. Detta hade bestämdt icke varit möjligt, för att nu icke tala om hvilket ofantligt menligt inflytande en sådan anordning haft på ens hemlif och de korta stunder man fick tillbringa tillsammans med sin familj.

Jag vill icke göra något yrkande, då icke någon föregående talare gjort det, men jag måste beklaga, att en sådan bestämmelse blifvit föreslagen och väl också blir af Riksdagen antagen. Jag uttalar den förhoppning, att med den af utskottet antydda anordning de skadliga verkningarna af bestämmelsen må så mycket som möjligt undanröjas.

Friherre Palmstierna: Det har visserligen icke här framställts något annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan, men da så många högt ärade talare uppträdt med svåra anmärkningar mot utskottets förslag, må det tillåtas mig såsom en medlem af utskottet, som icke delar dessa anmärkningar, att yttra några ord och framhålla min uppfattning i frågan.

Ny afönings-
stat för
stats-
kontoret.
(Forts.)

Då jag efter militärtjänstgöring kom in i ett civilt ämbetsverk, frapperade det mig, att ämbetsmännen icke voro på sina platser den tid jag ansåg, att de borde vara där, och väckte jag därför redan år 1883 det förslaget, att det skulle vara bestämd tjänstgöringstid. Men det fanns icke många, som delade mina åsikter. Om jag icke miss-tager mig, fanns det på Karl XI:s tid en bestämd tjänstgöringstid, som icke var så kort och började klockan 8 om morgnarna. Och gå vi till Tyskland och Frankrike, tror jag herrarne skola finna, att tjänst-göringstiden för ämbetsmännen där är ganska lång. I Tyskland för-delas den på både för- och eftermiddagen. Att förhållandet här skulle blifva detsamma som i Italien, tror jag icke, att man behöfver frukta.

Hvad nu beträffar längden af tjänstgöringstiden — 6 timmar — så är det ingenting att förvåna sig öfver. Om vi se på banker och andra privata affärsföretag — hvilken arbetsgifvare nöjer sig med, att de, som äro engagerade i hans tjänst, arbeta 6 timmar eller något sådant? Säkerligen ingen; 8 timmar är det vanliga. Och 8 timmar torde en frisk människa, äfven då hon kommit till en rätt hög ålder, godt kunna stå ut med. Sedan de 6 timmarne äro slut, återstå således 2 timmar, som kunna användas antingen för enskildt arbete eller för ämbetsverkets räkning i hemmet.

Ett skäl för den föreslagna bestämmelsen är naturligtvis, att man skall ha en kontroll på ämbetsmännen, i synnerhet de lägre. Många af dem arbeta betydligt, men icke för statens räkning, utan det arbetet göra de undan så fort som möjligt, och sedan arbeta de för enskild räkning. Jag är öfvertygad om, att en del af arbetet, äfven det, som byråcheferna hafva, uträttat bättre på ämbetsrummet, därför att där finnas alla handlingar och uppgifter. Därjämte vinnes den fördelen, att handlingarna finnas på ämbetsrummet, om en annan behöfver se i dem. Ty få byråcheferna taga hem sakerna för att sitta hemma i fred och arbeta, kan detta bli olägligt för en annan, som önskar erhålla uppgifter. Byråcheferna kunna sålunda godt vara 6 timmar på sina platser.

Man har sagt, att de 6 timmarna äro icke till, för att allmän-heten under den tiden skall besöka ämbetsmännen. Det är ju nu fråga om ett centralt ämbetsverk i Stockholm, och jag tänker mig, att för detta kan stadgas en kontorstid eller mottagningstid af 3 timmar an-tingen i början eller slutet af tjänstgöringstiden. Då blir det ju alltid 3 timmar öfver, under hvilka ämbetsmännen kunna sitta i lugn och ro, åtminstone om de hafva sina enskilda rum. Någon har sagt, att kommer en landshöfding eller biskop utom den stadgade mottagnings-tiden, är det svårt att ändock icke taga emot, men jag tror, att dessa personer äro tacksamma öfver att veta tiden, när de blifva mottagna, så att de icke, då de söka en ämbetsman, få till svar: han är icke kommen, eller han har nyss gått. Detta svar får man ofta.

Man får också lägga vikt på de undantag, som statsutskottets förslag innehåller. Det står nämligen: »i den mån ej undantag kunna anses böra stadgas eller för särskilda fall efter pröfning medgifvas».

Min öfvertygelse är emellertid, att en byråchef kan göra ett be-tydligt arbete, med fördel äfven utredningar, på ämbetsrummet, men det måste gifvetvis förekomma fall, då en byråchef bör få sitta hemma

hela dagen eller en stor del däraf, och då bör det kunna efter pröfning medgifvas. Efter min föreställning är det icke blott nödvändigt, utan äfven fördelaktigt.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

*Ny aflönings-
stat för
stats-
kontoret.*
(Forts.)

Herr Törnblad: Herr grefve och talman, mina herrar! Då jag i statsutskottet deltagit i detta ärendes behandling, tillåter jag mig att säga några ord. Jag vill för egen del — och jag tror, att jag därvid äfven talar å kamraternas vägnar — säga, att jag icke alls gått efter motionärens framställningar, ty jag finner dem i många fall vara obilliga, ehuru de innehålla åtskilligt beaktansvärdt. Det är ju klart, att en och annan gång missbruk förekommit, i det att en ämbetsman icke varit tillräckligt mycket på sitt ämbetsrum eller ägnat tillräcklig tid åt sina ämbetsgöromål. Men dessa fall äro, såvidt jag kan förstå, icke så många, att de tillåta en sådan generalisering, som användts af anmärkaren. Däremot kvarstår den fordran, att ämbetsmännen böra vara någon viss tid på tjänsterummet, och det enkla förhållandet föreligger här, att vill man en löneroglering för statskontoret, måste man foga sig efter den fordran, att en viss tjänstgöringstid bestämmes. Jag föreställer mig då, att 6 timmar icke är för mycket. Denna tid skiljer sig icke mycket från den i praxis iakttagna tjänstgöringstiden, i synnerhet icke efter de modifikationer, som utskottet föreslagit, i syfte att Kungl. Maj:t skulle få rätt att medgifva undantag, t. ex. för sommardagen samt emellanåt särskildt för vissa högre tjänstemän.

Jag begagnar tillfället att säga, att jag för min del genom att vara med om den föreslagna organisationen för statskontoret därigenom icke sagt, att samma organisation bör tillämpas på andra centrala ämbetsverk i hufvudstaden. Jag vågar påstå, att den icke passar för hofrätten eller för kammarrätten, och lika litet, vill jag tillägga, duger den för tjänstgöringen i ämbetsverken i landsorten, hvilket ju ock kommit på tal i statsutskottet.

Hvad beträffar fastställandet af mottagningstid, så anser jag det vara mycket tvifvelaktigt, om detta är riktigt, ty jag har mina betänkligheter mot mottagningstiden, framför allt om den utsträcker alltför långt. Sker det, motverkas reformen. För öfrigt har utskottet blott angifvit, att Kungl. Maj:t kan taga frågan under öfvervägande och närmare bestämma hvad som bör göras. I det fallet tror jag, att utskottet iakttagit all möjlig försiktighet. Mottagningstiden bör väl icke vara lika för alla tjänstemän; registratorn har ju gifvit mottagningstid längre. Alla hafva för öfrigt icke sysselsättning med allmänheten. Rörande allt detta kan nu Kungl. Maj:t efter ämbetsverkets hörande bättre förordna, och då tror jag icke det vara farligt att så yttra sig som utskottet gjort. För öfrigt, vill man, såsom sagts, en löneroglering för statskontoret, måste man acceptera tiden af 6 timmar med de modifikationer, som blifvit föreslagna.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag skall bara yttra ett par ord med anledning af hvad herr Sjöcrona anförde. Han sade nämligen, att den föreslagna bestämmelsen hvilar på en trångsynt uppfattning och innehåller misstänksamma detaljföreskrifter, och att staten

Ny aflönings-
stat för
s: aff-
kontoret.
(Forts.)

bör akta sig för att stadga något sådant, som gör det tråkigt att vara statstjänare och således kan drifva öfver de goda krafterna till de enskilda banorna.

Jag vill visst icke vara med om en bestämmelse, som skulle hafva sådana följder. Men tänk efter: hvad är grunden till den lönerörelse, som genomgått statstjänarna? Det är ju dels att de hafva för litet att lefva på, så att de behöfva mera för sin existens, dels ock att de jämfört sin ställning med den de kunnat få, om de ägnat sig åt enskildt arbete. Nu vill ju denna lönestat, som nyss föredragits och antagligen kommer att gillas, gifva dessa statstjänare så hög aflöning, att de kunna ägna sig helt och hållet åt sin statstjänst. Men, mina herrar, om vi då fortsätta jämförelsen med dem, som äro i enskild tjänst, måste vi fråga: kan man tänka sig, att en enskild arbetsgifvare är nöjd med, att hans underlydande hafva blott 4 timmars arbetstid? Om man ser på förhållandet i banker och på andra ställen, märker man, att där är det icke nog med 6 timmar, utan det fordras en mycket längre arbetstid. Jag instämmer för öfrigt uti hvad herr Törnebladh nyss yttrade.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kamraren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna c) — f).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Majts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter hustru Sofia Rosalie Andersson, född Backman;

2:o) angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter timmerrannen Karl Karlsten från Skönsmon;

3:o) angående statsanslag till bestridande af hyresafgiften för åren 1907 och 1908 för lokal till den af föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen af skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet;

4:o) med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge; samt

5:o) angående pension å allmänna indragningsstaten åt musiksergeanten C. O. Nylén.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets den 24 och 26 innevarande månad bordlagda memorial n:o 25, i anledning af dels kamrarnas skiljaktiga beslut rörande 20 § 1 mom. i det vid bevillningsutskottets betänkande n:o 17 fogade förslag till förordning angående tillverkning af brännvin, dels ock återremiss af 19 § i nämnda författningsförslag.

Punkten 1.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets den 24 och 26 innevarande april bordlagda memorial n:o 26, i anledning af dels kamrarnas skiljaktiga beslut rörande 25 § 1 mom. i det vid bevillningsutskottets betänkande n:o 18 fogade förslag till förordning angående tillverkning och beskattning af maltdrycker, dels ock återremiss af vissa §§ i nämnda författningsförslag.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo och lades till handlingarna bevillningsutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda memorial n:o 27, i anledning af återremiss till bevillningsutskottet af 25 § i det vid utskottets betänkande n:o 19 fogade förslag till förordning om beskattning af socker.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets den 26 innevarande månad bordlagda betänkande n:o 28, i anledning vf väckta motioner om dels nedsättning af tullen å omalen majs, dels ock borttagande af nämnda tull m. m.

Punkten 1.

I en inom Första Kammaren af friherre *von Schwerin* väckt motion, n:o 14, hade föreslagits, att nu gällande tullsats å majs, 3 kronor 70 öre för 100 kilogram, måtte nedsättas till 1 krona 50 öre likaledes för 100 kilogram, äfvensom att denna tullsats måtte vinna tillämpning från och med den 1 maj 1907.

Vidare hade i tre särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner, nämligen dels motionen n:o 17 af herrar *E. A. Nilson* i Örebro och *L. Eriksson* i Bäck, dels motionen n:o 40 af herrar *P. N. Bosson* och *N. Larsson* i Klagstorp, dels ock motionen n:o 73 af herr *J. Bromée* i Billsta, med instämmande i motionens syfte af aderton andra af

Om nedsättning af tullen å omalen majs.

Om nedsätt-
ning af tullen
å omalen
majs.

(Forts.)

kammarens ledamöter, förslag framställdt, att artikeln majs, omalen, skulle vara tullfri.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen i anledning af förevarande motioner om dels nedsättning af tullen å omalen majs, dels ock borttagande af nämnda tull ville besluta, att tullsatsen för omalen majs skulle nedsättas till 1 krona 50 öre för 100 kilogram.

Reservation hade afgifvits af herrar *Weinberg, Åkerberg, Sandwall* och *Håkanson* utan framläggande af deras åsikt.

Friherre Klingspor: Herr grefve och talman, mina herrar! Det kan ju förefalla ganska märkligt, att bevillningsutskottet nu med endast ett fåtal reservationer tillstyrkt, att den tullsats, som nu under tio år varit åsatt omalen majs i likhet med spannmål och brödsäd, skall nedsättas från 3 kronor 70 öre till 1 krona 50 öre, allt för 100 kilogram. Man skulle väl då närmast kunna tänka sig, att det finnes något sakförhållande, som skulle kunna förklara den förändring i uppfattning, som här efter skenet gör sig gällande. Vi hafva nog under de senare åren sett anfall göras mot denna tullsats, hvilka anfall gjorts hufvudsakligen under det förmenande, att det vore i jordbrukets intresse, som denna tullsats skulle borttagas. Vid alla de tillfällen framställningar härom gjorts, hafva de blifvit så fullständigt bemötta, att jag tror litet hvar är öfvertygad om, att skälen för tullens bibehållande äro riktiga. Det oaktadt upprepas nu framställningen på samma sätt. Det förhåller sig härmed, som med dropparna på en sten — de falla oupphörligt och slutligen blir det märke efter dem på stenen. I allmänhetens medvetande insmyger sig en inbillning, att anmärkningarna mot tullen skulle vara befogade; härtill medverkar naturligtvis okunnigheten i hög grad. En bristande fasthet i uppfattningen gör sig också gällande. En hop människor tycker, att de skola vara moderna i sin uppfattning; man skriker om jämförelser med Danmark, hvilket smickrar mängdens öron, men ingen tänker på, att förhållandena med det danska jordbruket äro helt andra än med vårt. Det är icke rimligt att ställa oss i jämförelse med danskarna, ty vi stå på en helt annan botten än de. Det framhålles vidare, att tullens borttagande skulle vara nyttigt för vår fläskproduktion, ty därigenom erhålles ett billigt fodermedel. Detta tro människorna, ty, säga de, kostar fodret här i Sverige nu så och så mycket, så är det ju fördelaktigt, om det blir billigare. Detta låter så enkelt och naturligt, att man kan icke undra på att en stor mängd gripes af den inbillningen, att detta är riktigt. Men ändå vågar jag säga de personer, som tänka så, att det är en falsk inbillning, och att under alla förhållanden denna uppfattning är öfverdrifven och grundar sig därpå, att frågan icke betraktats i hela sin vidd.

Litet hvar vet, att denna tullsats berör en hel mängd andra områden än fläskproduktionen, men jag skall nu först tala litet om denna sida af saken. Jag har icke varit i tillfälle att deltaga i bevillningsutskottets behandling af detta ärende och vill nu gifva uttryck åt min uppfattning, icke därför att jag tror, att den icke varit tillräckligt kraftigt framförd inom utskottet, utan därför att jag anser nyttigt att taga afstånd från utskottets majoritetsuppfattning, som möjligen mera

utbredd kommer att medföra olägenhet för landet, när följderna af det beslut, som här antagligen kommer att fattas, blifva märkbara.

Jag har för några dagar sedan fått en utredning i frågan från lektor Arenander vid Ultuna. Man har nämligen i Danmark gjort vetenskapliga försök med olika utfodringssätt, och denna utredning, som jag fått, innehåller en tabell öfver resultaten af försöken. Han lämnar äfven en sammanfattande redogörelse öfver dessa resultat, men jag skall icke nu uppläsa allt detta, ty det skulle endast trötta herrarna, utan bara betona några punkter, som jag anser vara af den vikt, att något bör sägas därom.

Alltsammans är, som jag sagt, en redogörelse för dessa danska utfodringsförsök, som afse såväl uppfödning som gödning af svin. Han säger angående majsens användning, att af de danska försöken framgår, att kornet är det förnämsta kraftfodret och alltid gifver prima fläsk, blott det utfodras i tillräcklig mängd och ej är för mycket uppblandadt med andra mindre lämpliga fodermedel, såsom majs m. fl. Sedan göres en utläggning af detta. Han säger vidare, att enbart majs ger alltid dåligt fläsk, fjärde klassens, och detta äfven om majsen utfodras jämte rotfrukter och mejeriffall, som annars ge godt fläsk. Så säger han, att majsens skadliga inflytande visserligen kan upphävas genom en blandning med korn eller palmolekakor i större eller mindre mängd. Men i det ena fallet blir kvantiteten majs förhållandevis liten, och i det andra blir den sammansättning, som erhålles, för dyr för att kunna gifva goda resultat. Svingödning med öfvervägande kraftfoder lönar sig ej utom vid möjligen sällsynt höga fläskpris. Vidare säger han, att fläskproduktion måste grundas på billiga, lättsmälta och vattenhaltiga fodermedel, bäst mejeriffall och rotfrukter, hvilka på annat sätt äro svåra att realisera.

Därefter fortsätter han: »Ett studium af de danska försöken visar, hurusom alltid mejeriffall eller rotfrukter eller oftast båda i förening böra ingå såsom viktig och integrerande beståndsdel i svinens utfodring. Just dessa affall och dessa rotfrukter bilda själfva basen för fläskproduktionen, och där de saknas, söker man nog förgäves att på konstladt sätt få upp fläskproduktionen genom användning af säd enbart, denna må vara hur billig som helst.»

I detta ligger sålunda, att allt talet om att vi skola borttaga majs-tullen eller sänka den för upprättande af fläskproduktions- eller gödningsanstalter vid kusterna, därifrån fläsk sedan skulle exporteras, är en fullständig utopi, och att en sådan åtgärd icke har det minsta att göra med jordbruket eller medför någon fördel för oss.

Slutligen yttrar han: »Detta är rätta vägen till svinafvelns och fläskproduktionens upphjälpande. Finnas ej dessa förutsättningar, så gagnar oss billig majs föga. Och enbart majstullens upphäfvande synes därför föga kunna gagna vår fläskproduktion eller ha förmåga att höja densamma, som man så allmänt vill påstå.»

Detta är ungefärliga kontentan af hvad han uttalat i dessa papper. Då han från landtbrukssynpunkt måste anses vara en fullt vetenskaplig auktoritet, så föreställer jag mig att efter denna utredning angående slutresultatet af de danska försöken ingen skall med fog kunna påstå, att erfarenheten i dessa fall ådagalägger, att det är nödvändigt att taga

Om nedläggning af tullen å omalen majs.

(Forts.)

bort eller minska majstullen. Slutet blir således, att här finnas andra bevelsogrunder, som icke hafva det ringaste att göra med fläsk eller majs.

Vi yeta, att atskilliga ömtaliga förhållanden sammanhånga med majsen och majstullen. Från början var det potatisodlarna i Kristianstads län, som beklagade sig öfver, att brännerierna använde majs i hög grad för brännvinsbränningen. Det medförde nämligen olägenhet för dem af rätt kännbar art att vara beroende af potatisodlingen, med de nedtryckta pris på potatis som billig majs medförde. Det är ju mycket bekvämare för bränneriägarne att rekvirera en skeppslast majs för brännvinsbränningen än att samla hop potatis från en hel mängd potatisodlare och göra upp flera likvider. Kanske detta är fördelaktigt för brännvinsbrännerne, men säkert icke för jordbruket. Och staten förlorar därpå, ty brännerierna måste använda majs, oberoende af tullar och pris, de måste sålunda betala dessa tullar, och det är i statens intresse att tullen behålles. Då detta intresse icke leder något annat, finnes icke anledning att göra någon förändring. Men göres en sådan, skadar det jordbruket helt visst. Angående kvarnindustrien är påvisadt, att, därest missbruk tillåtas, genom blandning af majs med hvetemjöl, detta verkar till skada för våra kvarnar i det inre af landet, som äro jordbrukets stöd, och vållar sämre pris på den brödsäd vi landtmän hafva att afyttra.

I fråga om stärkelsefabrikerna innehåller bevillningsutskottets utlåtande en antydning om att här är man tvungen att göra någon ändring.

Jag vill nu sammanfatta hvad jag sagt och säga, att det finns icke nu, liksom icke heller förut under de gångna tio åren, någon anledning att frångå den ståndpunkt, som vi intagit, att majs bör följa brödsäd i tullväg. Skulle man frångå denna uppfattning och ställa sig på en annan botten, skulle man möjligen hafva tänkt sig att följa Tysklands exempel. Där har man en skillnad mellan vissa olika sorter. Där är samma tull på hafre som på brödsäd, och på vissa artiklar är det något lägre. Den tyska majstullen är något öfver 2 kr., ungefär 2.20 per 100 kg. Men ingen skall tro, att tyskarna sänka majstullen så lågt, som det här är fråga om att göra. Hade man tänkt sig att följa exemplet därifrån och låta deras erfarenhet vara vägledande, skulle man sålunda väl tagit någon siffra därifrån och gjort försök med den. Den siffra, som föreligger här, är fullkomligt tagen ur luften. Den har intet stöd att hvila på. Jag vill i öfrigt göra den anmärkningen, att tidpunkten icke är lämplig för förslagets genomförande, nu, då vårt jordbruk står högt, då vi få väl betaldt för våra produkter, då fläsket står högt i pris och konsumtionen är kraftig inom landet. Det är alltid för ett land fördelaktigt, när den egna marknaden tager produkterna. Jag var med en gång i ett svinlakteri, då vi voro tvungna att exportera fläsket på England. Vi förlorade hela kapitalet på affären, och landtmännen fingo icke hälften betaldt för sitt fläsk mot hvad de nu få. Tidpunkten är således icke lämplig. Anledningen till den föreslagna förändringen är en slapphet i uppfattningen att hålla på hvad vi hafva. Man viker för det myckna bråket och svårigheten att sammanhålla krafterna.

Jag kommer emellertid icke att yrka på votering, och jag har icke

ens något yrkande att göra för att icke förleda kammaren att följa mig i min uppfattning, men jag har velat säga detta därför, att, när den tid kommer, då vi litet hvar finna, att ett felsteg blifvit begånget — och det har inträffat förr — då anser jag det vara en tillfredsställelse för mig själf åtminstone att hafva framhållit och förklarat detta. Från motsidan var icke meningen att sätta ned tullen till 1,50, man ville taga bort den helt och hållet, och således fanns det ingen moderasjon. Jag vill säga, att om den blifvit helt och hållet borttagen, så skulle olägenheterna framkommit förr och kraftigare än nu, då ganska lång tid kan komma att förflyta, innan man hinner märka de olägenheter, som komma att följa af den föreslagna åtgärden. Det är en fullkomligt onödig sak, som här framkallats genom att den sammanhållning, som förr var en hederssak för oss, icke under nuvarande förhållanden kan paräknas. Jag vill därför icke uppfordra Första Kammaren att stå vid den uppfattning, som den troget tillsammans haft under tio år, utan jag anser det bäst, att låta saken ha sin gång. Jag har emellertid velat protestera emot riktningen. Jag har intet yrkande att göra.

*Om nedsätt-
ning af tullen
å omalen
majs.
(Forts.)*

Herr Wester: Då den föregående talaren icke gjorde något yrkande, kan jag fatta mig helt kort. Jag skall icke bemöta de invändningar, som framställdes emot utskottets förslag, ty dem anser jag i många hänseenden riktiga, men då det frågades, hvad det var för ett sakförhållande, som inträffat, eftersom vi skulle vidtaga en sådan ändring nu, så vill jag använda samma liknelse som föregående talare: om droppens fall emot stenen, tills motståndet är brutet. Ja, den liknelsen passar bra in på detta. Det trettioåriga kriget om denna tullsats har så småningom urartat till en strid, där icke längre sakskalet få utgöra några verkliga bevis, utan där denna tull hänger på några få rösters majoritet vid den gemensamma voteringen. Denna majoritet har hittills gynnat oss med framgång, och möjligen hade vi ännu ett år kunnat bibehålla vår ståndpunkt, men en gång kan den tidpunkt inträffa, då omröstningen går emot oss, och därför hafva vi ansett skäl att redan nu vidtaga lämpliga åtgärder. Nu var det sakförhållande, som friherre Klingspor frågade efter, det, att tullvännerna i Andra Kammaren sade: »Vi vilja hafva slut på denna strid, vi vilja hafva bort den olyckliga striden om majstullen inom Riksdagen och söka lösa frågan på ett sätt, som från båda partierna kan godkännas.» Då tog bevillningsutskottet i öfvervägande, om icke det svenska jordbruket skulle kunna skyddas på annat sätt vid fabriker, där majs företrädesvis och i större omfattning användes. Bevillningsutskottet föreslog då, att man skulle höja skatten på brännvin, som tillverkas af majs, och vidare, att man skulle försöka få införd kontroll och skatt vid stärkelse- och jästfabriker, så att det skulle blifva skatt på stärkelse och jäst, som tillverkas af majs och utländsk potatis. Under sådana förhållanden ansåg utskottet, att man skulle kunna gå med på den kompromiss, som förslaget egentligen innebär, och nedsätta tullen till kr. 1,50. Jag tror, som sagdt, att detta är en lycklig lösning af frågan, och då ingen reservant finnes från Andra Kammaren, skulle det helt säkert vara lyckligt, om Första Kammaren också utan vidare ville taga hvad utskottet nu föreslagit, till hvilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

*Om nedsätt-
ning af tullen
å omalen
majs.
(Forts.)*

Grefve Hamilton, Raoul: Herr talman! Sedan friherre Klingspor slutat sitt anförande utan något yrkande, kan äfven jag blifva ganska kort. Jag skall icke inlåta mig på att bemöta alla de skäl, som han anfört, men ber att få framhålla, att icke alla landtmän hysa den uppfattning, som friherre Klingspor uttalade, utan att tvärtom idkare af intensivt jordbruk länge hafva närt den önskan, att tullen å majs måtte blifva helst i sin helhet borttagen eller åtminstone nedsatt. Huru okunniga vi än äro, äro vi dock på det klara med, att vi för landtbrukets bedrivande behöfva fodermedel för produktion af fläsk, kött och äfven ägg, och det bästa fodermedlet, som vi kunna erhålla, är just majs. På grund af den höga tullsatsen, som utgör cirka 40 procent af majsens pris, hafva vi icke kunnat använda densamma, utan hafva i stället fått importera sämre tullfria fodervaror, såsom hafre och kakor, delvis affall på majs. De betänkligheter, som blifvit uttalade rörande användning af majs, särskildt vid tillverkning af brännvin och stärkelse, hafva nu blifvit häfda genom de förslag, som utskottet dels hos Kungl. Maj:t begärt, dels lofvat att framdeles afgifva, och hvad beträffar användningen af majs till mjöl, kan det ske i mycket liten kvantitet; och så stor kvantitet spannmål måste intagas i vårt land, att i hvarje fall denna kvantitet blir af den betydighet, att den utländska noteringen jämte tullen kommer att bestämma priset på den inhemska varan. Hittills har jag hyst den uppfattningen, att tullen borde borttagas, och jag hyser fortfarande denna uppfattning, men jag böjer mig för den kompromiss, som blifvit gjord inom utskottet, och kommer därför att rösta med utskottet.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 24 och 26 innevarande april bordlagda betänkande n:o 29, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skatt å fin stärkelse, tillverkad af importerade råämnen m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

*Lagför lag
om enskilda
vägar på
landet.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 24 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om enskilda vägar på landet.

I en den 8 mars 1907 dagtecknad proposition, n:o 88, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under

åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogadt förslag till lag om enskilda vägar på landet.

I samband med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två särskilda med anledning af densamma inom Andra Kammaren väckta motioner, afgifna den ena under n:o 230 af herr *O. Olsson* i See och den andra under n:o 246 af herr *J. Bengtsson* i Bjärnalt, samt innehållande förslag om vissa ändringar och tillägg i den åsyftade lagen.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, med förslag å herr Bengtssons förevarande motion, måtte, under förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändradt skick godkännas, i anledning af propositionen och herr Olssons motion för sin del antaga lag om enskilda vägar på landet, af den lydelse utskottets utlåtande utvisade.

På framställning af herr talmannen beslöts, att föreliggande utlåtande skulle företagas till afgörande sålunda, att först lagförslaget föredroges paragrafvis med ingress och rubrik sist samt därefter utskottets hemställan, äfvensom att förslagets text ej skulle behöfva uppläsas i andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begärdes.

Utskottets förslag till lag om enskilda vägar på landet.

1 §.

Föreliggande paragraf hade följande lydelse:

Denna lag afser enskild väg å landet, som för en eller flera fastigheter är till stadigvarande nytta såsom farväg, vare sig för hemkörslor eller för utfart eller eljest.

Herr Sjöcrona: Herr talman, mina herrar! Om kammarens ledamöter hafva studerat bilagan till den kungl. propositionen i detta ämne, så hafva herrarna däraf inhämtat, att af alla de Konungens befallningshafvande och landsting, som yttrat sig i denna fråga, jag varit den ende, som afstyrkt vidtagade af åtgärder i anledning af 1894 års Riksdags skrifvelse till Kungl. Maj:t. Då jag nu emellertid icke reserverat mig, utan ämnar yrka bifall till föreliggande förslag, så har jag ansett såsom en skyldighet emot mig själf och en rättighet att få här yttra några ord, hvarmed jag vill visa, att jag icke är inkonsekvent, ehuru jag vidhåller, hvad jag sagt i mitt utlåtande. Vår nuvarande lag innehåller ingen annan bestämmelse i ämnet, än att enskild väg skall underhållas af den, som sig däraf betjänar. Det är ju ett ovanligt kort stadgande, men det är nog med detta stadgande som med mycket annat i vår hederliga 1734 års lag, att det säger i få ord mycket och äfven mycket med hvad som icke bestämdt uttalas. Det säger, att väg skall underhållas af den, som sig däraf betjänar, d. v. s. alldeles detsamma, som i nu föreliggande förslag

*Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.*

(Forts.)

Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)

säges i 35 §, men det säger genom sin tystnad i öfrigt, att staten icke alls tager någon befattning med dessa enskilda vägar, utan att vederbörande få därmed styra och ställa, huru de finna för godt. Nu anser jag, att om staten stiftar en lag och därigenom åstadkommer, att en enskild kan mot sin vilja tvingas till deltagande i byggande och underhåll af enskild väg, så kommer detta gifvetvis att föranleda icke så obetydliga kostnader. Hvad särskildt byggande af väg angår, veta vi allå, att äfven om enskild väg kommer att byggas på annat sätt än allmän väg — billigare naturligtvis — så medför ändå ett sådant arbete ganska stora kostnader, och jag anser ingalunda otroligt, att när väl en sådan lag kommer till stånd, att en enskild kan tvinga en annan, komma här så småningom fram anspråk på, att staten skall lämna bidrag äfven till sådana vägbyggnader. I hvarje fall komma de enskilda att betungas med utgifter, som äro större, än nu är förhållandet. Det är också alldeles gifvet, att underhållet kommer att blifva verkställdt på annat sätt, mera ändamålsenligt för vägarfarande, men också mera kostbart, än hvad nu är fallet, då man sökt hjälpa sig fram så godt man kunnat. Och jag uttalade i mitt utlåtande, att när man kommer att erfara detta, att man måste vidkännas kostnader, som man icke beräknat, skall det på många ställen i vårt land väcka missnöje. Nu är emellertid detta lagförslag tillkommet på Riksdagens uttryckliga begäran. Det är nedlagdt oerhördt arbete på detsamma, och enligt mitt förmenande är det väl affattadt och väl genomtänkt, och jag håller före, att i en framtid, när man omsider hunnit ordna förhållandena och hunnit aförda sig dessa kostnader, tillståndet naturligtvis blir bättre, än hvad det nu är, och i sin mån kommer att höja särskildt fastigheternas värde. Det är därför jag ansett mig förpliktad att efter min bästa förmåga deltaga i granskningen af detta förslag och tillse, att de förbättringar blefve vidtagna, som möjligen kunna erfordras, och det är äfven därför, som jag icke reserverat mig, utan hemställer om bifall till den föredragna paragrafen.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes föreliggande paragraf.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Pröfvas väg, som är anlagd öfver en fastighets område, vara af synnerlig vikt för ändamålsenligt brukande af annan fastighet, skall vägen upplåtas till begagnande jämväl för denna fastighet, där ej sådant skulle lända någon, som förut äger nyttja vägen, till märkligt men; och vare om underhåll af väg, som sålunda upplåtes, lag som i 6 § sägs.

Herr von Mentzer: Såvidt jag rätt uppfattat denna 3 §, skall enligt densamma en jordägare vara skyldig att under vissa förhållanden

upplåta en af honom enskildt anlagd väg till brukande af sin grann mot ersättning endast i fråga om underhållet af vägen och dessutom, enligt 5 §, i fråga om intrång, som kan orsakas af vägen. I 4 § här fastslagits den grundsats, att om ny väg skall byggas, skola de, som hafva nytta af vägen, deltaga i vägens byggande, men enligt denna 3 § blir den, som kommer och vill begagna en redan anlagd väg, berättigad att göra detta mot att han endast deltagar i underhållet. Enligt min mening innefattar detta förslag ett väl djupt ingrepp i den enskilda äganderätten. Det förefaller vara synnerligen obilligt, att om en person har enskildt nedlagt — och här kan det blifva fråga om stora summor — flera tusentals kronor på något, som han anser som sin enskilda egendom, så kan en annan komma och säga: »detta vill jag bruka tillika med dig», och han kan få laga rätt att bruka det utan att i någon mån deltaga i anläggningskostnaden, endast i underhållet. Som jag anser detta i hög grad orimligt och obilligt, ber jag att få yrka på återremiss af denna §, och att den måtte ändras i den riktning, att de kraf på ersättning för anläggningskostnaden, som kunna förefinnas, må kunna blifva tillgodosedda på samma sätt som underhållskostnaden. Jag ber att få tillägga, att om kammaren antager detta mitt yrkande om återremiss, har jag grundad anledning förvänta, att samma yrkande kommer att framställas i medkammaren.

*Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)*

Herr Lilliesköld: I anledning af den siste ärade talarens anmärkning ber jag att få erinra, att i det af Kungl. Maj:t först uppgjorda förslag till lag om enskilda vägar på landet någon bestämmelse som den nu omförmälda icke finnes intagen. Denna paragraf har tillkommit på grund af anmärkningar i högsta domstolen, och jag tillåter mig uppläsa hvad i högsta domstolen i detta hänseende anförts. Efter att först hafva omnämnt, att en jordägare kan med åberopande af frånvaron af servitut, oberoende af vägdelning hindra hvarje begagnande af väg öfver hans mark, säger högsta domstolen: »Till undvikande häraf lärer annan utväg ej stå till buds än att i lagen upptaga en allmän regel därom, att egendomen under vissa förutsättningar skall kunna erhålla rätt att begagna sig af en å annan egendoms område redan upptagen väg mot skyldighet att deltaga i underhållet. Såsom vilkor för inträdandet af ett dylikt legalservitut synes då lämpligt kunna stadgas, att vägens begagnande skulle vara af synnerlig vikt för den främmande egendomen och ej medföra väsentlig olägenhet för den egendom, öfver hvilken den framgår, äfvensom att för det intrång, som ägde rum, ersättning skulle gäldas.» I full öfverensstämmelse med det sålunda gjorda uttalandet, hvilket omfattades af högsta domstolens samtliga ledamöter, som deltog i behandlingen af detta ärende, har paragrafen blifvit affattad. Det är väl sant, att någon ersättning för själfva anläggningskostnaden icke tillerkännes sådan jordägare, men däremot får han ersättning för intrång och därjämte enligt lagens 5 § för mark, som blifvit upptagen. Nu finner den föregående talaren en obillighet och en orättvisa i detta, men man må väl ihågkomma, att den anlagda vägen måhända under lång följd af år begagnats af jordägaren, och då bör väl den nytta han haft af vägen i viss mån utgöra ersättning för kostnaden. För

Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)

öfrigt är att märka, att anmärkta bestämmelsen är påkallad för ett konsekvent genomförande af den tvångsprincip, som genomgår hela lagförslaget. Jag anhåller om bifall till paragrafen.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *von Mentzer* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner 3 § i lagutskottets i utlåtandet n:o 46 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas paragrafen åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—57;

Nej—38.

4—6 §§.

Godkändes.

7 §.

För denna paragraf hade utskottet föreslagit följande lydelse:
Skyldigheten att bygga eller underhålla väg skall mellan de fastigheter, som skyldigheten åligger, fördelas med hänsyn till den omfattning, hvori de beräknas komma att begagna sig af vägen, dock att den, som icke fordrat vägen, icke må åläggas större andel än som svarar mot den nytta, hans fastighet genom vägen beredes.

Herr statsrådet *Petersson, Alfred*: Utskottet har här gjort ett tillägg i paragrafen, så lydande: »Dock att den, som icke fordrat vägen, icke må åläggas större andel, än som svarar mot den nytta

hans fastighet genom vägen beredes.» Som motivering till detta tillägg säger utskottet: »Tvånget att sålunda deltaga i kostnaderna för byggande och underhåll af enskild väg torde genom denna bestämmelse kunna gå längre än hvad med billighet öfverensstämmer. En väg kan nämligen komma att på yrkande af en eller flere sakägare anläggas eller underhållas på vida kostbarare sätt, än behöfvat kräver för andra sakägare, ehuru de senare måhända komma att befara vägen lika ofta eller oftare än de förre. Sådant förslaget nu är affattadt, skulle äfven för sådant fall en enskild kunna mot sitt bestridande åläggas väghållningsskyldighet i den mån han kan beräknas komma att begagna sig af vägen i jämförelse med öfriga väghållningsskyldige.» Det är ju sant, att sådana exempel kunna förekomma, att en sakägare, en, som begagnar en väg, icke behöfver för sitt behof hafva vägen något fullständigare, utan han kan, om han har behof af den endast för hemkörslor, för åkerbruk o. d., nöja sig med en mindre fullständigt anlagd väg, en så kallad gräsväg eller hvad man vill kalla den i stället för en dyrbarare anlagd väg. Då kan ju en annan person, som också vill begagna sig af denna väg, icke blott till hemkörslor, utan till utfartsväg till större och bättre åkdon, påkalla, att vägen försättes i fullständigare skick, och sålunda ålägga den förstnämnde sakägaren, som icke behöfde en så fullständig väg, att bidraga till kostnader, som, därest endast hans eget behof skulle tillgodoses, icke ifrågakomme. Det är detta förhållande, som utskottet velat förebygga med det gjorda tillägget. Det kan dock sättas i fråga i hvarje fall, huruvida ett sådant tillägg, som utskottet föreslagit, kan blifva rättvist, när det skall tillämpas. Det är ju tämligen gifvet, att denne sakägare, som behöfver begagna vägen endast för hemkörslor och åkerbruk, skall komma att slita vägen och åstadkomma skada på den i mycket högre grad än den andre, som använder vägen till utfartsväg och hufvudsakligen för bättre åkdon. I allt fall synes det vara utskottets mening, att den, som sliter vägen mera, skall ha mindre underhållsskyldighet. Jag tror, att i tillämpningen det föreslagna tillägget icke skall befordra större rättvisa än den affattning, som paragrafen hade enligt Kungl. Maj:ts förslag. När man för resten läser paragrafen i sin helhet, undrar man, hvad egentligen utskottet menar. Det synes, som om sista delen af paragrafen endast vore en omskrifning i negativ form af hvad som innehålles i paragrafens första del. Huru skall då utskottets tillägg tolkas? Det är hämtadt från dikningslagen, hvilket också påpekas i utskottets motivering. Och enligt samma bestämmelse i dikningslagen skall det område, som då är i fråga att torrläggas, värderas. Man skall söka utröna den värdestegring, som fastigheten erhållit genom den torrläggning, som verkställes. Jag kan icke tolka detta tillägg på annat sätt, än att utskottets mening är, att dessa förrättningsmän, som skulle tillkallas för att bestämma väghållningsskyldigheten, skola ingå i pröfning, icke blott i hvilken mån fastigheten skall begagna vägen, utan äfven af hvilken värdestegring egendomen kan hafva fått därigenom att vägen blifvit förbättrad och satt i godt skick. Om detta är utskottets mening, kan man komma till ganska stora svårigheter, ty det är ej lätt att utröna, i hvilken mån en egendom vinner i värde,

*Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.*

(Forts.)

Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)

därigenom att en längre eller kortare väg blir satt i bättre skick. Dessutom tror jag, att man genom detta stadgande skulle kasta in ett tvisteämne, som kunde åstadkomma tvister i oändlighet och i hög grad försvåra tillkomsten af öfverenskommelse på frivillighetens väg. Jag har icke kunnat underlåta att göra dessa erinringar i anledning af det af utskottet gjorda tillägget, som jag för min del knappast kan anse som en förbättring.

Herr Sjöcrona: Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har fullständigt uppläst utskottets motivering för det här gjorda lilla tillägget, och jag behöfver således icke ånyo upprepa denna, utan ber att få åberopa densamma. Såsom ett belysande exempel ber jag blott att få nämna, att det kan ju mycket lätt hända, att en eller två sakägare behöfva begagna en väg för dyrbara och stora åkdon och därför påyrka att få vägen byggd och underhållen på vida kostbarare sätt, än hvad andra sakägare behöfva, som endast använda vägen för sina arbetsåkdon till hemkörslor o. d. Det har synts utskottet obilligt, att dessa sakägare skulle kunnat åläggas större underhåll och byggnadsskyldighet, än som behofvet för dem kräfver, när de icke själfva påfordra vägens byggande på dyrbarare sätt. Nu menade herr statsrådet, att det kunde hända, att dessa senare sakägare komme att slita vägen mer än andra. Ja, det är gifvet, att om detta inträffar, får förrättningsmannen, som är skyldig att se till i hvad mån enhvar begagnar sig af vägen, taga hänsyn härtill. Begagna de vägen så mycket, att det kan anses motsvara den ökade kostnad, som förorsakats genom att vägen anlagts dyrare, och underhållet blifvit dyrare, får det ena vägas emot det andra, och förrättningsmännen bestämma därefter, hur underhållet skall fördelas.

Herr statsrådet riktade en anmärkning mot, hur det skulle gå till vid själfva förrättningen, och menade, att utskottet åsyftat, att förrättningsmännen skulle ingå i pröfning af fastighetens värdestegring. Nej, det har icke varit utskottets mening, och icke heller är det sagdt i detta tillägg. Utskottet har tänkt, att det skulle vara en ganska lätt sak för förrättningsmannen eller förrättningsmännen, om gode män äro tillkallade, att beräkna: »hvad kostar vägen, sådan den nu är anlagd i det dyrbarare skicket, och hvad kostar underhållet, om det skall blifva i det dyrbarare skicket?» »Och hvad är kostnaden, om vägen anlägges och underhålles efter behofvet för de andre sakägarna?» Då delas på dem icke ut mer, än som belöper af det senare beloppet. Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren godkände förevarande paragraf.

8 §.

Godkändes.

9 §.

Denna paragraf lydde enligt

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Väg skall byggas och underhållas så, som dess ändamål fordrar.

Till väg räknas å ömse sidor diken, i den mån sådana tarivas.

Ej må någon betungas med byggande eller underhåll af väg till större bredd än 3,6 meter, oberäknadt diken.

(Utskottets förslag:)

Väg skall byggas och underhållas så, som dess ändamål fordrar.

Till väg räknas å ömse sidor diken, i den mån sådana tarivas.

Ej må någon betungas med byggande eller underhåll af väg till större bredd än 4 meter, oberäknadt diken.

*Lagförslag
om enskilda
vägar på
landst.*

(Forts.)

Grefve Hamilton, Raoul: Den aktade ordföranden i utskottet framhöll i sitt inledningsanförande, att lagen kommer att medföra en icke obetydlig kostnad för en del väghållningsskyldige, och däri har han rätt. Det förvånar mig då än mera, om han har denna åsikt, att utskottet vidtagit denna förändring uti ifrågavarande § 9, som kan medföra ytterligare kostnader för de väghållningsskyldige. Det kungl. förslaget innebär, att »icke må någon betungas med byggande eller underhåll af väg till större bredd än 3,6 meter, oberäknadt diken.» Men utskottet har föreslagit, att bredden skall ökas till 4 meter. Nu är visserligen 4 meter maximum för bredd, men förrättningsmännen jämte en del af delägarne kunna tvinga de öfriga delägarne i vägen att öka den till ifrågavaranda bredd. Skulle en bredd på 4 meter vara behöflig, förmodar jag, att genom frivillig öfverenskommelse mellan alla delägare en sådan kan byggas, men att tvinga vissa delägare till en bredd, som är större än bredden för allmänna bygdevägar, synes mig olämpligt. Jag behöfver icke erinra herrarna om, att enligt väglagen behöfver en bygdeväg, således en större väg, icke vara mer än 3,6 meter bred, och jag tror, såvidt jag icke misserinrat mig, att Riksdagen beslutit, att statsanslag kan få utgå till väg med denna mindre bredd i Norrland. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna paragraf, hvilket är i enlighet med herr Widéns m. fl. reservationer.

Herr Sjöörona: Med anledning af den siste talarens anförande ber jag att få meddela, att denna ändring af utskottet vidtagits på grund af bestämdt yrkande af landtmännen inom utskottet, som förmenat, att med nutidens åkdon det är förenadt med ytterligt stora svårigheter att möta hvarandra med lass på vägar så smala som 3,6 meter. Skillnaden i kostnad mellan att bygga en 3,6 eller 4 meters väg är försvinnande obetydlig, ty skall man i alla fall göra arbetet, blifver det icke stor skillnad, om man lägger till 4 cm. mer eller mindre på bredden. Alldeles detsamma gäller om underhåll af vägarna. Jag vill fästa herrarnes uppmärksamhet på, att denna bestämmelse är ju, såsom utskottet i motiveringen säger, en maximibestämmelse. Det är det högsta, hvarmed någon kan få betungas mot sin vilja. Det står ju sakägaren fritt att bestämma mindre bredd, 3,6 meter eller till och med ännu mindre, om de därom äro ense, men ingen får belastas med byggande eller underhåll af väg till större bredd än 4 meter. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)

Herr Rudebeck: Jag ber att få instämma i greffe Hamiltons yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill betona, att det af utskottets ordförande uppgifna förhållandet, att skillnaden i kostnad för anläggande af en väg på 3,6 meter och på 4 meter skulle vara obetydlig, enligt mitt förmenande icke är riktigt. Jag tror mig tvärtom kunna påstå på grund af det bedömande jag fått af sakkunnige, att det är en icke oväsentlig skillnad, som i fattiga kommuner betyder mycket, och då, enligt min åsikt, det icke kan vara af behovet påkalladt att bestämma bredden på en dylik enskild väg öfver 3,6 meter, utan att man mycket väl kan stanna vid detta, ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del.

Herr Berg, Lars: Jag hade icke tänkt yttra mig i vägbreddsfrågan. Jag har gjort det åtskilliga gånger förut, men då nu här såsom skäl för att den föreslagna största bredden af 4 meter på utfartsvägar skulle vara för stor framhållits, att i byggningabalken och i nu gällande väglag såsom minsta bredd är stadgadt endast 3,6 meter för allmän väg, ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att när den nu bestående lagen föreslogs, uttalade vägkommittén med rätta, stödd af sakkunniga utredningar, att denna bredd för allmän väg vore alltför liten, men då Sveriges vägnät till betydlig del bestod af sådana vägar, och således en ny väglag skulle medföra ett för hastigt utvidgande af befintliga vägar och betungande af allmänheten, och då vidare Sverige har inom sina landamären betydliga ödemarker och fjällmarker, där befolkningens täthet är så ringa, att vägmöten ytterst sällan förekomma, ansåg kommittén det icke vara skäl att rubba minimibredden på vägarna, enligt 1734 års byggningabalk, då den var förvissad om, att behovet och de väghållningsskyldiges insikt om nyttan af att frivilligt anlägga bredare och mera mot behovet svarande vägar skulle föranleda till att vägbredden på de nya vägarna ändock blefve utlagd större, bekvämare och lämpligare för samfärdseln. Och detta är just hvad som därefter i ganska stor utsträckning blifvit fallet. Trots lagens bestämmelser om så ringa bredd som 3,6 meter, bygga icke de väghygnadsskyldige inom flere orter, särdeles de norrländska, gärna så smala vägar, utan göra ofta — åtminstone har det varit så i de hundratals vägföretag, som jag varit med om att handlägga på ett eller annat sätt — om det ligger före ett vägförslag med minimibredd, det villkoret, att endast om de få vägen något bredare, åtaga de sig att bygga, bekosta och underhålla densamma. Från denna synpunkt är detta således icke något skäl att motsätta sig utskottets förslag, ty det är som utskottet säger, att den, som har erfarenhet om svårigheten af möten med stora lass på skogsbygdernas gamla byvägar, han vet, huru opraktiskt och olämpligt och hur bortkastad anläggningskostnaden är på en väg, som icke är så pass bred, att två vanligt stora lass kunna mötas. Den siste talarens påstående, att denna lilla ökning i bredd af 0,4 meter skulle mycket inverka på kostnaden, är i regel alldeles icke hållbart, ty vi, som icke blott varit med som byggmästare och kontrollanter på hundratals mil vägar, utan äfven själfva uppträdt som entreprenörer på stora väganläggningar, kunna försäkra, att en skillnad af 0,3 eller 0,6 meter i bredden icke inverkar på kostnaden så mycket, att man

frågar efter det vare sig som entreprenör eller som ledare på vanlig medelgod terräng. Jag har tagit entreprenad på 3,6 meters vägar och har utan förhöjning i priset byggt dem till 4,2 meter och som ledare förmått talrika entreprenörer att utan kostnadsförhöjning göra det samma. Det är lätt, men alldeles för långt att här visa, hvarför det kan vara så, men det är i alla fall så. Alltså, när nu dessa, såsom det upplystes, intresserade och förståndiga odalmän inom utskottet inse och häfda, att det är för dem och det allmänna nyttigt att kunna tvinga intresserade, men oförfarna personer att bygga vägar till sådan bredd, bör man icke hindra det, ty deras uppfattning är riktig och samhällsnyttig. Sådana utfartsvägar äro ofta i glest befolkade trakter, särskildt i Norrland, början till allmänna vägar och öka därför bekvämligheten och vikten af äfven det allmänna vägnätet i orten. Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

*Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.*
(Forts.)

Herr Sjöcrona: Jag ber att få komplettera hvad jag förra gången yttrade, med en erinran om, att denna paragraf inledes med den grundläggande bestämmelsen, att väg skall byggas och underhållas såsom dess ändamål fordrar. Fordrar nu icke vägens ändamål, att den bygges till 4 meters bredd, så hafva naturligtvis förrättningsmännen att afslå en framställning härom. Stadgandet i paragrafens sista punkt innehåller blott en inskränkande bestämmelse, att, hvad än vägens ändamål fordrar, får ingen betungas med byggande af väg till större bredd än 4 meter. Jag kan icke se annat, än att därmed all rättvisa är uppfylld, såväl åt den ena som åt den andra sidan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock, af grefve *Hamilton, Raoul*, att kammaren måtte godkänna motsvarande paragraf af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

10—34 §§.

Godkändes.

35 §.

Utskottet hade föreslagit, att en paragraf skulle tilläggas af följande lydelse:

Hvad i denna lag om väghållningsskyldighetens fördelning stadgas må ej innefatta hinder för kommun att lämna bidrag till byggande och underhåll af enskild väg eller bro.

Herr Ericsson: Vi stå vid mottagandet af denna lag inför ett svar från Kungl. Maj:t på en för 13 år sedan aflåten skrifvelse, ett belysande exempel på betydelsen af aflåtande af skrivelser.

Lagförelä-
son enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)

Lagföreläset i fråga har emellertid gått igenom alla instanser, och Kungl. Maj:t har framkommit med det och lagutskottet har nu i hufvudsak utan reservation lagt det å kammarens bord, och jag har därför, ehuru jag får förutskicka, att jag icke anser, att lagen kommer till nytta och åtgärd, dock icke velat opponera mig emot densamma förrän vid denna 35 §, som jag icke kan vara med om, och detta så mycket mindre, som denna paragraf icke var med i Kungl. Maj:ts proposition, utan blifvit, om jag så må säga, påklustrad sedermera af lagutskottet. Jag ber herrarna ett ögonblick dröja vid denna 35 §. Tiden är långt framskriden, och jag skall försöka att vara så kort som möjligt, men den innebär i sig så pass mycket, att jag tror det vore olyckligt, om vi toge den. Det heter i denna paragraf:

»Hvad i denna lag om väghållningsskyldighetens fördelning stadgas må ej innefatta hinder för kommun att lämna bidrag till byggande och underhåll af enskild väg eller bro.»

Hvad betyder då detta? Jo, det betyder ett närmande mellan begreppet allmän väg och enskild väg, det betyder, att en kommun kan betungas med ganska afsevärda underhållskostnader. Vi tänka oss, att några hemmansägare i ena hörnet af en kommun tala vid några, som bo i andra hörnet af kommunen, och säga till dem, hjälp oss i år, vi behöfva ett vägstycke omlagdt, vi skola hjälpa Eder nästa år. På detta sätt får A. och B. vägar förbättrade, men så kommer C, och säger: förut ha A. och B. fått, nu vill jag också ha, och så blir det stående utgifter på kommunernas räkenskaper, dessa underhåll till vägar, alldeles nya utgifter, och som komma i högsta grad att drabba äfven fyrkar, som icke äro grundade på fastighet.

På grund af hvad jag nu anfört, och då, som jag nyss nämnde, tiden är långt framskriden, vill jag blott tillägga, att, sasom vi alla veta, vi nu stå inför en reform af den kommunala rösträtten, som jag anser peka därhän, att vi böra vara så försiktiga som möjligt att antaga lag, där sådana saker förekomma som i denna paragraf. Jag ber, herr talman, att få yrka afslag till lagutskottets hemställan i 35 paragrafen.

Herr Sjöcrona: Efter utfärdande af 1891 års väglag hafva flera Konungens befallningshafvande och bland dem äfven jag ansett sig kunna godkänna beslut af kommunalstämman att lämna bidrag till väganläggning, d. v. s. till allmän väg. Det hände emellertid, att ett sådant beslut blef öfverklagadt, och Kungl. Maj:t förklarade, att kommunen icke ägde rätt att fatta beslut i sådana frågor. Detta väckte i denna kammare en mycket allvarlig gensaga och hade till påföljd, att när 1905 års förslag om ändring i väglagen framkom, så var där införd en bestämmelse af samma innehåll som den nu af utskottet förelagda. För denna bestämmelse, som är föranledd af herr Olssons i See motion, finnes således redan det skälet, att det är alldeles samma stadgande, som finnes i allmänna väglagen. Nu grundade den siste frände talaren sitt yrkande på afslag å denna paragraf därpå, att kommunerna skulle till följd af bestämmelsen däri kunna blifva betungade med stora utgifter för vägunderhåll. Om jag känner våra svenska kommuner rätt, så tror jag icke, att faran är så synnerligen stor. De

äro icke så mycket benägna att påtaga sig utgifter för att hjälpa den ena eller den andra eller ett fåtal enskilda inom samma kommun. Men förhållandena kunna gestalta sig så, särskildt i Norrland, att det kan vara så svårt för dem, som bo långt uppe i hörnet af kommunen, att skaffa sig nödiga utfartsvägar, att kommunen behjärtar detta och vill hjälpa dem, och då synes icke oskäligt, att kommunen må hafva denna rätt att lämna sådant bidrag, om den vill. Det är ju sant, att det nu föreligger förslag om en högst väsentlig inskränkning af den kommunala rösträtten, och jag ger den siste ärade talaren rätt däri, att man i följd däraf bör vara betänksam i fråga om kommunalstämmas befogenhet att fatta beslut, men den fruktan, som han uttalade, gäller ju om alla kommunalstämmbeslut och bör väl icke föranleda till ogillande af detta förslag, som säkerligen icke kommer annat än i undantagsfall föranleda till att en kommun fattar ett sådant beslut. Genom denna utvidgning af den kommunala rösträtten blir det ju de små röstägarna, som komma att få ökad inflytande, och de äro i allmänhet icke sakägare i fråga om enskilda vägar. Då de således icke hafva något enskildt intresse, behöfver man icke frukta, att de vilja pålägga kommunerna afgifter för åstadkommandet af vägar. Jag yrkar bifall till paragrafen.

*Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)*

Herr Östberg: Jag kan för min del icke annat än instämma i den uppfattning, som uttalades af den förste ärade talaren. Den nu föredragna paragrafen kan ju synas vara af ganska liten betydelse, men enligt min mening strider den uppenbarligen emot de principer, hvar på man velat bygga denna lagstiftning.

Då Riksdagen skref år 1894 i ämnet, förklarade Riksdagen, att Riksdagen ansåg sig böra redan då uttala såsom sin åsikt, att skyldigheten att underhålla utfarts- och bygdevägar fortfarande såsom hittills borde åligga dem, som af vägen betjänade sig, och utskottet sluter sig äfven i år till samma uppfattning. Utskottet afstyrker nu det af herr Olsson framställda förslaget och säger på sid. 6, att utskottet hyser samma mening, som Riksdagen 1894 uttalade, att skyldigheter rörande enskild väg böra åligga endast den, som däraf sig betjänar.

Här vill man nu stadga, att kommunen skall vara berättigad att delvis bidraga till underhållet af enskild väg, men jag anser, att detta är en ganska farlig princip. Såsom 35 § här är formulerad, kan jag icke finna annat, än att den innebär en ganska bestämd inbjudan till kommunerna att slå in på den vägen. Frestelsen blir onekligen, såsom den förste talaren anmärkte, ganska stark att söka förmå kommunerna att lämna ett dylikt bidrag. Det är ganska naturligt, att de, som kunna hafva fördel af att få hjälp i detta fall, nog vilja hålla ihop. Därigenom kommer man till det resultat, att personer, som stå alldeles främmande för väganläggningen och icke hafva någon nytta däraf — jag tänker på t. ex. en löntagare, som bor vid en järnvägsstation, eller på en handlande, som drifver sin affär i dess närhet, och många andra — tvingas att deltaga i underhållet icke blott af allmänna vägar, utan också af enskilda vägar, tillhörande personer, som kunna bo i en helt annan del af kommunen. Om det är fråga om byggande eller underhåll af en väg, som har mera allmän betydelse för kommunens med-

Lagförslag
om enskilda
vägar på
landet.
(Forts.)

lemmar, så är det ju gifvet, att man begär att få den indelad såsom bygdeväg; därigenom kommer underhållet att fördelas på alla. Om vägen däremot icke har den betydelse, att den anses kunna indelas såsom bygdeväg, synes det mig vara fullkomligt oriktigt att betunga kommunen i sin helhet med att lämna bidrag till densamma. Jag tror därför, att det är klokast att icke antaga en bestämmelse, som kan leda till resultat, hvilka man icke tänkt sig.

Emot den förevarande paragrafen vill jag slutligen anmärka, att den innehåller ett stadgande, som rättare borde tillhöra kommunallagstiftningen, ty den afser ju att i vissa fall bestämma hvad som faller inom området för kommunal verksamhet. Ett sådant stadgande hade dock riktigare sin plats i kommunallagarna.

För min del ber jag att liksom den förste ärade talaren få yrka afslag å paragrafen.

Herr Sjöcrona: Med anledning af hvad den siste ärade talaren framhöll i slutet af sitt anförande, nämligen att den föreslagna bestämmelsen rätteligen borde hafva sin plats i kommunallagarna, ber jag att ännu en gång få erinra därom, att Riksdagen har varit med om att införa ett alldeles likadant stadgande i allmänna väglagen. Kan det stå där, så kan det väl stå här också.

Herr Ericsson: Jag förstod icke riktigt den ärade ordföranden i lagutskottet, då han i sitt första anförande vid denna paragraf ville göra gällande, att det icke skulle ligga någon fara i att antaga den af utskottet nu föreslagna paragrafen, ty, sade han, om vi få en utvidgad kommunal rösträtt, är det de mindre i samhället, som få ökad inlytande, och dessa äro i allmänhet icke intresserade för enskilda vägar, hvarför man således icke skulle behöfva frukta för att de ville ålägga kommunerna ökade utgifter för sådana. Jo, förlåt mig, enligt mitt förmenande är det just däri faran ligger, ty de små röstägarna skola icke betala, utan de bara besluta, och sedan är det de, som ha någonting, hvilka få kännas vid kostnaden. Detta är just ett af de skäl, hvarför jag yrkar afslag å paragrafen.

Herr Lilliesköld: I anledning af hvad herr Ericsson nyss yttrat ber jag att få erinra därom, att kommunen ingalunda redan nu är betagen rätt att besluta ett sådant bidrag, hvarom här är fråga. Jag tillåter mig i detta hänseende påpeka, hurusom Kungl. Maj:t i administrativ väg i en liknande fråga godkänt kommunalstämmas beslut. Däremot är det sant att Kungl. Maj:t, då en dylik fråga i tvistemålsväg dragits inför Kungl. Maj:t, förklarar, att kommunalstämman icke vore berättigad att besluta bidrag till dylikt vägunderhåll.

Det har varit icke allenast af billighetsskäl, utan äfven för att vinna enhet och konsekvens i rättsskipningen, som lagutskottet gjort det här föredragna tillägget.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottet hemställa.

Grefve Hamilton, Raoul: Jag är rädd för, att, om denna paragraf strykes och detta skulle anses innebära, att Riksdagen icke är med

på att kommunen må bidraga till underhåll af väg, detta kommer att medföra en förändring i nu bestående förhållanden. Såvidt jag är riktigt underrättad, finnes nämligen många kommuner som underhålla vägar.

Här har sagts, att väg som är till allmän nytta bör väl blifva indelad som bygdeväg. Ja, mina herrar, men det är ett faktum att många vägar, som äro till gagn, icke blott för en viss fastighet, utan för en hel kommun, har vederbörande kommun likväl svårighet att få indelade såsom bygdevägar. Detta beror på att ett väghållningsdistrikt i allmänhet endast i nödfall vill indela en väg såsom bygdeväg.

Jag hemställer om bifall till lagutskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmanen yttrade, att i afseende på nu föredragna paragraf yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle afslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 35 § i lagutskottets i utlåtandet n:o 46 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås ifrågavarande paragraf.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 35;

Nej — 59.

Öfriga delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslaget.

Vid ånyo skedd föredragning af sammansatta banko- och lagutskottets den 23 och 24 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 1, i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om upphäfvande af vissa bestämmelser angående ränta, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Angående
s. k.
emissions-
banker.

Föredrogs ånyo sammansatta banko- och lagutskottets den 23 och 24 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående framläggande af förslag till lag om s. k. emissionsbanker.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 88, hade herr *E. D. W. Martin* m. fl. föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till lag angående sådana banker, som må tillåtas idka handel äfven med aktier, s. k. emissionsbanker.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, om och under hvilka villkor rättighet att drifva handel med aktier kunde medgifvas bolag, som vore eller blefve underkastade den för enskilda bankinrättningar gällande lagstiftning, samt till Riksdagen afgifva det förslag i ämnet, som en sådan utredning kunde föranleda.

Herr Törneblad: Herr greve och talman, mina herrar! Detta ämne är af sådan vikt och betydelse, att det kunde vara frestande att säga åtskilligt därom, men då man har den uturen att behöfva yttra sig klockan half 5 på eftermiddagen, förstår jag mycket väl att det är bäst begränsa sig så mycket som möjligt. Jag skall icke så mycket fästa mig vid att klämman till utskottsbetänkandet enligt min uppfattning i själfva verket går på sidan om eller till och med utöfver motiveringen. Då utskottets hemställan i alla fall är antagen af Andra Kammaren — om också blott med en rösts öfvervikt, enligt hvad som sagts mig — så tjänar det ingenting till att drifva den formella sidan af saken.

Hvad det sakliga beträffar vill jag då endast fästa mig vid att den framställning, som göres, i viss mån står i strid med hvad Riksdagen beslutat, särskildt i fjol, då det förelåg en motion angående enskilda bankers rätt att handla med aktier och Riksdagen tämligen tydligt uttalade såsom sin uppfattning, att dessa banker icke borde hafva en sådan rätt.

Denna framställning står vidare i viss mån i ganska skarp strid med hvad bankkommittén yttrade år 1902. Ehuru kommittén förordade bankinstitut af den typ, som afser bolagsbildning och handel med aktier, ansåg kommittén dock icke tillrädligt att upphäfva nu gällande förbud för banker att drifva handel med aktier. Kommittén var sammansatt af erfaret folk, däribland också den nuvarande bankinspektören. Jag erkänner mycket gärna att det förekommit åtskilligt

på senare tider, som kan hafva gifvit anledning till att man önskar erhålla verksammare medel till stäfjande af det s. k. aktiejobberiet. Huruvida den nu föreslagna åtgärden skall kunna blifva det, lämnar jag därhän, men det kan alltid sättas i fråga, huruvida enskilda banker, särskildt solidariska bankbolag, böra få handla med aktier och drifva en sådan verksamhet som här ifrågasatts. Det är visserligen framställt förslag om att detta skulle kunna ske genom att den del af reservfonden, som öfverskjuter det föreskrifna maximum, skulle kunna därtill användas. Jag lämnar nu därhän, om ett sådant stadgande skulle visa sig riktigt praktiskt. Det är ju möjligt; i alla händelser lär det icke kunna bli många banker, som i sådant fall få denna rätt, om man nämligen antar att minimikapitalet skulle vara åtminstone 5 miljoner kronor. Det är nämligen icke mer än några stycken banker, som hafva reservfonder, hvilka lämna tillgång till mer. Det är visserligen sant, att banker skulle kunna sluta sig ihop till en ängående s. k. emissionsbanker. (Forts.)
ing blott för det här ifrågasatta ändamålet; men det synes mig vara något tvifvelaktigt, om äfven detta kan vara någon affär.

För öfrigt får jag säga, att jag för min del tror, att emissionsbankerna hafva en viktigare uppgift, som de enskilda bankerna i och för sig hafva svårt att fylla. Emissionsbankerna skulle nämligen därvidlag utöfva ett slags kontrollerande, öfvervakande myndighet öfver de företag, åt hvilka de lämna sitt understöd. Detta är en ganska ömtalig och svår sak. Det är ju möjligt att de enskilda bankerna också kunna göra det, ehuru jag misstänker att, om man skulle införa det stadgande om reservfonden, som här är föreslaget, bankerna härigenom kunde blifva förledda att vid nya emissioner besluta sig för att afsätta ett större belopp till reservfonden, än de annars skulle ha gjort, så att en bank, som gjort en ny emission och därvid skaffat sig större reservfond, lättare får rättighet att handla med aktier än den egentligen borde hafva. Min invändning kanske icke spelar någon roll; det är i alla fall möjligt, utan Kungl. Maj:t vid sin behandling af frågan kan taga saken i öfvervägande och införa kontroll härvidlag.

Då frågan, som sagdt, haft framgång i Andra Kammaren och då skrifvelsen i alla händelser naturligtvis skall resultera i en noggrann pröfning hos Kungl. Maj:t, vill jag icke särskildt sätta mig emot saken och gör icke något yrkande, utan jag har endast velat uttala mina synpunkter, mina tvifvelsmål i frågan.

Herr Rettig: Jag ber att blott med några få ord få besvara hvad den föregående ärade talaren anført. Man skulle däraf möjligen kunna draga den slutsatsen, att utskottet verkligen gjort ett direkt uttalande till förmån för det af motionären framställda förslaget. Detta är emellertid icke alls fallet, utan hela utskottets utlåtande går ut på att man skall söka få en utredning af frågan, men i motiveringen har utskottet varit tvunget att återgifva de reflektioner, som gjorts med anledning af hvad som i frågan passerat under denna vinter. Särskildt har man funnit, att vid det sammanträde, som nationalekonomiska föreningen höll på Grand Hotel, hvarvid denna fråga diskuterades, olika synpunkter rörande det sätt, hvarpå denna fråga kunde lösas, gjorde sig gällande bland åtskilliga bankmän, bland andra bankinspektören

Angående
s. k.
emissions-
banker.
(Forts.)

själf, hvilka då voro närvarande. Det är detta vi nu velat framhålla. Utskottet har icke haft tillräcklig tid till sitt förfogande för att kunna föranstalta tillräcklig utredning af denna svåra fråga. Samtliga ledamöter inom utskottet hafva därför stått tveksamma, huruvida man skulle tillstyrka motionen eller ej. Då det likväl synes hafva uppstått en allmän önskan i landet, att något borde göras för att stäfja det s. k. jobbet, och många trott, att genom en lagstiftning för inrättandet af den här föreslagna typen af banker en sådan stäffjan skulle underlättas, har utskottet ansett sig icke kunna säga nej till begäran om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i saken.

Jag tror för min del icke, att det s. k. jobberiet kan stäffjas; men det är möjligt, att, om det uppstår en sådan typ af banker som den här föreslagna, allmänheten med större förtroende vänder sig till en sådan bank vid köp eller försäljning af aktier och att därigenom möjligen en del af det s. k. jobbet kan undvikas.

Dessutom har man trott, att en emissionsbank skulle kunna göra nytta för vår industri genom att bättre sätta sig in i ett affärsföretags verkliga värde än man nu gör. De nuvarande bankerna kunna visserligen lämna sitt stöd åt företag i form af obligationslån etc., men man kan icke begära, att en vanlig bank skall hysa tillräcklig sakkännedom om företagen, då man däremot väl kan tänka sig att denna nya typ af banker, där sakkunskapen måhända bättre skulle kunna vara företrädd, mer kunde verka för utveckling af vår industri.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Hedenlund: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag måste bekänna, att jag icke fullt kan dela de farhågor i denna fråga, som uttalats af herr Törnebladh. Det har med goda skäl, såsom det synes mig, framhållits, att den svenska banklagstiftningen står jämförelsevis högt. Men jag kan för min del icke inse, att detta kan vara något skäl att icke inom densamma skall kunna för bankerna inrymmas möjlighet till en verksamhetsgren, som i flera andra länder visat sig vara mycket välsignelsebringande. Jag tror att det finns fall, då den svenska företagsamheten kan behöfva sporras, men å andra sidan torde det nog också gifvas tillfällen, då en viss återhållsamhet i spekulationen kan vara på sin plats, och i båda dessa fall synes det mig att emissionsbankerna borde kunna tjäna såsom regulatorer.

Det är min bestämda öfvertygelse, att emissionsbanker skola kunna vara till utomordentligt gagn för landets ekonomiska utveckling. Huruvida däremot dylika inrättningar i större eller ens i någon mån skola visa sig vara ägnade att stäfja det osunda jobberiet, därom vågar jag icke yttra mig. Jag tror likväl icke, att man i detta hänseende får ställa alltför stora förhoppningar på emissionsbankerna, ehuru det ju naturligtvis alltid är gifvet, att en stor del af den tänkande allmänheten kommer att föredraga att vända sig till dylika större banker än till mer eller mindre väl kända mäklare, och att dessa senares verksamhet därigenom i allt fall skall blifva inskränkt eller förminskad.

Såsom redan påpekats af herr Törnebladh, har en föregående framställning, från Kungl. Maj:ts sida, om inrättande af industriförlagsbanker blifvit af Riksdagen afslagen. Nu har samma fråga ånyo bragts

på tal af en enskild motionär, och sedan ifrågavarande motion blifvit väckt, har ett s. k. emissionsbolag bildats i Stockholm af erfarna kapitalstarka män. Sedan detta bolag bildats, har man naturligtvis anställt jämförelse mellan *emissionsbolag* och *emissionsbanker*. Till bolagens förmån talar gifvetvis den omständigheten, att desamma icke har inlåning af penningar från allmänheten, och att allmänhetens pengar således icke kunna riskeras på en bankverksamhet, som — det måste medgifvas — kan vara mer riskabel än vanlig bankverksamhet. Å andra sidan har emellertid bankbolaget den olägenheten, att det icke står under bankinspektionens kontroll, och denna kontroll — hur begränsad den än må vara — får i alla händelser icke underskattas.

En *emissionsbank* åter skulle komma under bankinspektionens kontroll, och därigenom äfven i någon mån under allmänhetens, och skulle i hvarje fall behöfva en af Kungl. Maj:t sanktionerad ordning.

Nu förefaller det som om det sammansatta utskottet velat förena båda dessa fördelar i det förslag, som framlagts, genom ett inrymmande af möjlighet för några af våra nuvarande större banker att under vissa begränsningar idka sådan rörelse. De nuvarande bankerna äro underkastade kontroll såväl genom årliga inspektioner som också genom skyldigheten att insända månadsrapporter till kungl. finansdepartementets bankbyrå och någon risk för dessa bankers solvens torde icke behöfva ifrågakomma med den begränsning för emissionsverksamheten, som utskottet påpekat i sin motivering.

Herr talman, jag ber att få uttala, att jag finner utskottets förslag tilltalande, och jag anhåller att få yrka bifall till detsamma.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 23 och 24 i denna månad bordlagda memorial n:o 44, i anledning af kamrarnas återremiss af 2 § i det uti lagutskottets utlåtande n:o 32 intagna förslag till lag angående ändrad lydelse af 1, 2 och 3 §§ i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs änyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 20 och 23 innevarande månad bordlagda utlåtande, n:o 8, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående statistiska uppgifter rörande alkoholens verkningar.

Med anledning af en inom Andra Kammaren af herr *Ol. Olsson* i See väckt motion, n:o 85, hade Andra Kammaren i enlighet med sitt andra tillfälliga utskotts hemställan beslutit, »det Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande hvad som kan och bör vidtagas för att de uppgifter, hvilka af vederbörande inlämnas för införande i vår statistik, så noggrant som

*Angående
s. k.
emissions-
banker.
(Forts.)*

*Angående
statistiska
uppgifter
rörands
alkoholens
verkningar.*

Angående
statistiska
uppgifter
rörande
alkoholens
verknningar,
(Forts.)

möjligt må angifva alkoholens verkningar, särskildt hvad beträffar dödligheten.»

Sedan detta beslut delgifvits Första Kammaren, hade denna kam-
mare hänvisat ärendet till behandling af sitt första tillfälliga utskott,
som i nu föredragna utlåtande hemställt, att Första Kammaren be-
hagade biträda Andra Kammarens i detta ämne fattade beslut.

Reservation hade afgifvits af herr *A. Bergström*, hvilken likväl däri
ej framlagt sin mening.

Herr Bergström: Min reservation afser icke syftet, om hvilket
jag delar mening med motionären och utskottet, utan endast sättet,
som ifrågasatts för syftets nående.

Det gäller ju att konstatera i hvilka fall alkoholen varit bidragande
orsak till dödsfall och icke om den döde i lifstiden förtärt alkohol.
På dessa båda förhållanden bör man väl skarpt skilja, emedan man
med statistiken just afser, som jag uppfattat det, att konstatera alkohol-
brukets fara.

Rättvisligen måste, om statistiken skulle blifva tillförlitlig, *hvarje*
dödsfall vetenskapligt för ändamålet behandlas, och detta låter sig nog
ej praktiskt utföras af brist på läkare. Af denna anledning kommer
statistiken företrädesvis att omfatta städer och tätare bebyggda platser,
där läkare redan finnas, men då på sådana platser det uppgifves, hvilket
väl också är riktigt, att alkoholmissbruk florerar som mest, måste den
statistik som kan erhållas redan ur denna synpunkt anses blifva vilse-
ledande, när det gäller hela svenska folket.

Och huru skall i hvarje särskildt fall förfaras för att konstatera
alkoholismen som *bidragande* dödsorsak? Under förutsättning af läkare-
behandling vid den föregående sjukdomen kunna symptomerna visa sig,
som gifva läkaren *anledning* misstänka alkoholism. Han gör förfråg-
ningar, och någon meddelar att patienten under sitt föregående fört-
ärt alkohol. Men icke kan en tillförlitlig statistisk uppgift byggas på
blott dessa grunder, då möjlighet ju icke är utesluten, att äfven andra
sjukdomsorsaker framkalla liknande symptom. Jag utgår nämligen
alltid ifrån att det är fråga om att konstatera alkoholismens *fara* och
ej dess *bruk*. För att få visshet återstår under sådana förhållanden väl
knappast annat än att verkställa obduktion. Men äfven här möter
samma svårighet, nämligen att andra sjukdomsorsaker kunna åverka
organen på samma sätt som alkoholen. Resultatet kan således äfven
härvidlag bli ovisst, och det synes mig därför som om det skulle er-
fordras att sätta en alltför tung apparat i gång för det sannolikt obe-
tydliga, som därmed med full tillförlitlighet kan vinnas.

Då dessutom hvarje läkare redan nu, som jag förmodar, blott till
följd af medicinalstyrelsens bestämmelse, har plikt att uppgifva alla
fall, där alkoholen är den direkta dödsorsaken — detta på särskildt
därför tryckta och i utskottet företedda blanketter — så synes det mig,
som om uppgifter öfver de fall, där alkoholen bestämdt kan påvisas
äfven såsom bidragande dödsorsak, böra kunna infordras på samma
enkla sätt. Därvid bör också medicinalstyrelsen själftaget vidtaga an-
ordningar och lämna föreskrifter för sekretess. Under sådana förhål-

landen har jag för min del ansett, att så föga ytterligare står att vinn a med en skrifvelse till Kungl. Maj:t, att jag ej ansett mig böra biträda begäran om en sådan och yrkar därför afslag å utskottets hemställan.

*Angående
statistiska
uppgifter
rörande
alkoholens
verknin-
g.*
(Forts.)

Herr Lindgren: Fastän tiden är så långt framskriden, och det är föga uppmuntrande att begära ordet, då kammaren är otålig, kan jag icke låta detta ärende gå förbi utan att yttra min mening i saken.

Det betänkande, som här föreligger, innehåller i första stycket motionens kläm, en kläm, som förresten synes mig vara mycket otydligt affattad, hvadan således redan emot dess stilisering kunna göras berättigade invändningar. Därefter kommer en redogörelse för hvad Andra Kammarens tillfälliga utskott i anledning af motionen anför, och till slut gör Första Kammarens tillfälliga utskott ett kort uttalande, som slutar med ett tillstyrkande af motionen.

När man läser nyssnämnda kläm och den utredning, som Andra Kammarens tillfälliga utskott förebragt, stannar man i alla fall i fullkomlig ovisshet om hvad det är, som motionären åsyftar, hvad han vill vinna med sin motion. Motionens kläm lyder:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande hvad som kan och bör vidtagas för att de uppgifter, hvilka af vederbörande tjänstemän inlämnas för införande i vår statistik, så noggrant som möjligt må angifva alkoholens verkningar särskildt hvad beträffar dödligheten.»

Jag skall komma till detta senare.

Läser jag så motiven i Andra Kammarens tillfälliga utskott, finner jag, att man där egentligen talar om den ofullständiga statistiken; och jag skulle af den ordalydelsen kunna få det intrycket, att motionen närmast afsåge ett fullständigande och förbättrande af vår nuvarande medicinalstatistik. Det heter nämligen där: »Denna begränsning i vår nuvarande medicinalstatistik lägger onekligen ett bestämdt hinder i vägen för studiet af alkoholsjukdomarnes roll såsom dödsorsak.»

I stycket nedanför säges det:

»med afseende på den stora betydelse, statistiken kommit att intaga uti den moderna vetenskapen, finner utskottet i likhet med motionären det vara af behovet påkalladt, att åtgärder må vidtagas till att äfven hos oss, så långt möjligt är, må framkomma en fullständig statistik rörande alkoholens betydelse såsom dödsorsak.»

Här talas icke ett ord om dryckenskapen. Det skulle således vara mycket befogadt att, om man icke läst annat än detta betänkande, tro, att frågan gäller i hufvudsak medicinalstatistiken, särskildt som i betänkandet redogöres för, huru statistiken är ordnad i Schweiz, där man ägnar stor uppmärksamhet åt dödsorsakerna i allmänhet, således icke särskildt åt dem, som sammanhänga med missbruk af alkohol.

För att emellertid få klarhet i detta har jag gått till själfva motionen, som skingrar mina tvifvel. Genast möta oss där orden: »Nykterhetsarbetet vinner i vårt land år efter år alltmera erkännande». Därefter talar motionären om de olyckor, som superiet medför för familjen och hemmet o. s. v., hvilket allt är fullkomligt riktigt.

Motionären vill således i den föreslagna statistiken egentligen finna ett vapen mot dryckenskapen: han säger, att han vill veta, huru många,

Angående
statistiska
uppgifter
rörande
alkoholens
verknningar.
(Forts.)

som årligen läggas i en förtidig graf genom dryckenskapen. Därigenom skulle man kunna visa på, »ej blott onyttigheten i utan förlusten af den handtering, som är orsaken till dryckenskapen». Detta är allt!

Nu önskar jag först och främst anmärka, att vill man främja nykterhet och hindra dryckenskap, så icke gör man det genom att förändra medicinalstatistiken. Det kan ju hända att man genom att genomföra de anordningar, hvarom här är fråga, kan få något större procenttal för de fall, där alkoholmissbruket kan stämpas såsom dödsorsak, men hvad hjälper mig en upplysning därutinnan egentligen i nykterhetsarbetet? Ett exempel härpå finner man på ett angränsande område, nämligen statistiken angående dödsfall, orsakade af tuberkulos, detta för ögonblicket så brännande ämne. Af tuberkuloskommitténs häromdagen afgifna utlåtande finna vi, att de ingående undersökningar, som företagits i den vägen, peka på, att omkring 8,000 dödsfall skulle vara att tillskrifva nämnda sjukdom. Kommittén finner likväl, att denna siffra uppenbarligen torde vara för liten och anser, att den borde sättas till minst 10,000.

Hvad vinner nu nykterheten på att få på siffran angifvet, huru många personer aflida på grund af missbruk af alkohol? De olyckor, superiet medför, ligga väl så alldeles i öppen dag, att för den sakens skull ingen särskild åtgärd behöfver vidtagas. Det säger sig själf — det vågar jag påstå — att det väl icke är en så stor olycka, särskildt från nykterhetssynpunkt, om en notorisk drinkare, som ådragit sig alkoholsjukdomar, dör. Det är väl icke den olyckan man vill förekomma, utan hvad man skall söka förekomma är väl de olyckor, superiet medför, den mångfald brott, det förstörande af hemmen o. s. v., som därigenom orsakas. Man behöfde väl snarare hafva en statistik öfver detta, ifall man på något sätt skulle behöfva vinna ytterligare klarhet om alkoholmissbrukets följder.

För öfrigt är klämman så oklart affattad, att åtminstone jag skulle känna mig förhindrad att underteckna en skrivelse till Kungl. Maj:t, affattad i enlighet med denna kläm. Motionären talar nämligen först och främst alltid om *alkohol*. Han är mycket rädd för att tala om *alkoholmissbruk*. Det är ju klart, att helykteristen använder denna benämning, ty för honom är nu hvarje dryck, som innehåller alkohol, — hur minimal procenten däraf än må vara — i alla fall en styggelse, för att uttrycka mig lindrigt. Vi få dock väl icke förbise, när det gäller alkoholens inflytande på dödligheten, att det äfven kan finnas fall, då alkoholen räddar lifvet på människor, åtminstone för ögonblicket — detta är nämligen något, som icke kan bestridas. Det är således en ganska komplicerad fråga, som här uppställs till besvarande, om man vill, att svaret skall vara fullständigt och uttömmande.

Beträffande statistiken och det förslag till förändring däri, som här föreligger, vill jag vidare fästa uppmärksamheten på, att man ingenting skulle vinna med den saken. Förhållandet är nämligen det, att medicinalstyrelsen visserligen utfärdat föreskrift till alla läkare, huru de skola affatta sina dödsattester, men det är endast tjänsteläkarne, som äro underkastade lydriad af denna medicinalstyrelsens föreskrift, under det alla själfständigt praktiserande läkare, som icke lyda under medicinalstyrelsen, utan någon som helst påföljd kunna underlåta att

ställa sig styrelsens föreskrift till efterriktelse. Säsom reservanten mycket riktigt påpekar, kommer statistiken på detta vis snarare att gälla för städer och municipalsamhällen än för landet i sin helhet. Härigenom blir den också synnerligen missvisande; och skall det nu göras förändringar i medicinalstatistiken, skall man sätta i gång en så stor apparat, som användes i Schweiz, då bör den väl också omfatta icke blott dödsfall och sjukdomsfall, som vållas af alkoholmissbruk, utan också alla sjukdomsorsaker. Den anordning, som tillämpas i Schweiz, är i och för sig mycket förträfflig icke blott ur synpunkten att belysa alkoholspörsmålet, utan äfven från allmän medicinalstatistisk synpunkt. För att man skall komma till ett sådant resultat med en anordning är det också nödvändigt, att initiativet därtill utgår från annat håll än det, hvarifrån här föreliggande förslag härleder sig.

Herrarne få väl också medgifva, att motionens kläm är något besynnerlig. Motionären önskar, att åtgärder skola vidtagas »för att de uppgifter, som af vederbörande tjänstemän inlämnas för införande i vår statistik, så noggrant som möjligt må angifva alkoholens verkningar». »Angifva alkoholens verkningar» — ja, det är ett ganska vidlyftigt kapitel, ty alkoholen har mångahanda verkningar. Om jag släpper litet sprit på denna pulpet, uppstår det en fläck; det är en verkan af alkoholen. På samma sätt skulle kunna anföras exempel i oändlighet på alkoholens verkningar. — Nå, motionären tillägger nu »särskildt hvad beträffar dödligheten». Men dödligheten lär väl stå kvar hos människosläktet, vare sig vi hafva alkohol eller icke! Det är väl meningen, att det skall stå, att man vill ha uppgift å alla de fall, där alkoholmissbruket är medverkande orsak till dödsfallet, vare sig omedelbart eller medelbart. Detta står där emellertid icke.

Min åsikt är, att skall Första Kammaren för sin del fatta beslut om att skriva till Kungl. Maj:t, så få vi väl skriva någonting, som är sundt förnuft i och som äfven i formellt afseende kan tåla att ses på. Vi hafva nyss förut här i dag hört, hvad språket kan ha för betydelse, och hvad den klara tankens riktiga uttryck spelar för roll. Då skola vi väl icke synda däremot ögonblicket därefter och besluta en skrivelse, som i afseende å formen är så diffus som den här föreslagna.

Herr talman, jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Sörensson: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag ber att endast med några ord få motivera, hvarför jag, i likhet med den föregående talaren, ämnar yrka afslag å utskottets hemställan. Att döma af här föreliggande betänkande synes det visserligen som om man ville ha en allmän uppgift på alkoholens verkningar, men tillfälliga utskottet i Andra Kammaren har upptagit motionärens mening, som utan tvifvel är att få en statistisk redogörelse för alkoholens verkningar i afseende på dödligheten. Detta få vi icke bortresonera. Den väg, man vill gå för att vinna detta mål, tror jag emellertid är mycket svår att gå. Nu har man visserligen hänvisat till Schweiz och sagt, att det är så bra ordnad där i förevarande fall. För så vidt jag kan förstå, gäller detta emellertid där endast städerna; från landets större

*Angående
statistiska
uppgifter
rörande
alkoholens
verkningar.
(Forts.)*

Angående statistiska uppgifter rörande alkoholens verkningar.
(Forts.)

städer har man funnit så och så stor dödlighet på grund af alkoholmissbruket, står det.

Äfven Första Kammarens tillfälliga utskott har affattat sitt yrkande med tanke på städerna och menar, att det där lätt skall gå för sig att genomföra den föreslagna åtgärden. Däremot tages ingen hänsyn alls till landsbygden, det säges nämligen icke i klämman, att man afser både städerna och landsbygden, utan man talar blott i allmänhet om införande i vår statistik af vissa uppgifter.

Utskottet håller före, att det åsyftade ändamålet skulle kunna vinnas »genom anlitande af endast de myndigheter, som för närvarande hafva sig skyldighet ålagd att aflämna statistiska uppgifter.» Hvilka äro då dessa myndigheter? Jo, det är prästerna, och inga andra, på landet. Jag vädjar då till herrarne, om detta kan finnas vara rimligt. När en person är död, kommer t. ex. änkan till mig och anhåller att få anmäla sin mans dödsfall samt att få honom i grafven. Jag frågar henne så efter dödsorsaken. Ja, säger hon, det vet jag icke så noga. Söp han inte mycket? frågar jag henne. Jo, någon gång gjorde han väl det, svarar hon. Tro herrarne då, att jag vågar sätta in i min dödsbok, att personen i fråga dött på grund af alkoholmissbruk? Det skulle just bli trefliga konsekvenser! Det kan ju komma hvilken nyhetsmakare som helst och be att få se i min dödsbok. Jag är då skyldig att visa honom den; därtill är jag tvingad af lagen, och nyligen har en af mina ämbetsbröder blifvit ådömd straff, därför att han vägrat att lämna tillgång till dödsboken. Jag vågar således icke förvägra någon att se i min dödsbok: hvem som helst kan komma och se, att i den står, att den och den afidit till följd af alkoholmissbruk. Nej, jag låter allt bli att föra in en dylik uppgift, och jag tror, att jag därvidlag handlar klokt.

Jag ber, att herrarne måtte förskona mig från att behöfva på detta sätt — jag måtte väl säga så — skämma ut mina församlingsbor. Herr talman, jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr von Oelreich: Den motion, som kammarens tillfälliga utskott här förehaft till behandling, åsyftar åstadkommandet af en bättre och fullständigare statistik i fråga om alkoholmissbrukets inverkan på dödligheten i vårt land. En sådan statistik hafva vi redan i viss man, men uppgifterna till densamma insamlas och bearbetas på olika sätt. Såsom förut har anförts, lämnas till statistiska centralbyrån till bearbetning utdrag ur prästerskapets, vederbörande pastorers, anteckningar rörande dödsfall och deras orsaker, i den mån de äro kända. I städer och liknande samhällen, hvarest hälsovårdsnämnd finnes, och där läkarattester kunna erhållas, hvilka angifva dödsorsaken, lämnas dessa uppgifter till hälsovårdsnämnden, hvilken i sin ordning för hvarje år till medicinalstyrelsen lämnar ett sammandrag öfver dessa uppgifter. Primäruppgifterna ingå således till olika myndigheter för att bearbetas. Det är gifvet att redan i detta hänseende en ändring till det bättre kan genomföras. Utskottet har också under motionens behandling erhållit den upplysningen, att det vore önskvärdt, att några förändringar, vidtoges i detta afseende.

Utom dessa synpunkter har man vid aflämmandet af ifrågavarande

uppgifter nog också att, såsom den siste ärade talaren anförde, taga hänsyn till grannlagenhetens fordringar, och det är ganska naturligt. Jag undrar emellertid, om dylik grannlagenhetshänsyn vållar motsvarande betänkligheter vid afgifvande af uppgifter öfver andra dödsorsaker, som kunna vara lika smärtsamma och kanske smärtsammare för de efterlevande. Nu är förhållandet det att med iakttagande af behörig hänsyn till grannlagenhetens fordringar vissa förändringar nog kunna göras i här ifrågavarande bestämmelser; och det kan väl icke vara annat än önskvärdt, för så vidt man nu skall ha en statistik, att man får den något fullständigare och något mindre vilseledande. För min del tror jag, att man jämförelsevis lätt skall kunna åstadkomma förbättringar i detta afseende, om jag undantager landsbyggheden, ty där möta nog de största svårigheterna härvidlag.

Det har i motionen återopats ett exempel på, huru insamlandet af uppgifter försiggår i Schweiz beträffande dödsorsaker, vållade af alkoholmissbruk — jag talar här nu icke om några andra. Det kan då icke förnekas, att dessa uppgifter äro vida fullständigare än dem, vi ha i vårt land, utan att de likväl sära grannlagenheten.

Under sådana förhållanden ansåg utskottet sig kunna biträda den af motionären gjorda framställningen, till hvilken Andra Kammaren äfven lämnat sitt bifall.

Jag tillåter mig alltså, herr grefve och talman, yrka bifall till utskottets hemställan, då jag icke kan finna, att den föreslagna åtgärden i något fall kan åstadkomma någon skada, utan snarare ett fullkommande af en redan befintlig anordning, som är ganska ofullständig.

Herr Nyström, Carl: Herr grefve och talman! Endast ett par ord såsom gensaga mot den förste ärade talarens yttrande. Saken är den, att han tycktes draga i tvifvelsmål nyttan af här ifrågavarande statistik, som skulle uppvisa hvad? Jo, den skall uppvisa den belastning, som alkoholmissbruket, äfven i sin lindrigare form, åstadkommer på hvarje organism, den försämring däraf, som det medför, den nedläggning i motståndskraft mot sjukdomar, som man måste härleda äfven från en måttlig alkoholförbrukning. Jag står nu icke här och predikar några slags nykterhetssaker, utan jag har blott velat framhålla den medicinska åsikt, som mer och mer stadgat sig, att alkoholen medför en försämring af organismen, en försämring, som naturligtvis är ganska ringa vid måttligt bruk af alkohol, men som tilltar allt mer vid stigande förbrukning. Alkoholbruket inverkar på både morbiditeten och mortaliteten. Man skall med andra ord fästa sig vid alkoholbruket, icke blott såsom orsaksmoment vid ökad dödlighet, utan äfven vid försämring i hälsotillståndet.

Nu är frågan, huru långt kommer man, med att söka erhålla de uppgifter, som bidra till denna teoris utredning. Det är möjligt, att den åtgärd, som motionären föreslagit, hör till de fromma önskingarnas område, och då kan man ju icke besluta dess vidtagande. Jag har blott velat framhålla, att det icke är något arrangeradt påhitt af motionären, utan att det här gäller en fråga, som det är modernt och fullkomligt berättigadt att försöka utreda så noggrant som möjligt,

Angående statistiska uppgifter rörande alkoholens verkningar.
(Forts.)

*Angående
statistiska
uppgifter
rörande
alkoholens
verknningar.*

(Forts.)

den frågan nämligen, hvilken belastning med afseende å dödsorsaker och sjukdomstillstånd äfven måttligt bruk af alkohol medför.

Herr Lindgren: Det må vara sant, att det kan vara bra att få den fråga utredd, som den siste ärade talaren berörde, men att man icke kan få en sådan utredning genom dödsattester, det är tämligen klart. Jag förstår icke, huru man skall kunna åstadkomma en statistik, som visar, i hvad mån alkohol, äfven måttligt brukad, åstadkommer nedsättning i en persons hälsotillstånd eller försämring af hans kroppskonstitution. Man kan visserligen föranstalta en vetenskaplig undersökning på vissa kretsar, på en samling personer, som man känner; men jag kan, som sagdt, icke förstå, huru det skall gå till att göra statistik i allmänhet häröfver.

För öfrigt vill jag säga, att de säkraste dödsattester med uppgift å orsaken till dödsfallet får man väl genom autopsy eller obduktion. De vanligaste förändringar af organismen, som det kolossala missbruket af alkohol medför, äro ju förkalkning af ådrorna med i följd däraf ofta inträffande blodslag, vidare alstring af s. k. fetthjärta, fettlever, skrumplefver och skrumplejurar; men alla dessa patologiska förändringar inträffa äfven af andra orsaker än alkoholmissbruk, så jag kan icke, därför att jag ser t. ex. en skrumplefver, utan vidare påstå, att den är orsakad af alkoholmissbruk. Om jag misstänker, att detta skulle vara förhållandet, måste jag ha bekräftelse på, huruvida personen ifråga supit, ty eljest kan det bero på andra sjukdomar. Jag kan som ett i detta afseende rätt belysande exempel anföra, att det verkligen inträffat, att man på nykterhetssammankomster och nykterhetsföreläsningar demonstrerat en skrumplefver såsom en alkoholistlever, men att vid närmare undersökning denna lever befunnits härröra från en ung flicka.

Enligt min uppfattning kan man icke begära, att vi skola skriva till Kungl. Maj:t med hemställan om förbättring af medicinalstatistiken, när förslaget icke är framställt i bättre form; och att råda bot på dryckenskapen kan efter mitt förmenande den föreslagna åtgärden icke göra.

Herr talman, jag vidhåller mitt afslagsyrkande.

Herr von Mentzer: Den siste ärade talaren påstod, att det skulle vara omöjligt för läkaren att i detta fall gifva något bestämdt utlåtande utan att ingå i en noggrannare undersökning, än som i allmänhet kan förekomma. Jag vågar naturligtvis icke säga någonting häremot, då jag icke besitter nödig sakkunskap, men jag tillåter mig i alla fall hänvisa till det sakförhållande, att läkarkåren i sin helhet i vissa andra länder anser sig kunna afgifva ett intyg af den beskaffenhet, hvarom här är fråga. Det torde således väl icke vara så alldeles omöjligt, som den ärade talaren velat framhålla.

Härefter skulle jag vilja vända mig med några ord emot herr Sörenssons varma hemställan, att prästerna måtte slippa att bli tvungna afgifva några obehagliga intyg. Såvidt jag har förstått meningens med här behandlade motion och utskottets däraf föränledda hemställan, är det icke alls afsikten att ålägga prästerskapet något dylikt. Afsikten är väl, att prästen skall upplysa läkaren om ett inträffadt dödsfall och

möjligen gifva honom skriftligt intyg därom. Därefter är det *läkaren*, som afgifver intyg om dödsorsakerna. *Prästen* har icke det ringaste att göra med detta senare intyg, och det införes icke i hans böcker. Han kommer fördens skull icke heller i den ställning, att han kan blifva nödsakad lämna något intyg eller någon upplysning, som kan vara obehaglig för honom att gifva.

Angående statistiska uppgifter rörande alkoholens verkningar.
(Forts.)

Här har framställts den frågan: hvad är meningen med det hela? Jo, meningen är helt enkelt att bringa upplysning i saken. Upplysning kan man väl icke motsätta sig. Innan man fått upplysning, vet man icke, på hvilket håll det visar sig fördelaktigast att få upplysningen ifråga. Det kan hända, att den utredning, som här begäres, gifver vapen i händerna på dem, som ifrå för nykterheten, men det kan också hända, att den kommer att visa, att man har öfverdrifvit farhågan för alkoholens inverknings. Genom en undersökning får man bestämda fakta att i detta afseende hålla sig till. Jag förstår icke, huru Första Kammaren skall kunna motsätta sig upplysning. Därför anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr statsrådet *Petersson, Alfred*, aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag angående dels ändrad lydelse af § 45 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, dels ock upphäfvande af § 47 i samma förordning;

2:o) med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 40 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

3:o) angående försäljning af kronan tillkommande andel af hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby n:o 2 Kanikegården i Östergötlands län;

4:o) angående försäljning af två områden från förra hospitals-hemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Dufvedal n:o 1 i Östergötlands län;

5:o) angående försäljning af förra militiebostället $\frac{1}{4}$ mantal Spiksborg n:o 1 i Östergötlands län;

6:o) angående försäljning af vissa lägenheter från förra regements-pastorsbostället $\frac{3}{4}$ mantal Bondeby n:o 2 i Södermanlands län;

7:o) angående försäljning af vissa till kungsgården Schenäs i Östergötlands län hörande lägenheter; och

8:o) angående upplåtelse af mark från förra kronofogdebostället 1 mantal Sör Gerdsbo n:o 5 i Västmanlands län.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet n:o 1 herr *Blombergs* under gårdagen bordlagda motion, n:o 74, i anledning af Kungl. Maj:ts förslag angående kommunal rösträtt m. m.

Föredrogs och hänvisade till statsutskottet den af grefve *Taube* nästlidne dag afgifna och då bordlagda motion, n:o 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för personalen vid statens järnvägar m. m.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nädiga propositioner till Riksdagen:

1:o med förslag till lag angående dels ändrad lydelse af § 45 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, dels ock upphäfvande af § 47 i samma förordning; samt

2:o med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 40 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nedan nämnda nädiga propositioner till Riksdagen:

1:o angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter hustru Sofia Rosalie Andersson, född Backman;

2:o angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter timmermannen Karl Karlsten från Skönsmon;

3:o angående statsanslag till bestridande af hyresafgiften för åren 1907 och 1908 för lokal till den af föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen af skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet;

4:o angående pension å allmänna indragsstaten åt musiksergeanten C. O. Nylén;

5:o angående försäljning af kronan tillkommande andel af hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby n:o 2 Kanikegården i Östergötlands län;

6:o angående försäljning af två områden från förra hospitalshemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Dufvedal n:o 1 i Östergötlands län;

7:o angående försäljning af förra militiebostället $\frac{1}{4}$ mantal Spiksborg n:o 1 i Östergötlands län;

8:o angående försäljning af vissa lägenheter från förra regementspastorsbostället $\frac{3}{4}$ mantal Bondeby n:o 2 i Södermanlands län;

9:o angående försäljning af vissa till kungsgården Schenäs i Östergötlands län hörande lägenheter; samt

10:o angående upplåtelse af mark från förra kronofogdebostället 1 mantal Sör Gerdso n:o 5 i Västmanlands län.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:t denna dag aflämnade nädiga proposition till Riksdagen med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 7, 9, 11, 12, 28, 32, 33, 35, 86 och 105 regeringsformen samt § 38 mom. 2 riksdagsordningen;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

n:o 92, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslag under riksstatens femte hufvudtitel;

n:o 93, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för jägmästaren E. M. Janse att för ålderstillägg räkna sig till godo tjänstgöring såsom föreståndare för skogsskolan vid Skogshall;

n:o 94, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Löfvestads församling af vissa områden af förra militiebostället Löfvestads Kungsgård n:o 46 i Malmöhus län;

n:o 95, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från $\frac{1}{4}$ mantal Sollida under kronodomänen Stenhammar i Södermanlands län;

n:o 96, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till förra militiebostället 1 mantal Ekeby n:is 2 och 3 i Södermanlands län hörande lägenheter;

n:o 97, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en under kronosäteriet Boda n:o 1 om ett mantal i Skaraborgs län hörande lägenhet;

n:o 98, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till Jönköpings läns landsting af nyttjanderätten till förra barberarbostället Långanäs n:o 1 i Jönköpings län;

n:o 99, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från förra militiebostället $\frac{3}{8}$ mantal Lysteryd n:o 1 i Kronobergs län;

n:o 100, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra länsmansbostället $\frac{3}{8}$ mantal Förlösa n:o 5 i Kalmar län hörande lägenhet;

n:o 101, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af fem till förra majorsbostället 1 mantal Östbro n:o 1 Södra i Värmlands län hörande ägotlotter;

n:o 102, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en landshöfdingen i Västerbottens län förut på lön anslagen lägenhet Herrgårdan invid Umeå stad i Västerbottens län;

n:o 103, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte af en kronan tillhörig tomtdel i 8:de kvarteret, Sparre, i Karlskrona mot en annan, enskild person tillhörande tomtdel i samma kvarter;

n:o 104, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till landtförsvaret af förra landshöfdingebostället Rydhof n:o 1 i Jönköpings län;

n:o 105, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till inredande af kanonbåten Verdande till sjukvårdsfartyg för kusteskadern m. m.;

n:o 106, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret;

n:o 107, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anläggning vid Göteborgs hospital af en hållplats å statsbanan genom Bohuslän;

n:o 108, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anläggning af ledningar för distribuering af elektrisk energi från statens kraftstationer vid Trollhättan;

n:o 109, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Älfsjö och Hudinge järnvägsstationer;

n:o 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ombyggnad af Genevads station å Väst kustbanan; och

n:o 111, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition om godkännande af förslag till öfverenskommelse mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående viss grufegendom m. m.; dels och inom riksdagen väckta motioner vidkommande detta ämne; äfvensom

sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande, n:o 1, i anledning af väckta motioner rörande införande af kommunalt veto med allmän folkomröstning i fråga om försäljning af brännvin samt vin och öl.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 89, till Konungen, angående införande af skärpta bestämmelser i fråga om offentliga föreställningar m. m.

Justerades sexton protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde; hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 5,25 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*

Tisdagen den 30 april.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 23 i denna månad.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtanden:

n:o 47, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skydd för aftal om husbehovsvirke från annans skogs-
mark m. m.; och

n:o 48, i anledning af väckt motion om ändring i 1 kap. 2 §
jordabalken.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets
förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 74, till Konungen i anledning
af Kungl. Maj:ts proposition i fråga om ändringar i och tillägg till
förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens
skrifvelser till Konungen:

n:o 92, i fråga om åtgärder, afseende att vid platser på landet
med sammanträngd befolkning ordna förhållandena med afseende å
redan befintlig eller för samhällets utvidgning erforderlig tomtmark;
samt

n:o 93, i fråga om ändring af lagen den 27 juni 1902, inne-
fattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riks-
dagens skrifvelser till Konungen:

n:o 90, angående vidtagande af åtgärder för införande af under-
visning i skogsvård vid folkskolorna på landsbygden; samt

n:o 91, med begäran om utredning och förslag rörande inrättandet af en statens arbetsförmedlingsanstalt till tjänst för utomlands bosatta svenskar.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 316, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 27, i anledning af väckt motion af herr Matsson angående skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om jämnare fördelning af kommunernas skattebördor, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets den 27 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 6.

Vid föredragning af statsutskottets den 27 innevarande april bordlagda memorial n:o 92, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslag under riksstatens femte hufvudtitel, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringsproposition.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande den 27 i denna månad bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 93—111 äfvensom sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtande n:o 1.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *von Stapelmohr* under fjorton dagar från och med den 2 nästinstundande maj.

Herr *Sjöcrona* väckte en motion, n:o 76, angående ständiga ryttare-, soldat- och båtsmanstorps befriande i vissa fall från ansvarighet för inteckningar i stamhemman m. m.

Denna motion föredrogs och hänvisades till lagutskottet.

Herr *Bergström* afgaf en af honom m. fl. undertecknad motion, n:o 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående den s. k. inlandsbanan.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

Herr Tamm, Hugo, erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, att kammaren ville medgifva, att utaf de bordlagda ärendena statsutskottets utlåtande n:o 111, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition om godkännande af förslag till öfverenskommelse mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiironavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående viss grufegendom m. m., dels ock inom riksdagen väckta motioner vidkommande detta ämne, måtte vid nästa plenum få företagas till behandling omedelbart efter konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 7, 9, 11, 12, 28, 32, 33, 35, 86 och 105 regeringsformen samt § 38 mom. 2 riksdagsordningen.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall; hvarjämte kammaren på framställning af herr talmannen beslöt, att lagutskottets utlåtanden n:is 47 och 48 skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,56 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna*.
